

Богословље 1926–2016
Деведесетогодишњи јубилеј

УДК: 016:271.2-1

Ивица Чаировић

Библиографија часописа Богословље 2007–2015

[1] Свети Атанасије Пароски, Посланица о неумесности додатка Тропара 3. часа у Литургији.

Критички превод са јелинског језика епископа Атанасија Јевтића, до сада необјављеног текста из рукописа светогорског Манастира Ксенофонта, бр. 88 (папир 21х55), из 1797. године (преписивач „монах Венијамин – Дукас Апостолидис“). Текст су, до сада, у богословској науци користили еп. Порфирије Успенски и о. Киријан Керн.

Кључне речи: Евхологиј, Анафора, Епиклеза, Литургија.

[2] Свети Синод Јеладске Цркве, Еутаназија / Εὐθανασία.

Текст се односи на одлуку Владе Холандије (Европска Унија) од 28. новембра 2000.г. да еутаназија буде озакоњена. Пошто је то први случај у историји човечанства да се такав један чин или пракса озакоњује (легализује) и пошто савремено друштвено схватање преко рационализма који њиме влада уским интересима жртвује поштовање живота и човека, Грчка Црква свим православним верницима упућује овај проглас о еутаназији.

Кључне речи: Црква, човек, еутаназија.

[3] Максим Васиљевић, Однос истине и историје – Неке импликације по однос теологије и науке.

Студија нуди поглед на релевантност истине поистовећене са личношћу. Аутор полази од претпоставке да истина ослобађа од стега историје, то јест од пропадљивости и смрти, једино кад је у „ипостасном“ јединству са творевином. Бивање истинитим пак повлачи бивање у оној заједници која у творевину уграђује нестворени начин постојања. Оваплоћена Истина-Христос осветљава и осмишљава историју као што афирмише и људско тело као средиште људског постојања.

Кључне речи: историја, наука, Црква, човек, ипостас.

[4] Данило Николић, Једно хришћанско гледиште на актуелне биоетичке проблеме. Убрзани развој науке и технике у другој половини XX и на почетку XXI века резултира великим открићима на пољу молекуларне биологије, уз утемељење нове научне области:

молекуларне генетике. Поред још већег степена међузависности науке и друштва, ова достигнућа доносе и нове проблеме. Као место сусрета биологије, медицине и права - биоетика покушава да усклађујући сучељене ставове понуди адекватне одговоре. Намера овог рада је сагледавање истих у светлости хришћанске теологије.

Кључне речи: биоетика, Црква, човек, теологија, наука.

[5] Георгије Папагеоргију, Мождана смрт.

Појам мождане смрти се појавио у последњих тридесет година заједно са изузетним напретком медицинске технологије. Ово ствара огромне проблеме у случајевима људи који су претрпели коначно и непоправљиво оштећење на мозгу, било у потпуности било на одређеним деловима. Дефинитивно и неповратно оштећење можданог стабла названо је мождана смрт (Brain death или Brain stem death). Аутор кристалише појмове мождане смрти и клиничке смрти. Тема дефиниције и дијагнозе мождане смрти као смрти целог тела повезана је са питањем трансплантације органа, што Православна Црква прихвата. То представља једно посредно признање мождане смрти као коначне смрти човека, пошто преузимање трансплантата (срца, плућа, јетре, итд), који још нису мртви, има за предуслов смрт даваоца.

Кључне речи: трансплантација органа, мождана смрт, Православна Црква, човек.

[6] Ксенија Кончаревић, Лингвистика и теологија: сфере интеракције.

У раду се, након увида у референтни теоријско-методолошки оквир проблема, идентификују основна истраживачка подручја науке о језику која изискују успостављање дијалога са теологијом.

Кључне речи: екстерна лингвистика, теологија, религиологија, теолингвистика, теонема.

[7] Јован М. Фундулис, Литургика – наука о богослужењу.

Уводно предавање које је Јован Фундулис одржао на Богословском факултету Српске Православне Цркве приликом додељивања почасног доктората у Београду, 7. маја 2003. године.

Кључне речи: литургика, богослужење, Свете Тајне.

[8] Родољуб Кубат, Јахве – оприсутњавани Бог Старог Савеза.

Овај прилог има за циљ да покаже теолошки значај откривања Божијег имена Јахве. Као посебно важан аспект, наглашава се култно-богослужбени значај Божијег имена. Анализе старосавезних списа показује да је богослужбени контекст *Sitz im Leben* у коме се откривало име Јахве, што у основи значи да би његово изворно значење требало тражити у оквиру старосавезног култа. Други важан моменат је откривењски карактер имена Јахве у контексту развоја идеје Савеза Бога и Израила, који треба да се протегне у “вечну будућност”. То је посебно важно, ако се узме у обзир идеја Божије вечне “окренутости” човеку, и присутности међу онима који га призивају.

Кључне речи: Бог, Јахве, Стари Савез, Израил.

[9] Здравко Јовановић, Феномен схизме у „Теорији грана“ Оксфордског покрета.

„Теорија грана“ Оксфордског покрета је еклисиолошко учење утемељено на специфичном релативизовању последица феномена схизме по остваривање јединства Цркве. У контексту ове теорије схизма се сагледава као природан феномен који не представља суштинску претњу за аутентичност еклисијалног идентитета. Текст анализира неке од основних фактора, наслеђених из класичне англиканске и протестантске теологије, који су пресудно утицали на формирање „теорије грана“ и указује на занемаривање значаја Евхаристије за остваривање јединства Цркве и на одсуство есхатолошке перспективе у еклисиологији Теорије.

Кључне речи: схизма, јединство Цркве, Реч Божија, икона.

[10] Стенли Харакас, Људско достојанство у збрињавању и лечењу болесних особа.

Студија пружа ретроспективни пресек древног питања људског достојанства у корелацији са темом збрињавања и лечења болесних особа. Аутор полази од библијске претпоставке о икони и подобју Божијем у човеку, да би потом осветлио статус тзв. “ограничене особе” и менталних болести.

Кључне речи: Црква, чудо, излечење, икона.

[11] Рут Макридес, Идеал светости и светитељи у периоду раних Палеолога.

Житија пет личности о којима се дискутује у раном периоду Палеолога могу да објасне историјат византијских светитеља и идеала светости. Прича о њиховом проглашењу, прослављању, и каснијем навођењу ових житија код других црквених писаца, не може се оделити од „грехова“ цара Михаила Палеолога, његовог узурпирања царске моћи од династије Ласка-

риси и његове уније са Римом. Они нису јавили личности великих аскета него личности из редова цивилне и црквене јерархије. Аутори њихових житија своја дела пишу у време када је Црква преузела улогу лидера од државе која је била у опадању.

Кључне речи: светост, Црква, светитељ, Палеолози.

[12] Србољуб Убипариповић, Епископ Атанасије Јевтић, Христос – Нова Пасха – Божанствена Литургија 1, Београд-Требиње, 2007, стр. 526, Христос – Нова Пасха – Божанствена Литургија 2, Београд-Требиње, 2007, стр. 529.

У обе књиге су сабрани текстови о Светој и Божанственој Евхаристији од најранијих времена Цркве Христове (првог века) све до савременог доба, а сâм циљ је „раскривање литургијских, еклисиолошких, космичких и есхатолошких димензија Светајне Христа и Његове Цркве“. Највећи део сабраних литургијско-светоотачких текстова се по први пут појављује на српском језику, благодарећи преводилачком и прегалачком труду епископа Атанасија. Уз то, веома су драгоцени његови оригинални коментари.

[13] Предраг Драгутиновић, *Global Bible Commentary (GBC) D. Patte* (главни издавач), J. S. Croatto, N.W. Duran, T. Okure, A.C.C. Lee (саиздавачи), Abingdon Press, Nashville, 2004, стр. xxxvi+570.

Приказ књиге која представља изузетан издавачки захват који заслужује пажњу хришћана широм света, као и свих оних који се интересују за Библију, како у њеном еклисијалном, тако и академском контексту. Ради се о једној збирци коментара на библијске текстове чија се специфичност састоји у томе што појединачни аутори са свих делова планете нуде једно сопствено, контекстуално виђење одређеног библијског текста, које се пак заједно са прилозима других аутора представља као заједничко читање Библије у глобализованом свету (*reading with others*).

[14] Родољуб Кубат, Оксфордска историја библијског света, Мајкл Д. Куган (ур.), Клио, Београд, 2006, превод Данијела Стефановић.

Приказ зборника тематски профилисаних радова, који покривају период од почетка цивилизације на простору библијског света до Другог јеврејског устанка 135. године по Хр. Књигу је приредио Мајкл Д. Куган, професор студија религије на Стоунхил колеџу и директор издавачке делатности Семитског музеја Универзитета Харвард.

[15] **Јулија Видовић**, Часопис философских и теолошких наука (*Revue des Sciences philosophiques et théologiques*).

Приказ једног од најчувенијих француских научних часописа, који се баве областима као што су философија и теологија. Оно што га нарочито одликује јесте то што, уз све дужно поштовање према различитости коју философија и теологија поседују, одбија сваки облик подвајања између знања до којих оне долазе, свака на себи својствен начин.

[16] **Јулија Видовић**, Центар за екуменске студије и часопис „Истина“ (*Le Centre d'études et revue Istina*).

Центар „Истина“ историјски представља један од првих центара који се баве питањем екуменизма. Основали су га доминиканци 1925. године првенствено како би унапредили студије руског језика и културе и омогућили сусрете са словенским светом. Центар је од оснивања активно укључен у све етапе Екуменског покрета, у којем је значајно допринео својом стручношћу и својим контактима: дијалогом са православнима, са англиканцима, протестантима, и на крају са јудеохришћанима (Јеврејима).

Часопис *Istina* је један од најстаријих француских часописа који се баве питањем екуменизма. Основан је 1934. године. Основао га је Центар „Истина“. На почетку, часопис се звао „Русија и Хришћанство“. Редакција часописа је настојала да западном свету приближи богато богословско и духовно предање Руске Цркве која је у то време била прогоњена.

[17] **Јулија Видовић**, *Личности и гревно хришћанство* (*La personne et le christianisme ancien*), Бернар Муније, ур. Париз: Cerf, 2006, стр. 360.

Личности и гревно хришћанство назив је зборника радова о анализи философског, теолошког и антрополошког концепта појма „личност“.

[18] **Јулија Видовић**, John Anthony McGuckin, *Saint Gregory of Nazianzus, An Intellectual Biography*, Saint Vladimir's Press, New York, 2001, стр. xxviii+436.

Прва опсежна студија о животу и мисли великог Светог Оца Цркве на енглеском језику. Дубоки увиди у богословске, философске и културне токове четвртог века, као и опширна библиографија на крају рада чине ову књигу незаобилазном референцом за даља патролошка и друга сродна истраживања овог периода.

[19] **Јулија Видовић**, Peter Bouteneff, *Sweeter than Honey: Orthodox Thinking on Dogma and Truth*, Saint Vladimir's Press, New York, 2007, стр. 215.

Књига нуди оригинална размишљања о православном Предању и догматима, који Истину поистовећују са Господом Исусом Христом, у контексту данашњег доба релативизма.

[20] **Јулија Видовић**, John Behr, *The Mystery of Christ: Life in Death*, Saint Vladimir's Press, New York, 2006, стр. 188.

После прва два тома, *The Way to Nicaea* и *The Nicene Faith*, у серији патролошкодогматских приручника (замисљених по узору на историјске пресеке хришћанске мисли Георгија Флоровског и Јарослава Пеликана), у својој последњој књизи, отац Јован Бер јавности представља своју оригиналну методологију излагања православних догмата.

Летопис Православног богословског факултета академске 2006/2007. године

Богословље 2008/1

[21] **Атанасије Јевтић**, Божанствена Литургија Светог Апостола и Јеванђелиста Марка, ученика Светог Петра (студија и превод текста).

Литургију познату под именом Светог Апостола и Јеванђелиста Марка није он написао али је била најважнија Литургија на грчком језику у Александрији и Египту. Аутор констатује да Литургија Светог Марка носи утицаје Византијске Литургије, која ју је, крајем 12. века, пописала и у Александрији, мада је и даље служена на Синају и у Јужној Италији. Текст има елементарна и момената из старих Анафора, нарочито Светог Јакова и Серапиона Тмуитског, а онда и Светог Василије и Златоуста.

Кључне речи: Литургија, Свети Марко, Александрија.

[21] **Ненад С. Милошевић**, О начину савршавања светих тајни.

Поновни покушаји васпостављања првобитне везе светих Тајни и Евхаристије неминовно намећу питање које су то Свете Тајне и свештенорадње које могу бити враћене у склоп Литургије и које критеријуме треба применити у овом опредељивању. Сагласност богослова о неоспорној зависности Светих Тајни од Евхаристије и практично компликован повратак на првобитно стање захтевају примерено литургијско решење овог проблема. У раду се на при-

меру Тајни Крштења и Брака сагледава старање Цркве да оне задрже што блискији однос са Евхаристијом, како не би остале светотајински недовршени догађаји.

Кључне речи: Евхаристија, Свете Тајне, Крштење, Брак.

[22] Предраг Петровић, Богослужбени аспекти хришћанског символизма.

Хришћански символизам јесте богослужбени пут по коме се иконично узлази и силази на архетипове многих димензија вечног постојања откривеним у начину постојања Сина Човечијег. Различите димензије симбола тумачене од Светих Отаца не смеју бити спорадично фаворизоване без обзира на историјски контекст постојања Цркве. Ранохришћански символизам описан у делима Дионисија Ареопагита али и других Отаца Цркве не укидају било који аспект Православног начина постојања. Црква као богослужбени организам кога је основао Богочовек чува богоустановљене елементе Царства и гради их попут „насилника“ у сопствене богослужбене путеве.

Кључне речи: символизам, Литургија, богослужење, Дионисије Ареопагит.

[23] Василијус Ј. Гроен, Литургијске и екуменске димензије у хришћанству

Доктринарно-литургијски и социјално-политички осврт на православно, римокатоличко и протестантско богослужење. Разматрање међусобних сличности и разлика, с тенденцијом превазилажења конфликта и конструктивног екуменског дијалога. Православно богослужење по карактеру је а) иконолошко, б) монашко, в) у обредном смислу инспирисано царским двором, г) усмерено догматским учењем Цркве. У њему је наглашен физички моменат (покретање свих чула, учествовање тела). Рад говори да екуменски дијалог у периоду после Другог ватиканског сабора има за циљ да превазиђе „сотириолошку искључивост“ и уједињавање по моделу потчињавања (гркокатоличка црква).

Кључне речи: богослужење, Православна Црква, Римокатоличка Црква, Реформаторске хришћанске заједнице.

[24] Власије Фидас, Примат и саборност Цркве у православном предању.

Студија разматра однос примата (првенства) са установом сабора који је најтешње повезан са православном еклисиологијом помесне Цркве и јасно прецизиран канонским предањем и утврђеном кохерентном црквеном праксом током векова. Расправа се дотиче појединих савремених тумачења значаја првог престола на Истоку, то јест питања да ли је општење са пре-

столом Цариграда увек сматрано као неопходна претпоставка саборности Цркве. Аутор у помоћ призива многобројне историјске примере који сведоче о православном еклисиолошким критеријумима општења који су потврђени аутентичним функционисањем саборског система у Православној Цркви.

Кључне речи: примат, Православна Црква, Римокатоличка Црква.

[24] Дејан Мачковић, Поводом чланка „Различито поимање Саборности“.

Осврт написан поводом објављивања чланка „Различито поимање Саборности“.

Кључне речи: саборност, примат, Константинопольски епископ, Римски епископ.

[25] Аристотел Папаниколау, Божанске Енергије или Божанска Личност: Владимир Лоски и Јован Зизиулас о схватању трансцендентног и иманентног Бога.

Анализа односа између апофатизма, тројичног богословља и богочовечанске заједнице кроз критичко упоређење тројичног богословља двојице православних теолога, Владимира Лоског и Јована Зизиуласа. Онтологија богочовечанског заједничарења је у средишту њиховог теолошког пројекта премда задржавају различите погледе. Кључна разлика је у употреби апофатизма уопште у богословљу, а особито веза апофатике и тријадологије. Разматрају се импликације патристичке употребе термина ипостас и ипостасног јединства, које код Зизиуласа носи превагу над концептом заједничарења у енергијама Божијим.

Кључне речи: апофатика, онтологија, Владимир Лоски, Јован Зизиулас.

[26] Флор Ван Омеслеге, Acta Sanctorum и боландистичка методологија.

Разматрање методологије Боландиста, почиње од Јована Боланда који је модификовао оригиналан пројекат начином који је одредио меродавну боландистичку методологију. Најзначајнији принцип Боланда и Хеншенијуса се састојао у придавању једнаке важности нелитерарним и литерарним сведочанствима и очигледним неисторијским, легендарним изворима, који заслужују да буду узета у разматрање. При описивању предмета хагиографске методологије, приказ иде у три смера. Прикладан предмет хагиографије, као што и сама реч указује, јесте хагиос, светитељ, личност која се прославља од стране хришћана због његовог херојског примера хришћанског живота. Истраживање доказа полази од докумената који сведоче о постојању прослављања и на оне који се односе на мучеништво, на светитељев живот. Прави историјски рад по-

чиње проучавањем и интерпретацијом постојећих доказа.

Кључне речи: Acta Sanctorum, Јован Боланд, хагиографска методологија.

[27] Василије Вранић, Ризница традиција: Шеста песма о Рају Светог Јефрема Сирина.

Шеста песма о Рају Светог Јефрема Сирина је репрезентативно дело које сведочи о његовом ослањању на читав спектар религијских тема и представа. Као што је приказано, један број ових тема нема потпору у канонским библијским текстовима, наговештавајући тако ванбиблијске изворе. Јефрем тумачи Свето Писмо проширујући библијске текстове старијим традицијама из јудео-хришћанског апокалиптичког миљеа карактеристичног за сиријске ауторе његовог времена.

Кључне речи: Јефрем Сирин, Свето Писмо, апокалиптичка књижевност.

[28] Епископ Порфирије Перих, Каква не треба, а каква треба да буде Црквена реч

Криза кроз коју пролази савремени човек, и као појединац и као заједница, изгледа да се све више продубљује. Многобројни проблеми и дилеме које се сусрећу нарочито на пољу биологије, биотехнологије, генетике и екологије изгледа да прете и самом човеком животу и постојању. Уз то дух секуларизма, који се све више развија, паралелно са буђењем религиозности и трагањем за црквеним и духовним животом, формира двоструки изазов на који Црква својим пастирским деловањем мора да пружи одговор и сведочење. У тексту се испитују одговори на питање, који је смр овог сведочења?

Кључне речи: савремени човек, Црква, биотехнологија, генетика, екологија

[29] Марко Вилотић, John D. Zizioulas, *Communio & Otherness*, T&T Clark, New York, 2006, стр. 315.

Приказ књиге која је академским теолошким круговима дуго очекивана под насловом *Заједница и друштво*. Као илустрација угледа и значаја који аутору припадају довољно је навести речи епископа Калиста Вера, изречене поводом појављивања ове књиге: „Митрополит Јован Зизиулас је општеприхваћен као најбриљантнији и најкреативнији теолог у Православној Цркви данас. Појава његове нове књиге је велики догађај. Ево гласа који заиста треба чути.“ Велики значај књиге, можда још више за човека на Западу, веома лепо описују речи поглавара Англиканске цркве, архиепископа Кентербериског Рована Вилијамса, да су малобројни они који читајући ову књигу неће осетити да су позвани да поново откри-

ју хришћанство у његовој најбогатијој, изворној форми, као и да нема сумње да је ово велико дело о коме ће се дискутовати, и које ће бити оспоравано још више него ауторова претходна књига.

[30] [Уредништво] *Journal of Early Christian Studies*, The Johns Hopkins University Press.

Часопис за ране хришћанске студије је научно гласило Северно-америчког патристичког удружења са седиштем на Џон Хопкинс Универзитету у Балтимору (САД). Излази од 1992. године, четири пута годишње: март, јун, септембар и децембар. Часопис окупља читалачку публику и истраживаче који се у свом раду занимају за ранохришћански период (100–700. година). Бројем је врло мало чланака који се објављују у часопису, но они су углавном опсежни и студиозни.

[31] [Уредништво] Жак Лизон, *Свудајрисујни Дух – њневмајтологија Григорија Паламе*, издавачка кућа Серф (CERF), 1998. Jacques Lison, *L'Esprit répandu la pneumatologie du Grégoire Palamas*, édition du Cerf, 1998.

У издању Серфа се 1998. године појавила књига *Свудајрисујни Дух* пневматологија Григорија Паламе. Ово дело је заправо докторска дисертација аутора, Жака Лизона - доминиканца, и представља по обиму и садржини капитално дело које је од значаја не само за екуменски дијалог (за шта је аутор рад првенствено написао), него и за изучавање богословске мисли Светог Григорија Паламе. Дело је написано са намером да испитавши пневматологију светог Григорија Паламе, прикаже значај и њега као богослова и његове мисли као кључне за даљи дијалог.

[32] Јован Милановић, *Никифор Влемидис, Богословска дела*. Nicéphore Blémmyés, *L'œuvresthéologiques*, Sources Chrétiennes n° 517, 2007.

У издању *Sources Chrétiennes*, трудом Мишела Ставрџа, објављен је први том, од планираних два, сабраних богословских дела Никифора Влемидиса (1198–1269), ученог монаха, теолога и философа. У корпусу четири списа која су објављена, налазе се и до сада необјављени списи Никифора Влемидиса. Никифор није познат савременој публици, но ипак је једна од значајних личност 13. века у Византији. У време великих криза на Истоку, у Византији се јавила потреба али и жеља да се поново покрене дијалог између Православне и Латинске Цркве. Представник православне био је управо Никифор Влемидис.

[33] [Уредништво] Albert Pietersma, Benjamin G. Wright, *A New English Translation of Septuagint* (NETS), Oxford University Press, Њујорк, Оксфорд 2007., xx+1027 страна.

Пораст занимања за грчке текстове Старог Завета код западних библиста до којег је дошло нарочито после завршених обимнијих студија на рукописима са Мртвог мора откривених средином 20. века доноси нам и овај нови превод Старог Завета на савремени енглески језик са грчког текста Седамдесеторице. Треба нарочито имати у виду да су досад једина два постојећа енглеска превода „грчке Библије“ С. Thompsona и Sir Lancelot C. L. Brentona била сачињена у првој половини 19. века, да им је предложак, посредно или непосредно, био једино *Codex Vaticanus* и да садрже Књиге из ужег, масоретског канона. Издање нема пратећи критички апарат а издање са коментарима се припрема.

[34] [Уредништво], *Formation and Struggles, The Birth of the Church AD 33–200*. The Church History in the Series, Volume I, Part 1; Saint Vladimir's Press, New York, 2007, 209 страна. Andrew Louth, *Greek East and Latin West, The Church AD 681–1071*. The Church History in the Series, Volume III; Saint Vladimir's Press, New York, 2007, стр. 384.

Издавачка кућа Православне академије Светог Владимира у Њујорку обнавља замисао Оца Јована Мајендорфа о представљању црквене историје у шест томова од стране православних историчара који живе на Западу. Руковођење овим подухватом преузео је отац Ендрју Лаут. Након прве две књиге из ове серије, Мајендорфовог другог тома *Imperial Unity and Christian Division AD 450–680* (српски превод: *Империјално јединство и хришћанске геодје*, Крагујевац, 1997) и четвртог тома *The Christian East and the Rise of the Papacy, AD 1071–1453* коју је у сарадњи са Мајендорфом написао А. Пападакис, пред нама су и први део првог тома и трећи том. Веселин Кесић уводи нас у прва два века хришћанства почев од рађања Јерусалимске Цркве, преко односа и судара Цркве са Синагогом, паганизмом, гностицизмом, философијом, да би закључио са Светим Иринејем Лионски и његовим већ далеко разрађенијим и избрушенијим учењем о Цркви. У трећем тому који се бави периодом након Шестог васељенског сабора, до 1071, отац Ендрју Лаут покушава да избегне полемичке тонове и усредсређује се на најзначајније, како црквене, тако и културно-политичке догађаје овог времена и на Истоку и на Западу, који су довели до раскола и дали му пре свега спољашњу форму.

[35] [Уредништво] Constantin Andronikof, *Gnoséologie et méthodologie. Que saisje? Pourquoi et comment?*; L'Age d'Homme, Лозана, 2008, стр. 151.

Приказ јединственог дела ове врсте у свету православног богословља, тако да смо у могућности да се упознамо са ауторовим разматрањима односа вере и разума, разума и Логоса... сусрета отачког богословља са философијом и науком.

[36] [Уредништво] *Првославни литургијски Псалтир*. Превод са црквенословенског на француски и коментари: монахиња Анастасија (Moniale Anastasia Delphine Weulersse). *Psautier liturgique orthodoxe. La version de la Septante*; CERF, Париз, 2007, стр. 368.

Амбициозни подухват превођења Старог Завета Седамдесеторице са грчког на француски који је у току, на свој начин прате и Отац Плакида (Десеј), игуман светогорског метоха Светог Антонија на југу Француске, са преводом православног богослужбеног Псалтира са грчког, а за њим и монахиња Анастасија из женског православног манастира Биси, 200 км јужно од Париза. Особености овог последњег суда је сачињен са словенског превода Псалтира, као и да је код псалама и псаламских стихова указано када и где се појављују у православном богослужењу.

[37] [Уредништво] Hièromoine Nicolas Molinier, *Les «propres» des Divines Liturgies de saint Basile et de saint Jean Chrysostome*, Presses Saint-Serge, Париз, 2007, стр. 213.

Православни јеромонах Никола Молинје, Француз, представља нам делове Василијеве и Златоустове Литургије у којима се оне међусобно разликују (молитва за катихумене, прва и друга молитва верних, анафора, молитва пред Оченаш, главопреклона, молитва после Причешћа, и молитва приликом употребљавања Дарова), ставља их у светописамске оквире и испоређује са одељцима из дела Светих Отаца, пре свега Јована Златоустог и Василија Великог. Намењена превасходно као помоћно средство за рад на француском преводу Литургије, ова књига може у много чему да буде од користи како стручњацима-литургичарима, тако и вернима.

[38] [Уредништво] Епископ Касиан (Безобразов), *Лекции по Новому Завету. Евангелие от Марка (2003), от Матфеја (2003), от Луки (2004), от Иоанна (2006.г.) Да приидет Царствие Твое (2003)*, Presses Saint-Serge, Париз.

Прве четири књиге садрже предавања која је, на Светом Сергију, држао блажене успомене епископ Касијан, двадесетих година 20. века студент београдског Богословског факултета, а потом професор Новог Завета и декан Института Светог Сергија. Пету књигу сачињавају његови чланци. Објављивањем први пут ових рукописа додатно се расветљује значајан допринос који је епископ Касијан дао православној егзегези 20. века.

[39] [Уредништво] Епископ Иларион (Алфеев), *Священная тайна Церкви. Введение в историю и проблематику имяславских споров*; Санкт-Петербург 2002, стр. 438.

Досад најопширнија двотомна студија о чувеним „имјаславским“ споровима с почетка 20. века. Аутор почиње са светописамским, светоотачким и литургијским референцама за учење о Имену Божијем, а затим прелази на почетке богословског спора око Имена Божијег између руских монаха и руских богослова, обрађује догађаје везане за прогон монаха са Све-

те Горе, Сабор 1917. године, комунистичке прогоне, да би закључио са неколико познијим радовима Лосева, Флоренског, Булгакова, старца Софронија (Сахарова). Обиље необјављеног архивског материјала, 887 библиографских јединица.

[40] Јулија Видовић, Pascal Mueller-Jourdan, *Typologie spatio-temporelle de l'Ecclesia byzantine (La Mystagogie de Maxime le Confesseur dans la culture philosophique de l'Antiquité tardive)*, Supplements to Vigiliae Christianae 74, Leiden – Boston, Brill, 2005, p. 215.

Студија која је пред нама бави се питањем философске контекстуализације Мистагогије Светог Максима Исповедника. Аутор је настојао да прикаже начин на који је овај византијски монах и теолог из 7. века успео да интегрише одређене неоплатонистичке концепте у своје религијско објашњење физичког света.

Летопис Православног богословског факултета академске 2007/2008. године – 1.

Богословље 2008/2

[41] Милосав Вешовић, Ноел Путник, Аристејево писмо Филократу.

Текст садржи уводне напомене уз превод одабраних поглавља Аристејевог писма Филократу, с посебним освртом на питања ауторства, времена настанка и књижевног жанра, као и на проблеме историјске и књижевно-историјске интерпретације овог дела. У наставку је превод писма са додатним критичким апаратом.

Кључне речи: Аристеј, Филократ.

[42] Цефри Д. Дан, Јерес и схизма према Кипријану Картагинском.

Текст анализира однос феномена схизме и јереси у контексту теологије Светог Кипријана Картагинског и актуелних теолошких спорова у северноафричком хришћанству трећег века, наиме спорова око проблема „палих“ и „поновнокрштавања“. Аутор поставља питање постојања, односно непостојања, појмовног разликовања ова два термина у прекипријановској, Кипријановој и посткипријановској теологији. Подробна анализа употребе ових појмова у списима Светог Кипријана аутора наводи на закључак да није могуће поистовећење између савременог разумевања ових појмова (у смислу њихове јасне квалитативне диференцијације) и начина њиховог функционисања у Кипријановој еклисиологији.

Кључне речи: Свети Кипријан Картагински, схизма, јерес, еклисиологија.

[43] Илија Марчетић, Епископ Келестин I Римски, Посланица Несторију о заштити православне вере

Превод Посланице папе Келестина Несторију о заштити православне вере, са уводним напоменама.

Кључне речи: папа Келестин I, Несторије.

[44] Предраг Драгутиновић, Прво Чудо Сина Божијег у Еванђељу по Марку – Тумачење Мк 1, 21-28.

У Еванђељу по Марку детаљно се описују 18 и помињу многа друга бројна чуда која је Син Божији учинио у току свог земаљског живота. Та чињеница, као и описивање првог наступа Исуса Христа у јавности управо путем једног чуда (Мк 1, 21-28), указују да се Христовој чудотворној моћи приписује велики значај. У наративне описе чуда Еванђелист Марко је уткао христолошку поруку, вешто правећи синтезу између Христовог учења са влашћу (онога што говори: поука) и његове чудотворне моћи (онога што чини: ослобођење).

Кључне речи: Христос, чуда, Јеванђеље по Марку.

[45] Родољуб Кубат, Траговима Отаца ка Светом Писму – Херменеутички аспекти

христолошког сагледавања старосавезног Анђела Господњег код отаца.

Циљ студије јесте да покаже колико су се свети оци у својим теолошким и херменеутичким промишљањима ослањали на Свето Писмо, у контексту задате теме, посебно Стари Савез. Рад је конципиран тако да већ на почетку укаже на темељне херменеутичке и теолошке моменте на основу којих су оци изводили теолошко-егзегетске закључке, тумачећи старосавезно јављање Анђела Господњег као предоваплоћенско откривање Бога Логоса. Истраживачки део рада представља анализу христолошког тумачења Анђела Господњег, од карактеристичних новосавезних текстова па кроз даљи развој отачке мисли све до иконографије и богослужбених текстова.

Кључне речи: Стору Завет (савез), Анђео, ерминевтика, оваплоћење, Бог Логос.

[46] [АНОНИМНО], Августин и тринитарна икономија душе.

Текст анализира извесне проблеме у тринитарној теологији бл. Августина, а нарочито, његово разумевање односа између „икономијских“ и „иманентних“ аспеката тријадологије. Аутор указује на проблем сепарације тријадологије од осталих дисциплина теологије и свеукупног хришћанског живота и одговорност за настанак овог феномена приписује мањкавостима Августиновог приступа учењу о Светој Троици.

Кључне речи: Августин, душа, тријадологија.

[47] Владислав Пузовић, Врхунац црквене кризе (1053-1054) - папски легати у Константинопољу.

Студија указује да су на црквени сукоб (1053-1054) битно утицала три фактора: богословска спорна питања, политичке околности и личне карактеристике актера сукоба. Вековима гомили, а нерешавани богословски проблеми, од којих се посебно истичу *filioque* и примат Римске Цркве, ескалирали су у периоду када је дошло до кризе на простору Јужне Италије, где су се преплитали црквени и политички интереси Истока и Запада.

Кључне речи: раскол 1054. године, *filioque*, примат.

[48] Насилијус Ј. Гроен, Употреба народног језика у Литургији: проблеми и могућности.

Тема матерњег језика у Литургији је нешто што често и у великој мери узнемирава хришћане. Питање који језик користимо ни у ком случају не може бити споредно. Оно је уско повезано са нашим културним коренима, као и са нашим религиозним мислима, делима и осећањима. Такође је у вези са жељеним, односно нежљеним униформисањем црквене Литургије као и са разумевањем литургијских текстова и обреда.

Кључне речи: Литургија, богослужење, језик.

Летопис Православног богословског факултета академске 2007/2008. године – 2.

Богословље 2009/1

[49] Илија Томић, Семитски језици.

У овом чланку аутор се бави језиком Семита, и сродношћу језика насталих од ове групе народа. Значај ове групе народа, која је заузимала, а и данас такође заузима широке просторе Блискога истока, Азије (древна Месопотамија и Арабијско полуострво), Медитерана (од Либана до Мауританије) и Африке (Египат, Сомалија и Етиопија и Еритреја) у томе је што су они били посредници највише културе тога доба. Колевка древне цивилизације била је у Вавилону и Египту, а Семити су (као ниже културе) трпели утицај ових моћних суседа. Семитски језици су се претопали, а неки и до данас опстали; допринос њихове цивилизације је, међутим, у томе што су неки од народа који су им припадали (= Феничани) створили писмо које у прерађеном облику већи део човечанства користи и данас - алфавет. Ова језичка група обухвата 77 језика, њима говори око 260 милиона људи, а у новије доба палеолингвисти назива-

ју их афро-азијском групом језика, и указују на њихову древну сродност.

Кључне речи: семитски језик, Феничани, Вавилон

[50] Марко Вилотић, Положај човека у Оригеновој теологији.

Рад представља покушај да се донекле осветли један интересантан аспект Оригенове мисли, учење о човеку. Након осврта на човеков 'састав', више пажње посвећено је *йоложају* који човек има унутар створеног света. Аутор износи негативне импликације које, макар на први поглед, по схватање човека имају поједине хипотезе из *Почела*, попут оне о преегзистенцији духова. Затим, на примеру проф. Едвардса, презентује могућност другачије интерпретације учења из *Почела*, поредећи ова учења са ставовима о човеку из других Оригенових дела. На крају, не доносећи коначан суд, аутор нуди три могућа начина на који је могуће приступи-

ти проблему различитости у приказаним Оригеновим ставовима о човеку, истичући комплексност и вишеслојност његове мисли, нудећи притом извесне смернице које могу бити од користи приликом проучавања и других аспеката мисли овог великог учитеља.

Кључне речи: Ориген, антропологија, Црква.

[51] Џон А. Мекгакин, Симеон Нови Богослов и византијско монаштво.

Студија тежи да сагледа живот Светог Симеона Новог Богослова из другачије перспективе, јер критички испитује житије које је написао Никита Ститат како би рехабилитовао овог светитеља, умањујући притом политички и црквени спор који је настао услед његове визије монашког живота и руковођења и његових породичних аристократских веза. Према аутору, релевантнији извор од житија представљају списи самог светитеља који нам пружају јасније сагледавање његовог живота и дела. Кроз излагање светитељевог живота, аутор истражује да ли је он условио монашке реформе и какав је пресудан утицај на формирање његове визије о монашком животу имало екстатично и мистично виђење светлости. Коначно, аутор тежи да објасни у којој мери је Симеоново опитно богословље оставило утицај на средњовековни исихазам.

Кључне речи: Свети Симеон Нови Богослов, Никита Ститат, мистична светлост, Студион, заједница Св. Маме, Катихезе, екстатика, мистика, исихазам.

[52] Пол Мекпартлан, Локална и универзална Црква: Зизиулас и Рацингер-Касперова дебата.

Приказивање познате дебате између кардинала Јозефа Рацингера, тј. папе Бенедикта XVI, и кардинала Валтера Каспера о односу између локалне и универзалне Цркве. Дебата је отпочела на основу Писама о идеји Цркве као заједнице, коју је 1992. године поставила Ватиканска конгрегација за доктрину вере, а коју је кардинал Каспер оштро критиковао 1999. године. Аутор текста, између осталог, покушава да укаже на додатна расветљавања која овој сложеној дебати може да пружи богословска мисао митрополита Јована Зизиуласа, сагледавајући је из другачијег угла и под новим светлом.

Кључне речи: Црква (помесна и универзална), Зизиулас, Валтер Каспер, Јозеф Рацингер.

[53] Богољуб Шијаковић, Вјероучитељ као ученик Христов и као узор.

Изазов вјероучитеља у данашњем времену је да слиједујући и саображавајући се Христу као узору, учини и оне које учи Христовим ученицима. Када се узме у обзир контекст ствар-

ности и живота са једне, и контекст знања и образовања са друге стране, методичко начело вјерске наставе могло би се дефинисати као корелативна интерпретација вјерског предања и савременог искуства живота. При томе је неопходно да садржај наставе буде проблемски оријентисан, форма дијалогска, а циљ терапеутски. Хришћанска *paidea* заснована је на Христовој жртви – на његовом потпуном самоодрицању, које је искуствени доказ Његове љубави. Вјероучитељев циљ треба да буде да ученици спознају да је хришћански идентитет релациони. Он, одричући се своје славе, свједочи Христа као Узор и чини да и он сам и његови ученици постану Христови ученици.

Кључне речи: вероучитељ, Христос, школа, Црква

[54] Максим Васиљевић, Постоји ли биохемија слободе? Компаративна теолошко-медицинска аскетика у светлу нових истраживања.

У студији се разматра могућност верификовања истиности теолошких исказа о слободи човека помоћу опсервационих ставова модерне медицине. Може ли савремена медицина (неуро и молекуларна биологија) да са своје стране каже нешто о духовном процесу? Томе се јављају препреке, будући да од свих људских карактеристика једино слобода, као трансцендентни порив и дар, не подлеже „објективној“ провери. Спасење (уцеловљење, интеграција, духовност) и истинопознање у теологији јесте акт који иницира сам Бог као субјект, а овај акт је плод слободе и љубави. Духовност порађа етос као навику понашања и утиче на биолошки живот. Есхатон, као истинито стање постојања, на пресудан начин осветљава питање човековог биохемијског субстрата, видећи га као „закон природе“ који се не мења (људско тело као биохемијски механизам), али који епигенетски мења „тропос постојања“ на коренит начин. Овај мултидисциплинарни приступ биохемији слободе има педагошке, мисиолошке, пастирске, биоетичке и друге импликације.

Кључне речи: биохемија, Црква, хумана физиологија, самољубље, терапија, аскетика, генетика, етос, Евхаристија, молекули, хормони, другост, есхатон, благодат, слобода, воља, пасторика

[55] Јован Благојевић, Основе богословља Карла Барта – поводом објављивања *Увода у еванђеличку теологију* и зборника *Теолошки есеји*.

Аутор чланка представља основне и најзначајније идеје швајцарског богослова Карла Барта и указује на то да је Барт несумњиво био један од најзначајнијих богослова прве половине 20.

века. У свом научном раду окретао се пручавањима свих хришћанских традиција, укључујући и рану патристику. То је основа на којој је „васкрсао“ тријадологију и есхатологију, богословске области које су добрим делом биле занемарене у протестантским круговима. Наглашавао је Божију трансценденцију и, следствено томе, значај божанског откривења, тако да је и његова тријадологија била повезана са откривењем Бога људима. У том контексту наглашавао је значај Христа као *ошкривајуће Речи Божије* указујући на ауторите Светога Писма као људског сведочанства о тој откривеној Речи. Реафирмисао је значај халкидонске христологије, и тиме утицао на многе позније значајне богослове немачког протестантизма. Барт је одбацивао *природно бојословље* и *религију* као људски покушај досезања богоспознања. Тријадологија стоји и у основи Бартове антропологије и зато он човека, као *Imago Dei*, пре свега доживљава као биће способно за однос љубави. *Кључне речи*: Карл Барт, тријадологија, есхатологија, природно богословље, религија.

[56] **Давид Перовић**, Слово о Светосављу и Православљу.

[57] [Уредништво] Александар Шмеман, *Дневник (1973-1983), Наш живој у Христју и Христјов живој у нама*, (превео Матеј Арсенијевић) Образ светачки, Београд, 2007; Александар Шмеман, *Дневник* (превела Ирина Колак), изд. *Видослов*, Београд – Требиње, 2007.

Појављивање Дневника оца Александра Шмемана (1973-1983) у српском преводу, испрва фрагментарно, а потом и у целости, уистину је представљало својеврсни богословски догађај, у најширем смислу те речи. Иако је шира и заинтересована читалачка публика била у могућности да поједине одељке прочита путем интернета, на енглеском језику, целовит српски превод дао је заокружени облик делима оца Александра Шмемана, радо читаног и превеоеног код нас.

[58] [Уредништво] Bosko Bojovic, *Le millénaire byzantin (324-1453)*, «Ellipses», Paris, 2008 (277 стр.)

Књига Бошка Бојовића *Хиљаду Година Византије* је књига оног типа и профила која је већ одавно потребна и дуго очекивана у једном ширем научном и културном простору. Стога, добро је да се књига појавила на једном од светских језика, на француском, код једног од највећих француских издавача. Надамо се и српском издању и препоручујемо књигу за превод на српски језик, као и на руски, грчки и турски. Бојати се, међутим, да ће књига пре бити преведена на неки западни језик него на језике византијског културног круга.

[59] **Славиша Костић**, Џон Бер, *Пути за Никеју*, Краљево, 2008, превод Ивица Чачировић, стр. 340.

У свету академске теологије, ретки су подухвати на пољу патристике који остављају већег трага иза себе. Приручника из патристике има много, али мало је оних који су написани на основу брижљиве анализе светоотачке мисли. Стога када се преведе један приручник оваквог калибра на наш језик, то несумњиво представља догађај од изузетне важности на српској теолошкој сцени.

[60] **Славиша Костић**, Tonči Matulić, *Meta-morfoze kulture. Teološko prepoznavanje znakovna vremena u ozračju znanstvene-tehničke civilizacije*, Glas Koncila, Zagreb, 2008, str. 943.

Засигурно живимо у једном проблематичном времену. Технократско друштво покушава да наметне своје обрасце живота, своју ситуациону етику сваком појединцу при чему се од њега тражи да се у потпуности приклони новим технолошким чудима и самој науци која тежи да замени човекову метафизичку и духовну потпору, да га притом обезличи и деградира на слику машине, или да на људску персону гледа као на резервоар напуњен биолошким ткивом који ће служити као играчка у рукама технократа. Са друге стране, опет, имамо то да се личносни приступ Богу у модерном добу замењује са New Age, који апсолутне божанске атрибуте приписује човеку и природи.

[61] [Уредништво] Bertrand Vergely, *Le silence de Dieu, Face aux malheurs du monde*, Presse de la Renaissance, 2006, *Божије ћујање, Пред њаињама светиа Бертиран Вержели*, Presse de la Renaissance, 2006.

Други светски рат и истребљивања читавих народа и заједница довели су велики број људи, умних људи, до постављања оног интересантног питања, свакако не без разлога постављеног: „Зашто? Зашто Бог није учинио нешто?“. Питање је пре свега постављено у западном делу хемисфере где је секуларизација само убрзана констатацијом да „Бог није ништа учинио“. Тада су се, као што то обично бива, јавили заступници и браниоци Божији на земљи. Теодицеја је поново постала важна, поново је морала да буде укључена у теолошке дискурсе; постаје полазишна тачка у дијалогу између света и Цркве.

[62] [Уредништво] Emmanuel Todd, *Après la démocratie*, Gallimard, 2008. Емануел Тод, *После демократије*, Gallimard, 2008.

Аутор ове књиге нема позитиван став према религији нити према црквама. Изјашњава се као атеиста. Но оно што чини да ова књига буде интересантна и црквеној читалачкој публици

јесте револуционарни наслов а потом и сама садржина књиге.

[63] [Уредништво] Jean-Claude Larchet, *Thérapeutique des maladies mentales*, éd. du Cerf, 2008. Разумевање менталних болести Жан-Клод Ларше, издање Cerf, 2008.

Аутор књиге је српској читалачкој публици познат по насловима *Теологија њела* у издању епархије Захумско-херцеговачке, и „За једну етику рађања“ у издању епархије Далматинске. У књизи која је пред читаоцем аутор покушава да објасни појам лудила и његово схватање у Цркви, учењу Отаца и Предању.

[64] [Уредништво] Claudio Moreschini, *Povijest patrističke filozofije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, lipanj, 2009. Priredio: Stjepan Kušar, preveo sa italijanskog Slavko Antunović, str. 751.

У стандардном уџбеничком излагању историје философије, мало се пажње придаје патристичком раздобљу које се уобичајено обрађује или у кратким цртама или сасвим површно. То се јасно може видети у популарним приручницима историје философије објављеним у нас, на пример у другом тому *Историје философије* од Фредерика Коплстона или у новијем издању Ferlej Dejvid: *Istorija filozofije II: Od Aristotela do Avgustina*, Plato, Beograd, 2007. Притом важи и предрасуда у избегавању коришћења термина „хришћанска философија“ или „философија по Христу“. Са друге стране, постоји и опасност, на коју јасно упозорава Џон Бер, да се патристичка егзегеза сведе на потпуно различиту област, која би се подвела под философију позне антике, а не под саму патристику (John

Behr, *The Mystery of Christ*, SVS Press, New York, 2006, стр. 18). Међутим, постоје колосална дела која имају за циљ да разбију ове устаљене шаблоне и да понуде једно здраво тумачење патристичке мисли, урањајући у богатство светоотачке мисли, а то је свакако случај са делом Клаудија Морескинија.

[65] [Уредништво] Емануел Хусе, *Поунушарњено изинансџво. Сојсџво у ојасносџи ог друјосџи*. (Emmanuel Housset *L'interiorite d'exil. Le soi au risque de l'alterite*) Cerf, 2008, р. 384.

Дело Емануела Хусеа, *Поунушарњено изинансџво*, представља веома интересантну студију о јединствености и аутентичности сопства.

[66] [Уредништво] Франсоа Дворник, *Визанџија и римски џримай*, Службени гласник и Хришћански културни центар, превод Јелица Вуковић, Београд, 2009, стр. 143.

У издању Службеног гласника и Хришћанског културног центра ове године је објављена књига Франсоа Дворника, *Визанџија и римски џримай*. Књига је изашла у оквиру философско-теолошке библиотеке, припада едицији *Символ* и први пут је објављена на српском језику.

[67] [Уредништво] Зборник радова, *Црква у џлуралисџичком друшџву*, Фондација Конрад Аденауер и Хришћански културни центар, Београд, 2009, стр. 400.

Зборник радова *Црква у џлуралисџичком друшџву* резултат је сурета научника из различитих области у оквиру пројекта „Црква у свету – свет у Цркви“ који се одржао у Београду и Земуну током 2008. године.

Богословље 2009/2

[68] Родољуб Кубат, Историјски критицизам у егзегези Старог Савеза – Историјат и значај.

Циљ студије је да у основним цртама прикаже развој историјског критицизма у старосавезној егзегези. Сам развојни пут историјског критицизма сагледава се кроз призму развоја општих културолошких идеја и њиховог утицаја на егзегезу. Први део рада временски покрива седамнаести и осамнаести век – почетке историјског критицизма. Посебно се издвајају текстуална и литерарна истраживања и однос тадашњих истраживача према традиционалној егзегези. Други део покрива деветнаести и двадесети век, с тим што се прати основна линија континуираног тока научних истраживања. Посебно место припада најутицајнијим и тренутним егзегетским усмерењима: историји облика, историји редак-

ција и библијској егзегези. Трећи део представља вредновање историјског учинка ове методе, као и процена њене позиције у савременој егзегези.

Кључне речи: историјски критицизам, историјско-критичка метода, критика текста, литерарна критика, историјска критика, историја облика, историја редакција, просветитељство, романтизам, херменеутика, тумачење.

[69] Предраг Драгутиновић, Поредак у хришћанском дому – Социолошко-еклисијални аспекти породичних односа у Кол 3,18-4,1 и Еф 5,22-6,9.

У раду се анализирају две варијанте текстова „поретка у дому“, религијско-етичких прописа, упућених женама и мужевима, деци и очевима, робовима и господарима, који се налазе у посланицама Колошанима (3,18-4,1) и Ефесцима (5,22-

6,9). Константују се сродне социолошке поставке и наглашава друштвено интегрални аспект новозаветних текстова. После кратке егзегезе оба текста, следи кратко размишљање о односу библијске егзегезе и теологије, при чему се ставља акценат на преузимање библијских модела размишљања као референтних полазних тачки за савремену хришћанску проповед и богословље.

Кључне речи: поредак у дому, социјални живот ране Цркве, егзегеза и теологија

[70] Андреј Јефтић, Природна теологија и Оци IV века.

У раду аутор покушава да преиспита тезу према којој природна теологија, као продукт Западног ума, представља непознаницу за православну теолошку традицију. Усмеравајући се на четворицу најважнијих Отаца IV века који су пресудно утицали на формирање теологије православне Цркве: Атанасија Великог, Василија Великог, Григорија Богослова и Григорија Ниског, аутор истражује у којој мери се у њиховим основним делима могу пронаћи елементи и главне поставке природне теологије.

Кључне речи: Оци, природна теологија, икона, самоспознаја, здрав разум, очишћење, Бог, аналогија, паидаја.

[71] Небојша Тумара, Читање Књиге постања са светим Иринејем Лионским.

Рад покушава да покаже да је Иринеј Лионски користио прве главе Књиге постања у својој борби против разних гностичких учења, употребљавајући исте стратегије као и представници рабинског јудаизма, који се као и рана Црква налазио у свом формативном периоду. Верност старозаветној антропологији и буквално читање библијског текста је стратегија коју употребљава св. Иринеј Лионски али и рабински јудаизам борећи се против платонизирајућих тенденција хеленског јудаизма.

Кључне речи: Свети Иринеј Лионски, Свети Теофил Антиохијски, Филон Александријски, гностицизам, рабински јудаизам, Књига постања, Рај, теодицеја, библијска егзегеза.

[72] Елвин Патлажин, Светост и власт.

Аутор полази од тврдње да су и светост и власт светитељева добра. Пружајући систематску анализу житија тридесетак истакнутих личности Византије, из периода између IX и XI века, аутор настоји да прикаже однос који је постојао између светитељеве власти и оне која је била својствена политичким и друштвеним институцијама истог периода. Сучељавање агиографских и историографских списа показало се као посебан извор за разумевање јединствености власти овог важног периода византијске историје.

Кључне речи: Светост, власт, јерархија, Црква.

[73] Предраг Мутавџић, Библиотечка активност монаха Јоасафа на Светој Гори и на Метеорима.

У раду је указано на значај делатности монаха Јоасафа као једног од првих познатих библиотекара на Метеорима, са једне стране, и као једног од кључних организатора библиотека и библиотечке делатности на Светој Гори, са друге.

Кључне речи: монах Јоасаф, Метеори, Света Гора, каталогизација.

[74] Аристотел Папаниколау, Византија, Православље и демократија.

Чланак се бави питањем усагласивости источно-православног хришћанства и савременог схватања демократије. Слика из медија генеришу најчешће опозициони став Православних Црква према демократији, а у најбољем случају амбивалентност. Извор ове опозиције и двосмислености делимично долази као последица православног византијског наслеђа.

Кључне речи: Православна Црква, Византија, демократија.

[75] Новак Билић, *The Cambridge Companion to Orthodox Christian Theology*. Mary. V. Cunningham and Elizabeth Theokritoff, Cambridge, Cambridge University Press, 2008. стр. xxvi+321.

Едиција *Cambridge Companions to Religions* овим зборником састављеним од 19 чланака савремених православних богослова и ангажованих списатеља, западном читаоцу представља Православну Цркву и њено богословље кроз приказе најистакнутијих богословских учења, литургијског и црквеног живота православних, као и места и ангажмана Цркве у различитим друштвеним контекстима данашњице.

[76] Новак Билић, Bernard Green, *The Soteriology of Leo the Great*. Oxford University Press, Oxford, 2008, стр. xiv+273.

Приказ књиге која је, после 60 година, прва студија такве врсте о Светом Лаву Великом на енглеском језику. Кроз опсежну и богату анализу светитељевих текстова, аутор покушава да ре-афирмише богословску мисао папе Лава, и да укаже на неоправдано занемаривање и потцењивање Лавовог доприноса христологији.

[77] Новак Билић, Paul Gavrilyuk, *The Suffering of the Impassible God: The Dialectics of Patristic Thought*. Oxford University Press, Oxford, 2004.

Приказ књиге аутора који својим радом жели да побије још увек преовлађујућу Харнаков-

ску „теорију о застрањивању хришћанског богословља у јелинску философију“ и њен најзначајнији аргумент о хришћанству наводно туђем учењу о Божијој нестрадалности. Аутор настоји да укаже на апофатични карактер учења о нестрадалности, а затим истиче и пресудни значај православног отачког теопасхитства у борби против докетизма, патријасијанизма, аријанства и несторијанства.

[78] Новак Билић, Stephen M. Hildebrand, *The Trinitarian Theology of Basil of Caesarea: A Synthesis of Greek Thought and Biblical Truth*. The Catholic University of America Press, Washington, DC, 2007. стр. xvi+254.

Докторска теза којом аутор жели да прикаже егзегетски приступ Светог Василија и утемељеност његовог учења о Светој Тројци у Светом Писму.

[79] Новак Билић, Julia S. Konstantinovskiy, Ashgate, Farnham, *Evagrius Ponticus: The Making of a Gnostic*. UK and Burlington, VT, 2009, стр. xii+217.

Најновија и у доктринарном смислу врло детаљна студија о овом утицајном и контроверзном писцу из друге половине 4. века.

[80] Новак Билић, Thomas Weinandy, *Does God suffer?* University of Notre Dame, Notre Dame, 2000, стр. x+310.

Приказ књиге која подробном анализом великог броја отачких текстова указује на нераскидиве везе учења о Божијој нестрадалности са учењем о Оваплоћењу и брани хришћански карактер овог учења, оспораван савременим претежно протестантским теоријама о Божијем састрадавању људским патњама у страхогама 20. века.

[81] Новак Билић, *The Gospel of John and Christian Theology*, приредили Richard Bauckham и Carl Mosser, Eerdmans Publishing Company, Cambridge and Grand Rapids, MI, 2008, стр. xxiv+212.

Зборник 20 чланака реномираних западних стручњака за теологију и њене помоћне дисциплине, којима је сачињен историјски преглед утицаја Јовановог Јеванђеља на хришћанску мисао.

[82] Новак Билић, *The Divine Sense: The Intellect in Patristic Theology*, Anna Ngairé Williams, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, стр. xii+252.

Аутор анализира место ума у данашњој теологији у односу на патристичку, уз опсежан приказ отачког схватања улоге ума у богопознању, догматским разматрањима, богослужењу, мо-

литви и подвижништву, читању и тумачењу Светог Писма.

[83] Новак Билић, *In the Shadow of the Incarnation: Essays on Jesus Christ in the Early Church in Honor of Brian E. Daley*, ed. Peter W. Martens, University of Notre Dame Press, Notre Dame, 2008, стр. xii+290.

Зборник 13 студија реномираних патролога (међу њима и два православна: МекГакин и Лаут) којима се предочавају актуелне жиже интересовања у савременој патристичкој кроз разматрања неких најзначајнијих тема у христологији Отаца Цркве. На крају зборника је дата богата библиографија Брајана Дејлија, једног од најчувенијих римокатоличких живих патролога.

[84] Родољуб Кубат, *Хришћански Сџари Савез или јеврејски Танах*. Осврт на књигу: *Grundinformationen Altes Testament*, Jan Christian Gertz (Hg.), Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2007, стр. 556.

Приказ књиге коју је приредио Ј. К. Герц (J.Ch. Gertz), представља опширан и стручно урађен увод у Стари Савез. Књига је, заправо, заједнички пројекат неколико истакнутих професора Старог Савеза. Поред Ј. К. Герца, професора старосавезне теологије у Хајделбергу, на књизи су радили професорка Старог Савеза у Лајпцигу А. Берлејунг (A. Berlejung), циришки старосавезник К. Шмид (K. Schmid), и старосавезник из Франкфурта М. Вите (M. Witte). Прво издање ове књиге појавило се 2006. године, да би се само годину дана касније појавило и друго, исправљено и допуњено издање. Књигу је објавила позната издавачка кућа „Vandenhoeck&Ruprecht“. Књига је подељена у више поглавља, од којих је свако радио по један од наведених аутора.

[85] Горан Илић Бенке, *Конференције Светиој Сергији; Недеље литургијских студија, Conférences Saint Serge, Semaines d'études liturgiques*, les éditions du CERF, collection «Lex orandi», Paris (1963, 1965, 1967, 1970); С. L. V. Edizioni liturgiche, Roma (1975... 2007, 2009).

Покренута 1953. године од стране архимандрита Кипријана Керна и Оца Николаја Афанасјева и католичког литургичара о. Бернара Бота и Бернара Капела, *Литургијска недеља на Ин-сџијују Светиој Сергији* постала је простор за сусрет православних, католичких и протестантских литургичара, где су се по замисли њених оснивача богослови трију конфесија са-стајали занимајући се темама од заједничког интереса.

Летопис Православног богословског факултета академске 2008/2009. године

Богословље 2010/1-2

[86] Родољуб Кубат, Два аспекта [библијске] теологије - Херменеутички нацрт.

Основни циљ ове студије јесте да дефинише академску теологију у контексту живота Цркве. Пре свега, поставља се питање функционалности такве теологије. У раду је приказан сажет историјат академске теологије и њене функције – као и функције теологије уопште – на историјском путу Цркве. Академска усмереност ка критичком истраживању прошлости даје битно усмерење теолошком истраживању.

Кључне речи: библијски текст, митско-сликовити симболи, истине вере, дискурс, академска теологија, теолошка археологија, отачка теологија, јелинска култура.

[87] Небојша Тумара, Старојеврејски корен $\Psi\Omega$ – stn и питање старозаветног монотеизма.

У раду се говори о појму у тексту Старог завета, који има корен $\Psi\Omega$ – stn а појављује се као именица и као глагол, који се - уједно - тројачко употребљава. Овај корен користи се како би означио људе, као на пример у 1Сам 29, 4, 2Сам 19, 22, 1Цар 5, 18; 11, 4, 14, 23, 25 итд. Такође, овај корен је употребљен за описивање анђела Господњег, као у причи о Валаму и његовој магарици у Бр 22, 22-35. Аутор добро објашњава све синтаксичке и морфолошке облике датог појма.

Кључне речи: Сотона, $\Psi\Omega$, Књига о Јову, Књига пророка Захарија, Прва књига дневника, монотеизам, демонологија, теодицеја, библијска егзегеза.

[88] Христос Караколис, Новозаветна наука у православној Цркви и теологији.

Приложена студија се у три тематске целине бави потребом и изазовом синтезе савремених научних истраживања Новог Завета и православне теологије. Аутор сматра да би се новозаветна наука могла функционално интегрисати у православно теологију, с тим што је потребан један оквир који углавном недостаје на Западу, а то је Црква, мада не у свом законском значењу, као светска институција која заступа Бога на земљи, како се схвата у римокатолицизму, нити у апстрактном значењу невидљиве заједнице верних који се налазе свуда, што генерално одговара протестантизму, већ у свом онтолошком значењу као стварно тело Христово, како је проповеда и живи православље.

Кључне речи: Нови Завет, православна теологија, патристичка егзегеза, историјско-критичка метода, библијска херменеутика.

[89] Давид Перовић, Харизматологија и аретологија светог Василија Великог.

Свети Василије о боговиђењу говори на основу личног искуства, мада опет сам избегава директан говор на ту тему. Ово виђење јединствености је појава у духовном животу, макар живот једног подвижника хришћанина у начелу био и несавршен. Свети Дух борави у светим људима и помаже им да га виде, истовремено гледајући и славу Јединорођенога. Када се ум спрегне и помеша са божанством Духа, он постаје сведоком виђења и созерцањем божанске лепоте; наравно, по мери благодати и издржљивости своје грађе, слично Мојсеју и тројици ученика Христових на Тавору. Ово искуство, Свети Василије још назива окушањем Бога. Евхаристијски хлеб, тј. Господ као истински хлеб живота, даје верноме радост, но радост не од овога света. Та радост бива од наслађивања божанственом Евхаристијом или светим Причешћем; коначно, од заједништва са Богом.

Кључне речи: харизматологија, харизме, харизматици, хришћанин, благодат, есхатолошко сећање, икономија дарова, црквени карактер дарова, чистота, љубав, верност, разноврсност дарова, пророштво, мудрост, знање, учитељство, управљање, духовни живот, живот у Христу.

[90] Максим Васиљевић, О хагиографском делу светог Симеона Метафраста: биографија, редакција, теологија

Аутор нуди поглед на хагиографско дело знаменитог византијског редактора житија святих и, на основу извора и савремених радова, износи подробно истраживање биографије и метода филолошког рада Симеона Метафраста. Иако је значај метафрастовске редакције често мерен обимом наводне штете коју је она нанела древним хагиографским текстовима (рукописи су после објављивања Минологиона уништавани као непотребни), сам Симеон Метафраст свакако није њен узрочник. У раду се говори и о Метафрастовом стилу и филолошким интервенцијама. Ова синтеза ће нам помоћи да боље разумемо на који начин се историја и есхатологија преплићу на нивоу теологије, народне побожности, монашког живота и односа Цркве и државе.

Кључне речи: превођење, редакција, филологија, хагиографија, светост, пролог, житија, рукописи, стил, језик, Минологион, литургија, панегирик, химнографија, историја, есхатологија.

[91] Богдан Лубардић, Шта је то људско биће? – савремена православна антропологија: просополошки правац.

Ова студија је покушај прегледног упућивања у основне историјске и теоријске претпоставке савремене православне антропологије, узете у њеном персоналистичком односно просополошком виду. Посебан нагласак даје се контекстуализацији православне антропологије у историју развоја модерне антропологије. Тако се јасније уочава чињеница да је она плод расправе и са западним идејама, моделима и вредностима када је човек по среди. Аутор издваја четири парадигматична теолога и показује како они подржавају један динамички, вишеслојан и отворен антрополошки модел, а ради објашњења и оправдања бића и стварности човека.

Кључне речи: Бог, човек, антропологија, тео-антропологија, биће човека, природа човека, образ, подобје, личност, начин постојања, способност и неспособност, философска антропологија, сцијентизам, природна наука, инклузивни антрополошки модел, доба човека.

[92] Кардинал Анђело Скола, Дијалог хришћанства и модерног света.

У раду аутор истиче да хришћани имају све неопходне елементе да би се суочили са неизбежном тензијом између идентитета и различитости, јединства и мноштва, који су, у суштини, својствени свим историјским епохама и које сте у многим околностима и сами често болно окусили на сопственој кожи. А управо се у тајни Свете Тројице налази принцип различитости у јединству *par excellence*.

Кључне речи: дијалог, секуларизација, екуменизам, сведочење.

[93] Зоран Ранковић, Два богослужбена текста у српској рукописној традицији.

У раду су приложена два богослужбена текста која се ретко срећу у српској рукописној традицији. Реч је о *Херувимској њесми на Пасху и њројару и кондаку из Службе ѡреноса мошћију Лазара Четвородневноја*. Приређене текстове пратиће напомене о рукописима у којима се налазе поменуте богослужбене песме.

Кључне речи: Херувимска песма, Пасха, Лазар Четвородневни, стихологија, даскалија, српскословенски језик.

[94] Владислав Пузовић, Канонски спорови у Московској патријаршији 20-их и 30-их година XX века као изазов за савремену руску црквену историографију.

Овај рад у кратким цртама приказује резултате савремене руске црквене историографије у истраживању компликоване проблематике канонских спорова, који су вођени у Московској Патријаршији током 20-тих и 30-тих годи-

на 20. века, између заменика мјестољубустијеља московског патријарашког трона митрополита Сергија (Страгородског), каснијег патријарха, и низа архијереја, који су у руској црквеној историографији названи - десном црквеном опозицијом.

Кључне речи: руска црквена историографија, митрополит Сергије (Страгородски), десна црквена опозиција, митрополит Петар (Пољански), јединство Цркве

[95] Никола Танасић, *Голіоша руској нарада и државе*, Разматрање дела Наталије Нарочницке: Русија и Руси у светској историји

У питању је веома обимно дело угледног и озбиљног научника (при чему је драгоцено политичко искуство које је Н. Нарочницка стекла као посланик у Државној думи Руске Федерације и потпредседник њеног Комитета за међународне послове), написано у зрелом добу и засновано на великој количини архивског и историјског материјала.

[96] Марко Делић, Никола Милошевић, *Букџиње*, Задужбина Милоша Црњанског и Орфеус, Нови Сад, 2009, стр. 580.

Поводом обележавања осамдесет година одрођења покојног академика Николе Милошевића, крајем 2009. године у издању „Задужбине Милоша Црњанског“ и издавачке куће „Орфеус“, објављена је књига „Букџиње“. На готово шестстотина страница књиге коју је приредио Мило Ломпар, налазе се Милошевићеви предговори писани за српска издања књига руских књижевника и философа, као и студије објављиване у разним философским часописима, у периоду од 1960. до 1972. године. Осим предговора и студија објављиваних у српској философској периодици, налазе се и четири есеја која су се, пред крај ауторовог живота, појавила у оквиру његових изабраних дела, и једна студија која је угледала светло дана 2008. године.

[97] Давид Перовић, Владимир Вукашиновић, *Српска барокна ѡеологија*, Врњци/Требиње, 2010, стр. 352.

Ова споменкњига, књигаартефакт, узоркњига, или опет књига анатомије српског барокног богословља истовремено је и сведочанство о ауторовом траженом и пронађеном богословском идентитету. Томе проналаску није допринела само ова његова књига-артефакт, него и ауторове претходне књиге, заједно са онима које су се у међувремену појавиле, и које са књигом *Српска барокна ѡеологија* сачињавају конфигурацију мишљења које стреми неопатристичкој синтези у Срба.

[98] Милосав М. Гудовић, Богдан Лубардић, Јустин Ђелијски и Русија: *јушеви рецеиције руске философије и теологије*, [Библиотека Савремено богословље, књига 15.] Беседа, Нови Сад 2009, стр. 211.

Приказ књиге у којој аутор пружа исцрпан преглед утицаја руске философије на формирање светоназора (и хришћанског философског уче-

ња) Јустина Новог Ђелијског. Овај истински вредан интерпретативни и пнеуматолошки дијалог води плодотворном сагледању наших властитих заборавља, пропуста и превида, али пружа и поуздане смернице – путоказе за нове могућности развоја на пољу српско-руских философских и богословских истраживања.

Летопис Православног богословског факултета академске 2009/2010. године.

Богословље 2011/1

[99] Владимир Вукашиновић, Светосавска беседа за 2011. годину.

Аутор је подсетио на најдинамичнији период српског црквеног живота у коме Свети Савина је био само сведок или учесник литургијских промена – многе од њих су проистекле из његове свете, благосиљајуће деснице, па је у том контексту истакао савремена дешавања на том пољу.

[100] Кирил Говорун, Два значења слободе у источно-светоотачком предању.

У овом раду разматрамо схватање слободе формирано у источно-светоотачком предању. Посебно фокусирамо однос античко-класичног и хришћанског схватања слободе: нарочито с обзиром на новозаветне и патролошке развоје схватања слободе. У ту сврху у раду је расветљен семантички и идејни међуоднос два кључна вида идеје о слободи: (а) слобода као самовласност (τὸ αὐτεξούσιον) и (б) духовна слобода (ἐλευθερία). Посматрање начина на који се та два вида слободе (аналитички, херменеутички и духовно) развијају код Отаца Источног предања главни је циљ рада. Рад се може сматрати прилогом хришћанској теорији слободе из перспективе православне теолошке антропологије.

Кључне речи: Бог, човек, слобода као τὸ αὐτεξούσιον, слобода као ἐλευθερία, слобода у Христу, слобода у Духу Светом, хришћански оци, ослобађање људске природе од греха и смрти.

[101] Микоња Кнежевић, Поредак (τάξις) личности Свете Тројице у Аподиктичким словима Григорија Паламе.

У тексту се разматра начин на који Григорије Палама говори о постојању поретка међу личностима Свете Тројице, нарочито с обзиром на проблем односа између Сина и Светог Духа, а у контрапозицији са филиоквистичким и евномијанским гледиштем. Том приликом, излажу се неке кључне тезе Паламине тријадологије.

Кључне речи: поредак, Света Тројица, монархијатеологија и икономија, filioque, Евномије Кизички.

[102] Џон Бер, Надилажење неопатристичке синтезе.

Наслеђе неопатристичке синтезе представља комбиновану реалност: оно је било дах свежег ваздуха и стимулисало је многа велика дела, али оно је такође спутавало богословску рефлексију тиме што, прво, није поклањало довољно непосредне пажње посебности сваког појединачног Оца и, друго, тиме што је остављало утисак да теологија може бити упражњавана једино под патристичким обликом.

Кључне речи: неопатристичка синтеза, Флоровски, Булгаков, софиологија, Шелинг, Мејер, Кирејевски, романтизам, идеализам, аскеза, савремена теологија.

[103] Данкан Рид, Патриристика и постмодерна у мишљењу Јована Зизјуласа.

Овај прегледни чланак заступа став да нова књига Зизјуласа означава рађање нове школе у православној теологији, коју треба разликовати од старијих покрета, наиме софиологије и новопаламизма. Попут ранијих покрета овај више персоналистички акцентован покрет тежи да премости јаз између православне мисли и савременог света. Где су софиологија и новопаламизам покушали да адресују модернитет Запада, ту се Зизјулас обраћа више постмодернистичким темама какве су идентитет и другост.

Кључне речи: Зизјулас, постмодерна, персонализам, идентитет, другост, заједничарење.

[104] Здравко Јовановић, Via Media и реформација на „католичанским принципима“.

У тексту је анализирана намера ране англиканске теологије да, и поред своје органске укључености у европски покрет реформације, постепено дистанцира себе од искључивог

протестантског става према Римској Цркви и да се, као аутентична „национална“ Црква са легитимним правом на самореконструкцију, позиционира негде између римокатолицизма и радикалних струја протестантизма, тј. да изабере „умерену“ еклисиолошку позицију или тзв. „средњи пут“ (*via media*). У тексту се такође разматра концепт *foundation of Christianity* Ричарда Хукера (који је конструисан у контексту апологије англиканског еклисиолошког становишта), упоређује се са старијим Лутеровим концептом *notae ecclesiae*, и вреднује се његов теолошки капацитет и потенцијал за објашњење и превазилажење феномена схизме и губитка ехаристијског јединства у хришћанском свету.

Кључне речи: англиканизам, реформација, римокатолицизам, национална Црква, Ричард Хукер, „видљива“ и „невидљива“ Црква, *notae ecclesiae*, *mainstream* протестантизам, *restitutio, via media, foundation of Christianity*, конфесионална теологија, схизма, ехаристијско јединство.

[105] Марко Вилотић, Проблем односа теологије и философије у делу Карла Ранера.

У овом раду аутор настоји да предочи однос који у делу Карла Ранера постоји између теологије и философије. Он овом проблему приступа из два аспекта: први, главни део рада посвећен је односу теологије и философије који постоји као експлицитна тема у Ранеровим списима. Тако, аутор прво пружа прецизније одређење самих појмова теологије и философије, и даје генерално одређење њиховог међусобног односа. Након тога прелази се на анализу специфичности која у њиховом односу постоји у данашње време, а која је изазвана плурализмом који је општеприсутан феномен у свим духовним дисциплинама.

Кључне речи: теологија, философија, науке, плурализам, метод(ологија) у теологији, трансцендентални метод.

[106] Зоран Горгиев, Оправданост и рационалност теистичког веровања – допринос Алвина Плантинге.

У тексту се обрађује тема епистемичког оправдања и рационалности хришћанског теистичког веровања кроз философију представника реформаторске епистемологије Алвина Плантинге. Критикована је идеја да је хришћанско веровање право и основно зато што то отвара врата апсурдним веровањима која би могла имати карактер основног веровања и истовремено бити оправдани у оквирима извесног система.

Кључне речи: Алвин Плантинга, реформаторска епистемологија, рационалност, оправдање,

право основно веровање, зајемчено веровање, *sensus divinitatis*, фундаментализам.

[107] Борис Стојковски, Дела Руфина Аквилејског и Теодорита Кирског као извори за црквену историју Сирмијума.

У раду су анализирана дела црквених писаца Руфина Аквилејског и Теодорита Кирског – *Црквене историје*, како би се дошло до података који могу да пруже нове чињенице о историји Цркве у области Сирмијума. Тих података нема много и они се углавном односе на епископа Сирмијума Фотина и на порекло његовог учења, односно јереси коју је почео да проповеда. Руфин Аквилејски, поред тога, даје неке посредне податке везане за сабор из 351. године као и податке о годинама потом.

Кључне речи: Сирмијум, Руфин Аквилејски, Теодорит Кирски.

[108] Предраг Пузовић, Рад Светог архијерејског сабора 1947. године.

У овој студији аутор се бави анализом записника о раду Светог архијерејског сабора Српске Православне Цркве, одржаног 1947. године. На 22 седнице које су у оквиру заседања сабора одржане, разматрано је мноштво значајних питања и проблема пред којима се Српска Православна Црква нашла у послератном времену.

Кључне речи: Свети архијерејски сабор, верска настава, епархија мукачевско-прјачевска, епархија Шумадијска, епархија Будимљанско-полимска, Устав СПЦ, хапшење свештеника, отимање црквене имовине.

[109] Предраг Драгутиновић, *Αικατερίνη Τσαλαπούνη, Η Μακεδονία στην εποχή της Καινής Διαθήκης*, Βιβλική Βιβλιοθήκη 23, Εκδόσεις Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη, 2002, стр. 302.

Приказ књиге Екатерины Цалабуни (односно докторске дисертације, објављене у грчкој библијској едицији „Библијска библиотека“. Реч је о студији средњег обима, солидно опремљеној појединим картама (263–264) и прегледном библиографијом (265–302). Ова студија се бави раним хришћанством у области римске провинције Македоније.

[110] Раде Кисић, *Albrecht Beutel* (уред.), *Luther Handbuch*, Mohr Siebeck / UTB, Tübingen, 2010, стр. 537.

Диференцијација и убрзан развој свих теолошких дисциплина условили су неопходност настанка стручних компендијума, у којима би актуелно стање у истраживању појединих тематских области било изложено на концизан и – не само стручњацима – разумљив начин и који би такође пружили смернице за

даље проучавање материје. На овим основама конципиран је Приручник о Лутеру у коме деведесетпет истраживача обрађују живот и теолошку мисао зачетника реформације, Мартина Лутера.

[111] Давид Перовић, Георгиос И. Мандзаридис, *Хришћанска етика I, Увод – Ойшћа начела, савремена проблематика* (Солун 2008, друго издање, у преводу са грчког на српски језик, Каленић, Крагујевац, 2011, стр. 230).

Приказ књиге у коме се истиче да се основна начела испитују кроз теме егоцентричности и друштвености, аутономије и хетерономије, онтолошког карактера хришћанске етике, Божијих заповести као божанске енергија, божанске и људске праведности, ауторитета и слободе и црквених догмата као показатеља живота.

Богословље 2011/2

[113] Ненад Божовић, Библијске одреднице о робовима у светлу старооријенталног законодавства.

Текст обрађује следећа питања: у каквом односу стоје правни и законски текстови Старог оријента са Старим Заветом о питању робова и у којој мери се може говорити о томе да су библијски закони „хуманији“ и „правичнији“ за робове у односу на остале законе; затим, како су библијски текстови обликовали идеју о новом вредној робова? Какав теолошки концепт лежи у позадини законских одредница? Текст настоји да законске одреднице не анализира изоловано и да их пореди само синтаксички, већ покушава да одреди њихову конкретну улогу и значај у животу неког рода. Завршна разматрања говоре о данашњем значају библијске поруке.

Кључне речи: роб, Књига савеза, морал, ропство, откуп, ослобођење.

[114] Марко Јефтић, Развој монотеизма у древној Израилу.

Библисти данас увиђају да је монотеизам еволуирао у револуционарни процес, који је дошао много касније у израилској историји него што је раније сматрано. Постоје докази разноврсне религиозне побожности у преезилном Израилу, па и у самим светописамским текстовима. Заиста чисти монотеизам се појавио након дуге и тешке борбе са различитим верским структурама у Палестини. Намера овог рада је да представи најзначајније теорије о развоју монотеизма у Израилу и укаже на главне токове напретка.

[112] Милош Арсенијевић, Богдан Лубардић: *Философија вере Лава Шестова : айофайичка деконструкција разума*, Службени гласник – Институт за теолошка истраживања ПБФ, Београд, 2010, стр. 541.

Приказ дела Богдана Лубардића *Философија вере Лава Шестова и айофайичка деконструкција разума* састоји се из два главна дела. Први део представља преглед обликовања мисли Шестова из аспекта контекстуализације историјског развоја његових главних идеја. Разлози за такав методолошки поступак следе из става самог Шестова да се увид у философске идеје не може постићи без разумевања начина, места, времена и мотивације њиховог настанка. Други део књиге представља херменеутичку дескрипцију, експликацију и анализу Шестовљево мисли уз прагећу критичку расправу која се односи на различите облике његовог мишљења и њихову међуповезаност.

Кључне речи: монотеизам, прамонотеизам, молатрија, хенотеизам, Израил, Јахве

[115] Дарко Ђого, Павле и смрт: павловска есхатологија и εἶχατος εἶχθρος.

У раду се аутор бави комплексом питања која проистичу из феномена смрти. У 1. посланици Коринћанима (нарочито глава 15.) Свети Апостол Павле се позадавио темељним питањем могућности надилажења смрти и на тај начин одговорио на један од основних ставова Хајдегерове „тудивствене“ анализе. Основна разлика између Хајдегера и Светог Павла је у раду представљена као разлика онтолошких приступа – Хајдегер представља једну „онтологију субјекта“, а Свети Павле изражава хришћанску „онтологију лично(сно)сти“. Евидентност „моје“ смрти, која је темељ за Хајдегера и која сачињава индивидуалитет човековог бића, у хришћанској павловској онтологији замењена је евидентношћу смислености односа који човек има са Христом и са другима.

Кључне речи: смрт, васкрсење, Христос, Апостол Павле, Хајдегер, онтологија, субјект, личност.

[116] Илија Марчетић, Пастирско-богословска делатност Светог Келестина Првог, епископа римског, против пелагијанског и несторијанског учења (422–432).

У раду се говори о личности и богословском деловању Светог папе Келестина, који је одржао помесни сабор у Риму 430. године, на којем је званично, под ауторитетом римског епископа

па, осуђена Несторијева јерес, што је веома важно са историјског аспекта. У излагању је присутан и научно-богословски допринос који се огледа у анализи православног богословског учења Светог Келестина Римског на основу сачуваних извора, односно његових дела.

Кључне речи: аполинаријевство, Логос, вера, ипостас, несторијанство, Оваплоћење.

[117] Владимир Цветковић, Однос Бога и времена у *Adversus Eunomium* Светог Василија Великог.

Чланак има за циљ да покаже начин на који је Свети Василије Велики у свом делу *Против Евномија (Adversus Eunomium)* поставио метафизичке основе за хришћанско учење о односу Бога и времена. Василијева анализа ће резултирати једним, први пут изложеним, систематским хришћанским учењем о времену као о интервалу сапостојећем настанку света али и ограниченим његовим крајем.

Кључне речи: Бог Отац, Син Божији, нерођеност, раздобље, време, вечност, рађање, стварање.

[118] Рјуиџиро Тани, Оглед о динамизму људског бића и природе (φύσις) – у контексту θεός-а код Св. Максима Исповедника.

У тексту аутор излаже битну релевантност мисли Максима Исповедника у смислу предлога решења неких од важних проблема класичне јелинске философије. Тиме византијску теолошкофилософску мисао показује као непоредиво важнију него што хоће традирано уџбеничко мишљење у историјама философије.

Кључне речи: природа, отворена онтологија, етика, добро, динамизам природе, теандријска енергија, оваплоћење, очовечење, Логос

[119] Димитриј Трибушњи, Тајна присуства: увод у онтологију преподобног Јустина Ђелијског.

Ова студија посвећена је до сада практично неистраженом аспекту стваралаштва преподобног Јустина Ђелијског – онтологији у његовим делима. Предложена је реконструкција онтологије Јустина Поповића као система. Притом разматрани су кључни системи образујући појмове – логос и логосне силе. Истражује се однос између тварног и нетварног, природног и натприродног. Предлаже се да се учење преподобног Јустина одреди као православни „панентеизам“ или као онтолошки „монодуализам“. Разматра се веза између онтодинамике и хамартологије, христологије, еклисиологије и есхатологије.

Кључне речи: Логос, логосне силе, тецентричка онтологија, символ, православни панентеизам, онтолошки монодуализам, онтодинамика, свејединство, софиологија

[120] Андреј Јефтић, Gijsbert van den Brink, *Philosophy of Science for Theologians: An Introduction*, Peter Lang (Contributions to Philosophical Theology, vol. 12), Frankfurt am Mein, 2009, стр. 300.

Приказ књиге која има једноставан циљ – да исприча причу о историји развоја философије науке, почев од њеног зачетка у периоду након Првог светског рата, па до данас и да ту причу стави у однос са теологијом. Оно што том приликом аутор првенствено жели да испита јесте академски статус теологије – да ли се она као научна дисциплина, око које су се формирали први универзитети, и данас може с правом називати науком.

[121] Драгиша Јеркић, Thomas Ebinger, *Verkehrte Freiheit? Jean-Paul Sartres Freiheitslehre aus christlicher Sicht*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2010, стр. 197.

Приказ књиге објављене 2008. године као дисертација на Евангелистичком теолошком факултету ЕберхардКарлс Универзитета у Тибингену, у основи представља покушај критичке анализе, позиције појма слободе у философији ЖанПол Сартра.

[122] Здравко Јовановић, *History, Truth, Holiness – Studies in Theological Ontology and Epistemology*.

[123] Владислав Пузовић, Монах Игњатије Марковић, *Својој Саве у Београду (1836–2011)*, Богословија Светог Саве, Београд, 2011, стр. 184.

Скоро двовековно постојање Богословије Светог Саве у Београду, њено трајање и плодотворан рад, били су мотив аутору да детаљно и исцрпно обради историјат ове важне црквеношколске установе. Значај Богословије и њен утицај на верски, културни, политички и просветни живот српског народа сагледан је из више аспеката, коришћењем архивске грађе, одговарајућих објављених извора и релевантне литературе.

[124] Зоран Ранковић, Мирослав Тимотијевић, *Манасиш Крушедол III*, Издавачка кућа Драганић и Покрајински завод за заштиту споменика културе Војводине, Београд, 2008, том I – 341 стр, том II – стр. 361.

Приказ књиге која је објављена уочи прославе 500годишњице оснивања манастира Крушедола, а која научној и широкој јавности приказује историјат и уметност манастира Крушедола у два тома.

[125] Владислав Пузовић, Марко Николић, *Екуменски односи Српске православне и Римокатоличке цркве 1962–2000. године*, Службени гласник, Београд, 2011, стр. 656.

У издању издавачке куће Службени гласник објављена је монографија аутора Марка Николића. Књига се тежишно бави анализом односа између СПЦ и Римокатоличке Цркве, у периоду после Другог ватиканског сабора који је означио прекретницу у дотадашњим еклисиолошким ставовима Римокатоличке Цркве.

Шири контекст ове анализе подразумева развој екуменског покрета у XX веку, као и ставове помесних Православних цркава, односно Римокатоличке Цркве према поменутом покрету. Циљ књиге јесте покушај да се једна изворно теолошка тема расветли и из социолошко-политиколошког и антрополошког аспекта, дескриптивно и емпиријски утемељено, имајући притом на уму њена теоријско-теолошка начела и претпоставке.

Летопис Православног богословског факултета академске 2010/2011. године

Богословље 2012/1

[126] Богдан Лубардић, Протојереј-ставрофор професор др Радован Биговић: витез Цркве – посредник Јеванђеља / ... τοῖς πᾶσιν γέγονα πάντα, ἵνα πάντως τινὰς σώσω (1Кор 9, 22).

Текст о упокојеном проф. др Радовану Биговићу чији је рад аутор описао из више аспеката, притом не улазећи у патетичне или пуне пијетизма хвалоспеве. Величина једног хришћанина огледа се у делима која остају за њим, о чему је управо и говорио аутор текста.

[127] Зоран Крстић, Религија у демократији: о књизи Марсела Гошеа (у знак сећања на оца Радована Биговића).

Рад о књизи јесте прихватљива и изузетна друштвена анализа. Још и раније знаменити Француз је указивао на проблем савремених европских друштава који се састоји у слабљењу владавине политичких вођа и својеврсном вакууму моћи који обесмишљава и мрви демократске процедуре. Његов предлог изласка из кризе је својеврсна конфедерација европских нација. Европа после више векова постаје несигуран простор за живот, немоћна да својим грађанима гарантује стабилност живота.

Биографија и библиографија професора др Радована Биговића.

[128] Радован Биговић, Интелигенција у Цркви.

У овом огледу аутор даје одређење појма и смисла појаве и дејства интелектуалца односно интелигенције. Аутор корективно указује на низ опасности које вребају интелектуалца односно интелигенцију у освешћивању и вршењу своје примарне улоге и дужности, коју аутор одређује вишеструко. Али главну улогу интелигенције он пре свега види као критику (а) идолатрије, (б) отуђених друштвених односа, (в) воље

за моћ отргнуте контроли и, нарочито, као (г) критику озлеђивања Истине: критику моралних, интелектуалних, социо-економских и надамсе идеолошких напада на истину (при чему је духовна димензије истине укључена у то).

Кључне речи: интелектуалац, интелигенција, Црква, култура, критичка свест и савест, истина, иконопис, идолопис, српска интелигенција.

[129] Богдан Лубардић, Свети Сава Српски: задати отац, даровани брат - Светосавска беседа на Православном богословском факултету Универзитета у Београду 27. јануар 2012.

Беседа о Светом Сави 2012. године, у којој су истакнути идентитет који је и размишљање о томе ко сам ја и ко су моји други. Идентитет је и свест о том питању. Идентитет је и свест којом се на то питање тражи или даје одговор, и то уживо: у индивидуалној и колективној историји, пошто никад нисмо сами. Идентитет се остварује утемељењем у осовинским вредностима. А вредности су све оно што служи чистом и добром животу. Свети Сава је наш идентитет јер он је наша основна вредност и наш темељ и смисао.

[130] Ненад Божовић, Извори Макавејских књига.

Рад о томе да су писци Макавејских књига изворе користили у оквиру теолошке концепције коју су заступали. Некад се дешава да се извори користе интенциозно, у циљу доказивања одређених поставки, па се садржај извора редукује да би се прилагодио циљу. Сама интерпретација писаних артефаката из прошлости крије у себи, дакле, одређену теолошку интерпретацију. Ради јаснијег сагледавања теолошке поруке Макавејских књига неопходно је расветлити које све текстове су писци имали пред собом и који историјски догађаји уче-

ствују у обликовању ове повести, кроз њихове реминисценције.

Кључне речи: извор(и), рецепција, патетична историја, историографија, архив, хронике, дипломатска преписка, Judas Vita, апокалиптика, мемоари, беседе, извештаји о мучеништвима.

[131] Предраг Драгутиновић, Μιάς γυναικός άνδρα 1Тим 3, 2 у сукобу интерпретација.

Превод и тумачење фразе „једне жене муж“ у 1Тим 3, 2а представља изазов за преводиоце и егзегете. У приложеном раду дискутују се различите могућности тумачења. Долази се до закључка да главна тема није полигамија или број бракова већ неопходност брачног односа и брачна верност кандидатата за епископску службу.

Кључне речи: 1Тим 3, 2, епископство, брак, брачна верност.

[132] Здравко Јовановић, „Представљајући“ аспекти појма διακονία.

Текст има за циљ указивање на феномен неизбалансираног тумачења појма διακονία и на потребу осветљавања његових фреквентно занемариваних „представљајућих“ аспеката. Уобичајено је да се појму διακονία приписују само аспекти унижености и служења а да се репрезентативни капацитети појма, који су такође проминентни у новозаветним списима, не наглашавају са адекватном пажњом. Инсистирање на значају признавања конотација представљања могло би потенцијално водити ка смештању појма διακονία у јаснији еклисиолошки контекст, без пропратних рестриктивних апликација овог појма у теологији и практичном животу Цркве.

Кључне речи: служење, крштење, рукоположење, лаос, активизам, реч Божија, харизма, ситуација, свештенство Цркве, субординационизам, епископ.

[133] Драго Перовић, Conatus essendi и питање у Богу (Један аспект Левинасове критике западноевропске онто-теологије).

Чланак се бави Левинасовим покушајем етичког раскидања владавине модерне онто-теологије истрајавања у бивствовању као јединог извора смисла човекове egzистенције и основа свемоћног људског знања.

Кључне речи: conatus essendi, Други, Бог, трансценденција.

[134] Радомир Поповић, Спорови о датуму слављења Васкрса у древној Цркви.

На основу списка Јевсевија Кесаријског, а касније и црквених историчара Сократа Схоластика, Ермија Созомена и Теодорита Кирског, стиче се утисак да је Први васељенски сабор донео само неке оквирне одлуке о датуму и

дану слављења Васкрса: да сви хришћани Васкрс славе истог дана, да не славе заједно са Јудејцима када они славе свој Песах, да Васкрс не може бити пре пролећне равнодневнице и да увек мора бити у недељу као седмичном дану – дану васкрсења која падне после пуног месеца (уштап) након равнодневнице.

Кључне речи: Црква, датум Васкрса, Васељенски сабор.

[135] Предраг Драгутиновић, Lukas Vischer, Ulrich Luz and Christian Link, *Unity of the Church in the New Testament and Today*, W. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Cambridge, 2010, стр. 254.

Књига која је пред нама поставља неколико суштинских питања: имају ли данашње Цркве снаге да узму учешћа у континуираном, од новозаветних времена започетом и никада довршеном процесу остваривања јединства? Да ли је успех мисије ране хришћанске Цркве био баш у томе што се пројављивала као једна Црква, као алтернатива распарчаности и подељености свеколике egzистенције? Сведочанства Новог Завета не показују једну идиличну црквену заједницу која тавори у статичном јединству. Напротив, она показује једну заједницу која врви од конфликта и тензија, али заједницу која се не мири са таквим стањем не одустаје од јединства оних којих су поверовали у Исуса Христа.

[136] Раде Кисић, Rochus Leonhardt, *Grundinformation Dogmatik*, Vandenhoeck & Ruprecht / UTB, Göttingen, 2009, стр. 496.

Дело *Grundinformation Dogmatik* представља одличан приручник не само за студенте теологије, већ и за све оне који желе да се упознају са основним истинама хришћанске вере (наравно из протестантске перспективе). Сходно томе, језик дела није превише захтеван и будући да спектар обрађених тема превазилази многа еквивалентна дела, ова књига може да послужи и у опште-образовне сврхе. Међу позитивним аспектима књиге свакако треба поменути (често двојезично) цитирање извора, навођење релевантне литературе и електронских извора на крају сваког тематског одељка, као и упућивање на даље самостално истраживање питања која у књизи нису довољно обрађена.

[137] Јован Лазаревић, Вилијам М. Шнидевинд, *Како је Библија њосћала књија: Текстџуализација древној Израиља*, превод: Иван Недић, Каленић, Крагујевац, 2011, стр. 352.

Дело Вилијама М. Шнидевинда *Како је Библија њосћала књија* веома је важно за проблем настанка Библије и оно даје одговоре на питања

која је аутор поставио на почетку књиге. Својим одговорима он осветљава време у коме настаје писани текст у древном Израиљу и, заједно с тим, он нуди одређене доказе о периоду у којем се формирају одређени библијски списи. Главна промена у старом јеврејском друштву догодила се за време цара Језекије а потом и за време цара Јосије. У њихово време писање почиње да се користи у свакодневним административним и економским пословима након чега се пис меност проширила на цело јудејско друштво (тамо 295).

[138] Мирослав Ивановић, Вадим М. Лурје, уз сарадњу В. А. Баранова, Историја

византијске философије: формативни период, превод: Јелена Капустина, Издавачка књижевница Зорана Стојановића, Сремски Карловци – Нови Сад, 2010, стр. 531.

Аутор је у овој књизи настојао да изложи нов поглед на низ проблема у светлости новијих истраживања у која се и сам активно укључио низом радова у релевантној византолошкој научној публицистици.

[139] Питер Браун, Усион хришћанства на Западу: ширијумф и разноликост 200-1000. године, превод: Богдана Николић, Клио, Београд, 2010, стр 705.

Богословље 2012/2

[140] Ана Савковић, Посланице светог апостола Павла и античка епистографија.

У тексту је разматорена употребу посланица у античком свету и у мисионарском раду Апостола Павла. Посланице су биле посебан облик комуникације Павла са првим хришћанским заједницама. Узор за ову врсту комуникације Павле је нашао у јудејској и хеленистичкој епистографији. Прилагодивши га својим циљевима, он је креирао сасвим нов модел посланице, који је значајно утицао на потоње генерације писаца.

Кључне речи: Апостол Павле, писмо, посланица, епистоларни топос, ранохришћанска писма, хеленистичка епистографија, античка реторика, комуникација, интертекстуалност.

[141] Мајкл Грин, Евангелизација некад и сад – изазови

Аутор говори о разликама у евангелизацији некада и сада, са критичким освртом на потоњу. Он такође тематизује потребу за променом односа према евангелизацији као начину мисионарске делатности хришћана. У складу с тим, он апострофира пет аспеката који се не могу заобићи при размишљању о делатности евангелизације. То су следећи видови: начин живота, порука, стил живота, метода и сила Духа. Аутор посебно истиче четири момента сваког успешног приступа евангелизацији: свест о суштинској потреби реципијената, усредиштење говора у Исусу Христу, сведочење о двоједном дару од Исуса Христа и довођење слушаца пред изазов.

Кључне речи: евангелизација, сведочење, методи, изворна Црква, Свети Оци, криза вере, обнова хришћанског начина живота

[142] Петар Јевремовић, Јован из Апамеје (О мистици речи и израза).

Јован из Апамеје је један од највећих и најутицајнијих аутора традиције раног сиријског хришћанства. Овај текст је посвећен његовим идејама о језику, уобразиљи, телесности човекове личности, те о њој иманентном динамизму психичког. Његова је духовна заоставштина виђена у контексту нама савремених дискурзивних оквира.

Кључне речи: Јован из Апамеје, језик, тело, уобразиља, психодинамика.

[143] Жил Емери, Тројица, Христос и човек – теологија и метафизика личности.

Христолошки догмат је показао да се личност разликује од природе: личност је субјект, тј. конкретна реалност која постоји [subsister] (quod est). На латинском Западу, Тома Аквински (†1274) је дефинисао личност кроз три елемента: постојање (subsistentia: егзистенција по себи), индивидуалност (individuum: дистинкција) и разумна природа (rationabilis natura: природа обдарена интелигенцијом и слободом, дакле и могућношћу да се дела слободно по себи). Ово даје једно заједничко значење „личности“ које се користи по аналогији за божанске личности, анђеле и људе.

Кључне речи: личност, тројични догмат, христолошки догмат, човек, индивидуалност, постојање, интелигенција, слобода.

[144] Надежда Б. Мањковска, Историчар православне естетике и творац нове естетичке теорије (за 70-годишњицу Виктора В. Бичкова).

Студија је посвећена анализи научних достигнућа Виктора Бичкова – познатог стручња-

ка из области естетике. Показано је да је он подробно и систематски анализирао историју естетике земаља православног ареала, у којој је уочио четири главне етапе: патристичку естетику, византијску естетику, древнооруску естетику и руску теургијску естетику, којима је посветио фундаменталне монографије. Захваљујући њему израђена је савремена верзија теоријске естетике – (пост)некласична естетика, коју је он поделио и разрадио у три главна раздела: класичну естетику, некласику (некласичну естетику) и естетску виртуалистику. На основу анализе уметности XX века он је предложио категорије „култура – пост-култура“; пројавио је метафизички смисао оног што слови као contemporary art; дао је савремена одређења предмета естетике, основне естетичке категорије, главна начела уметности.

Кључне речи: естетика, философија уметности, естетичко, уметнички образ, символ, некласика, православна естетика, contemporary art.

[145] Љиљана Пузовић, Манастир Високи Дечани као стециште поклоничких путовања у XVIII веку.

На основу објављене и неопублицоване изворне грађе у раду су приказане разне врсте посета манастиру Високи Дечани током XVIII века. Посебна пажња поклоњена је канонским посетама надлежних архијереја, али и доласцима осталих чланова више и ниже јерархије. Поред тога, у раду су обрађени подаци који се односе на посете истакнутих личности, народних првака и осталих поклоника, који су у Високе Дечане долазили појединачно или у групама. Са знања до којих се дошло анализом доступних података доприносе бољем сагледавању места и улоге манастира Дечана у животу Српске Цркве и народа током последњих деценија постојања обновљене Српске патријаршије и непосредно по њеном укидању.

Кључне речи: Српска Православна Црква, манастир Високи Дечани, поклоничка путовања, XVIII век.

[146] Јован Лазаревић, Родољуб С. Кубат, *Трајовима Писма: Сјари Савез – теологија и херменевтика*, Каленић, Крагујевац, 2012, стр. 368.

Књига која је пред нама састављена је од девет поглавља. Као што аутор наводи, то дело представља збирку раније објављених научних радова. Књига *Трајовима Писма* од изузетне је важности за херменевтичко-егзегетску област теологије Светог Писма. Њоме добијамо релевантне и подстицајне одговоре на поједина питања која се постављају у области теолошке херменевтике (посебно с обзиром на њен развој и деловање у савременом свету) – уз то, ово

дело подстиче на даља истраживања у области поменутих теолошко-научних дисциплина.

[147] Јован Станојевић, *Нови Завети на грчком* у издању Друштва за Библијску Књижевност (The Greek New Testament – SBL Edition).

Под покровитељством Друштва за Библијску књижевност (Society of Biblical Literature) у сарадњи са Логосом (Logos Bible Software), 2010. године објављено је критичко издање Новог Завета на грчком језику (SBLGNT) које је приредио Мајкл В. Холмс (Michael W. Holmes). На 516 + 23 стране, то издање садржи цео Нови Завет – са предговором и уводом, као и додаток у којем је приказано поређење разлика текстуалних варијанти између издања SBLGNT и ECM (Novum Testamentum Graecum. Editio Critica Maior).

[148] Драгиша Јеркић, Alfons Fürst, *Christian Hengstermann (Hrsg.), Autonomie und Menschenwürde: Origenes in der Philosophie der Neuzeit*, Adamantiana, Band 2, Aschendorf, Münster 2012, стр. 307.

Приказ зборника радова насталог као резултат међудисциплинарног рада у више заједничких пројеката са темом односа религије и политике у култури модерне и премодерне, уз постављање питања о кантовском и посткантовском нормативитету у међукултуралном дискурсу о људским правима, а уз покровитељство Центра за истраживање Оригена.

[149] Микоња Кнежевић, Никола Лудовић, *Подвиј заједничкива. Биће и учествовање у Бићу њо Григорију Палами и Томи Аквинском*, превели Д. Николић, Б. Мркаја, Савремене Богословске дискусије № 5, Манастир Рождества Пресвете Богородице – Свештени Манастир Цетињски, Цетиње, 2011, стр. 148.

Приказ књиге која представља покушај компаративне студије посвећене двојници репрезентативних мислилаца два поља хришћанске икумене, а у вези са важним теолошким и философским проблемом – проблемом учествовања. У приказу је критикован превод као неадекватан на много места, а посебно су критичком перу били изложени преводиоци, уз наведене примере лоше преведених синтагма и појмова или једноставно прескочених речи и делова реченице.

[150] Душан Крцуновић, Микоња Кнежевић, *Максим Исјовједник (580–662): Библиографија*, Београд: Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, 2012, стр.266. Библиографија српске теологије, књ. 6, ISSN: 1821–1518.

Импресивна библиографија о Максиму Исповеднику представља јединствени лични допринос аутора обележавају 1350. годишњице од упокојења једног од најзначајнијих мислилаца византијског средњовековља.

[151] Славиша Костић, Никола Кнежевић, *Савремена њолитичка теологија на Зайаду*, Отачник, Београд, 2012, стр. 201.

Приказ књиге која представља пионирски подухват у друштву које је и даље у процесу транзиције и које још увек одређује однос Црква – држава. Овакав приказ развоја модерне политичке теологије је суштински потребан српској средини, пре свега из разлога што указује на мисао која се развила у западним демократским земљама и која је успела да оствари утицај у јавном сектору (данас се политичком теологијом баве водећи европски интелектуалци, рецимо, попут Јиргена Хабермаса и Славоја Жижека). Са друге стране, неоспоран је велики утицај демохришћанских партија у Италији, Немачкој, Шведској, Холандији, Француској, Чешкој. Новија политичка теологија, према речима Јиргена Молтмана, представља опит у односима између егзистенције хришћанског и грађанског, као и односа између Цркве, са једне, и друштва и државе, са друге стране. Приказ указује на мањкавости и мане књиге, са посебним акцентом на све њене врлине.

[152] Славиша Костић, Maureen Junker-Kenny, *Habermas and Theology*, T&T Clark, New York, 2011, pp. x+213, ISBN: 978-0-567-03323-9.

Издавачка кућа T&T Clark је пре четири године покренула амбициозан пројекат под називом Философија и теологија, при чему је тежила да модерне философије приближи теолозима, и да укаже на који начин се њихови философски увиди, дискурси и разматрања могу иско-

ристити у теологији. Књига Хабермас и теологија последња је у том низу. Морин Јункер-Кени пружила је студију високог академског калибра. Философску мисао Јиргена Хабермаса она је приближила свим академским читаоцима. То је студија која није штито искључиво потребно теолозима, него је једнако потребна философима, социолозима, политиколозима и другима. Нема сумње да да ће књига која је пред нама задовољити интелектуалну знатижељу, али и помоћи утврђењу ума у релевантним размишљањима о савременом дијалогу између религије (односно теологије) и философије.

[153] Илија Марчетић, Радомир Поповић, *Васељенски сабори: Први, Други, Трећи и Четврти – одабрана докуменћа*, Висока школа – Академија Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију, Београд, 2012, стр. 400.

По важности и с обзиром на то да је аутор књиге (као озбиљан историчар Цркве који са сигурношћу познаје материју о којој пише) целокупну црквено-историјску документацију пропратио солидним запажањима, ову књигу можемо сврстати у ранг уџбеника или приручника за студенте теологије, духовних академија, иконописачких школа и уопште за све оне који желе да своја верска и културолошка знања обогате богословским импликацијама прва четири Васељенска сабора Православне Цркве. Књига детаљно обрађује период од 325. до 451. године; заједно са тим периодом детаљно је описан и период који је претходио епохи Васељенских сабора, имајући у виду да аутор књиге даје велику важност проучавању Миланског едикта и значају верске толеранције и верске слободе за хришћане коју су они стекли почетком IV века.

Летопис Православног богословског факултета за 2012. годину

Богословље 2013/1

[154] Епископ Давид Перовић, Смисао љубави и њена веза са правдом у јеванђелској проповеди Светог Апостола Павла.

У раду се каже да је целокупан проблем везе и односа љубави и законске правде код Апостола Павла настао на основу уверења да љубав, по њему, превазилази улогу правде махом као руководне идеје општег права. Какав је онда њихов међусобни однос? Да ли је љубав хришћанска замена за правду само као једна идеја која би ту правду превазилазила? Или је можда врлина потчињени елемент правде, баш као и свака врлина која треба да се узведе до правде?

Изузетност љубави наспрам правде происходи благодарећи посебном односу љубави према Богу.

Кључне речи: љубав, правда, Бог.

[155] Никола Маројевић, Оваплоћење, Преображење и Васкрсење Сина Божијег у учењу Светог Јована Дамаскина.

У раду аутор разматра основне христолошке претпоставке учења Светог Јована Дамаскина полазећи од његовог схватања Оваплоћења, Преображења и Васкрсења Исуса Христа. Делом спасења отклањају се све препреке које

раздвајају Божанско и човечанско, и долази до помирења Бога и човека.

Кључне речи: Свети Јован Дамаскин, Оваплоћење, Преображење, Васкрсење.

[156] Тихон Ракићевић, Лик страдалног Христа и Царство Божије.

У овом раду истражује се веза представа у којима је приказан страдални Христос са темом прослављеног Христа. Сагледавајући Његову Личност треба наћи начин да се дође до одговора на постављена питања, јер је кључ разумевања иконографије управо икона Личности Христове. Што се тиче представљања светих, треба знати да христоцентричност нашега спасења чини христоцентричном сваку икону светога и иконопоштовање у целини.

Кључне речи: Исус Христос, икона, Страдање, Царство Божије.

[157] Жељко Ђурић, Литургијска и доктринарна страна иконе.

Рад се бави литургичко-есхатолошким аспектима иконе. Наиме, Литургија као приказ есхатолошке реалности, рачуна на свете иконе које хришћанима дају визуелну потврду о једном Новом веку нетворне реалности. Стога икону не треба посматрати из угла естетике, него искључиво онтолошки, јер је она поред појмовног, писаног и усменог израза Цркве ликовни облик догматског садржаја вере. Као таква, у динамици тварног и нетварног, она открива и тајну људске личности.

Кључне речи: икона, света Литургија, Васкрсење, преобразено тело, Царство Божије.

[158] Здравко Пено, Премудрост Божја у богослужбеном животу Цркве.

Библијско учење о Премудрости Божјој заузима значајно место у богослужбеном животу у недељном и годишњем кругу. Софиолошки текстови из Старог Завета се читају на Благовести, празник који представља почетак нашег спасења, када Премудрост саздаје себи дом (Приче 9, 1-6) и саздаје се за дела (Приче 8, 22-30). Испуњење завета који је Премудрост давно у прошлости припремила, добија потврду уочи Христовог Страдања, на Велики четвртак. На Велики петак Црква се сећа Страдања Христових, јер нас је Крст оденуо ипостасном Премудрошћу и Силом Божјом. На Велику суботу Премудрост завршава сва дела спасења која је Господ од вечности предвидео, тако да верни заједно са Христом имају удела у Христовом Васкрсењу и Другом доласку. Празник посвећен Премудрости – Преполовљење Педесетнице – посредује између Христовог Васкрсења у телу и Силаска Светог Духа на свако тело. Прослављањем овог празника Црква потврђу-

је истину да је Христос Хлеб живи који сиђе са неба (Јн. 6, 51), који верне уводи у живот вечни, и да је Источник воде живе. Који позивајући верне да дођу к Њему и да пију (Јн. 7, 37), уводи их у есхатолошки век благодати.

Кључне речи: Премудрост, Благовести, Велики петак, Васкрсење, Педесетница, Преполовљење Педесетнице.

[159] Горан Младеновић, Давидов богословско-лирски исказ у 50. псалму.

Псалам 50 је један велики исповедни плач срца који се састоји од више покајничких суза, а стихови Давидовог покајања и смиреноумља, сигурно спадају у ред најлепших химни у Старом Завету заносећи читаоца лепотом своје религиозне лирике и показујући велико богатство разноврсних осећања. Песник се у њима потврђује као сложено биће, јер је у истом тренутку ратник – државник и обичан грешник – покајник.

Кључне речи: псалам, молитва, грех, сагрешење, покајање, Давид, песник, псалмопојац, Бог, милосрђе, милост.

[160] Радомир В. Поповић, Ранохришћански Светитељи на тлу источног Илирика.

Што се тиче раног хришћанства, подручје данашње Србије у античко време је прилично истражено. То је древни Илирик који је у прва четири века хришћанске историје дао неколико знаменитих хришћанских Светитеља – углавном страдалника (Мученика) за хришћанску веру. Додуше, нема довољно писаних обавештења о хришћанству уопште на нашим просторима, а поготову о хришћанским Мученицима, што не значи да их није било. Зато оскудне хришћанске писане изворе треба пажљиво ишчитавати и тумачити и евентуално их допуњавати материјалним археолошким налазима који понекад изненаде и саме истраживаче.

Кључне речи: рано хришћанство, хришћански мученици, источни Илирик, житија мученика.

[161] Предраг Пузовић, Улога свештенства у Балканским ратовима.

У раду је приказана улога Цркве и свештенства у Балканским ратовима. Манастири, цркве и свештеници, поред личне помоћи, скупљали су и од народа прилоге за војску и пострадале у рату. Многи су учествовали у јединицама као војни свештеници, а неки су и животе да ли за ослобођење неослобођене браће. Ни један свештеник није био без дужности. Сви су дужности обављали без награде.

Кључне речи: Балкански ратови, митрополит Димитрије, Главни добротворни одбор, беседе, молитве, прилози за војску и народ, војни свештеници.

[162] **Зоран Крстић**, Ванвременска актуелност канонског предања Цркве на примеру канона Прво-другог помесног Цариградског сабора.

Канонско предање је један од кључних делова светог Предања једне, свете, католичанске и апостолске Цркве, али је, нажалост, често заборављано и некоришћено. Тумачењем појединих канона Прво-другог цариградског помесног сабора аутор покушава да укаже на њихову важност, а пре свега актуалност. Канони нису анахрони и правазифњени део светог Предања Цркве. Анализирајући 9. канон помесног сабора, могуће је извући суштинске поставке о начелу ненасиља у ширењу хришћанства. Канони 13, 14 и 15 дају одговор на актуално питање под којим условима и када се јереј, тј. епископ може, због јереси, одвојити од свог епископа тј. митрополита.

Кључне речи: Сабор, канон, клир, насиље, литургијско општење.

[163] **Зоран Деврња**, Канонско-правна проблематика брачних сметњи - опште одлике тог феномена и сродство као брачна сметња.

Чињенице које је Црква издвојила као оне које представљају сметњу за правилно и благодатно утемељење брака и његово усавршавање у светотајинској пуноћи, драматично изражавају одговорност сведочења Цркве у историји и реалност благодатне актуелизације њеног сотириолошког призвања. Због тога се у разматрању сродства као брачне сметње полази како од природних, тако и од литургијско-канонских основа за њихово постојање, а такође се их сагледавају и у њиховим обичајно-правним оквирима, који су по себи увек просторно и временски детерминисани и контекстуализовани.

Кључне речи: брачне сметње, сродство, еклисијална и биолошка ипостас, Мојсијев закон, Римско право.

[164] **Зоран Ђуровић**, Giovanni Crisostomo tra Agostino e Giuliano di Eclano.

Пелагијанство је на Истоку било коначно осуђено на Ефеском сабору. Међутим, пелагијанска учења су преживела и у одређеним научничким круговима, посебно православним, где се августиновска антропологија и протологија представљају супротнима у односу на хризостомијанску доктрину. Не само минуциозна испитивања конкретних текстова у овој студији не дају право оваквој интерпретацији, него и општа разматрања великих тема код ових аутора показују како су хипонски и константинопољски епископ били веома блиски у својим рефлексима.

Кључне речи: Августин, Целестије, Пелагије, Јулијан Еклански, Антиохијци, природа и слободна воља, првобитно човеково стање, грех, казна, наслеђивање, крштење.

[165] **Драган Каран**, Допринос Борислава Лоренца у дијалогу теологије и психологије.

Циљ рада је да се покаже ширина мисли која се у делу проф. Борислава Лоренца (1883-1975) развијала на Богословском факултету, као и њено место у тадашњем друштву. Превођењем капиталног дела Сигмунда Фројда *Увод у психоанализу* Борислав Лоренц је извршио значајан утицај у области психологије и допринео њеној актуелизацији у тадашњој Краљевини Југославији. Такође, систематски се бавио питањима теологије и модерне психологије тога времена и тако поставио темеље сарадње ових двеју наука. Његови текстови, које пише као професор Богословског факултета, пружају могућност да се сагледају друштвене прилике и универзитетски дух тога времена.

Кључне речи: вера, религија, психологија, психоанализа, душа, осећања, емоције, духовност, квалитет живота.

[166] **Ивана Кнежевић**, Религијски стил као посебан функционално-стилски комплекс.

У раду се разматра питање постојања религијског стила као самосталног функционално-стилског комплекса. Даје се преглед досадашњих проучавања, као и ставови еминентних светских стручњака на наведену тему.

Кључне речи: функционална стилистика, религијски стил, стилске фигуре, граматичке карактеристике, синтакса, лексика, ортографија.

[167] **Драгомир Сандо**, Рукописна и штампарска делатност манастира Милешеве.

У сусрет осамстогодишњици манастира Милешеве, овај скроман рад, поред огромне историјске и духовне улоге манастира, указује и на педагошки значај ове светиње. Сва молитвено духовна и првоназначна активност прожета је нераскидиво са радом милешевске манастирске штампарије. У њој су још из најранијег њеног постојања преписиване најнеопходније богослужбене књиге да би се рад наставио кроз две штампарије које су постојале у XVI веку.

Кључне речи: Милешева, штампарија, Псалтир, Службеник, Триод, манастирски штампари.

[168] **Дражен Н. Перић**, Савршени човек – човек Духа Светог по Светом Иринеју Лионском.

У раду се разматрају основне поставке антропологије Светог Иринеја Лионског. Једна од кључних карактеристика Иринејеве антропо-

логије је учење да је човек створен од Бога као одојче, које је предначачено да узраста, напредује и усавршава се, све док не узрасте и достигне у зрелог и „савршеног човека у мери раста пуноће Христове“. Човек је створено биће, које се разликује од свих других бића по томе што је створен по „икони и подобју“ Божјем, која је оваплоћени Логос Божји. Прави и потпуни смисао се открива и пројављује тек након што се Логос и Син Божји оваплотио. У раду се истиче и то да Дух Свети у антропологији Иринеја Лионског заузима посебно место, јер потпуни и савршени човек јесте човек Духа Светога.

Кључне речи: Иринеј Лионски, антропологија, вједос, узрастање, усавршавање, икона, подобје, савршени човек, савршена воља, Дух Свети, човек Духа Светога.

[169] Миле Суботић, Коптско богослужење.

Дневни круг богослужења у савременом Египту је монашког типа, са неким елементима азматског типика. Поредак Евхаристије сличан је као у већини Црква Истока. У употреби су три литургије: александријска Литургија Св. Василија, кападокијска Литургија Св. Григорија Назијанзина и Литургија Св. Кирила, која је настала од древне Литургије Св. Ап. Марка. Богослужбене књиге Коптске цркве су Евхологион, Требник, Архијерејски чиновник, Синаксар, Јеванђелистар и Часослов. Богослужбена година прати стари египатски календар. Последица Светих тајни код Копта обилује симболиком. Црквена музика има осам гласова.

Кључне речи: Копти, коптски језик, анафора, коптски типик, египатски календар, коптска музика

[170] Никола Јоцић, Српска литургијска пракса у 17. веку – МСПЦ ОРГ 84, МСПЦ ОРГ 121 и САНУ 356.

У раду се анализирају: рукопис МСПЦ ОРГ 84 који у потпуности припада породици првоштампаних српских Службеника, зато га и сматрамо представником старе и неизмењене српске литургијске праксе; два рукописа МСПЦ ОРГ 121 и САНУ 356 који су компилације више литургијских традиција. У њима се виде светогорски и малоруски утицаји, али и трагови изворног српског предања. Полифонија литургијског израза овог периода, иако снажнија од данашње, није давала повода за расправе и поделе.

Кључне речи: Службеник, МСПЦ ОРГ 84, МСПЦ ОРГ 121, САНУ 356, литургијска пракса.

[171] Радомир В. Поповић, Светосавска беседа 2013. године.

Спомен Светога Саве Српског (1236) чинимо 2013. године у јубиларној години Светог равноа-

постолног цара Константина Великог (337) и Закона о слободи хришћанства у Римском царству (Милански едикт 313. године), као и годишњици мисионарског подухвата Св. Браће Кирила и Методија међу Словенима (863-2013). Свети Сава Српски и Свети цар Константин Велики и Света Браћа на први поглед, чини се, немају никакве или, пак, немају много сличности. У овој беседи се детаљније разматра њихов живот и дело те је показано да сличности и те како постоје.

[172] Радомир Поповић, Pierre Maraval, *Constantin le Grand, empereur romain, empereur chrétien (306-337)*, Paris, 2011.

Приказ књиге објављене поводом велике годишњице равноапостолног цара Светог Константина Великог аутора Пјера Маравала – *Константијин Велики, римски цар, хришћански цар*, на 398 страница, уз богат попис позивања на изобиље извора и литературе, као и одговарајуће абецедне водиче кроз саму књигу.

[173] Предраг Драгутиновић, James Buchanan Wallace, *Snatched Into Paradise (2 Cor 12: 1-10). Pauls' Heavenly Journey in the Context of Early Christian Experience*, BZNW 179, De Gruyter, Berlin/New York 2011, стр. 391.

Књига о којој је реч дело је младог православног новозаветника из Америке, а представља прерађену верзију његове докторске дисертације коју је израдио под менторством познатог стручњака за Нови Завет Лјук Тимоти Џонсона. Валасова књига, између осталог, представља озбиљан покушај ангажовања патристичког егзегетског наслеђа у савременој дебати о одређеном библијском тексту, у овом случају 2. Кор 12,1-10 (опис религијског искуства узношења на [треће] небо апостола Павла).

[174] Илија Марчетић, Justo L. Gonzales, *The Story of Christianity, Volume I, The Early Church to the Dawn of the Reformation*, Harper Collins Publishers, New York, 2010, стр. 510.

Приказ приручника за изучавање опште историје хришћанске Цркве публикован је од стране црквеног историчара хиспано-америчког поднебља, проф. др Хуста Л. Гонзалеса (Justo L. Gonzales), дугогодишњег истраживача историје хришћанства. Ова књига представља значајан допринос теолошком књижевном корпусу, јер у уводу пружа једну лепу есхатолошку интерпретацију виђења историје, као и значајне податке из богате историје хришћанске Цркве и мисли на Западу, те се може препоручити истраживачима историје западног хришћанства и историје хришћанства хиспано-америчког поднебља.

[175] Ивица Чаировић, *Храм и уметност*, приредио Епископ Јован (Пурић), Православна епархија Нишка; Висока школа –

Академија Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију у Београду.

У оквиру обележавања јубилеја 1700 годишњице од објаве Миланског едикта (313–2013) Православна епархија нишка и Висока школа — Академија Српске православне цркве за уметности и конзервацију у Београду заједнички су — са благословом патријарха Српског Г. Иринеја — објавили зборник радова на тему *Храм и уметности*. Зборник — иако уређен за студенте и истраживаче литургијског богословља — превазилази циљ и намеће се као врло озбиљна грађа за истраживаче на пољу разних других научних дисциплина, као што су историја, историја уметности и естетика, те може да буде подстрек за нова стремљења у истраживању у оквиру методологија поменутих наука.

[176] **Ружица Левушкина**, А. К. Гадомски, К. Кончаревић (уред.), *Теолинџистика. Међународни темејски зборник радова = Теолинџистика, Международный тематический сборник статей*. Београд: Православни богословски факултет — Институт за теолошка истраживања, 2012, стр. 496.

Приказ вема значјног зборника *Теолинџистика* показује да се повећава заинтересованост филолога за питања теолингвистике, а показује и залог за будућност већ афирмисаних филолога да пруже шансу и младим истраживачима. Зборник је успешно остварио циљ који су по-

ставили његови уредници: нови корак у афирмацији теолингвистике као научне дисциплине и подстрек за њен даљи развој.

[177] **Александар Ђаковац**, Вредновање христологије Аполинарија Лаодикијског. Критички осврт на књигу *Јаће Божије* Сергеја Булгакова.

Овај научни приказ књиге Сергеја Булгакова показује да је он у праву када захтева да се Аполинарију у историји развоја догмата припише заслужено место. Он свакако јесте оригиналан богослов чије су многе идеје представљале покушај одговора на до тада непостављена питања. У недостатку извора, вероватно никада нећемо са апсолутном сигурношћу моћи да утврдимо да ли су оптужбе о предвечном Христовом човештву биле сасвим утемељене, али оно што се у овом научном приказу истиче јесте да је основна грешка Булгакова у вредновању Аполинаријеве христологије у томе што он настоји да га прикаже као теолога чија христологија, само ако се не ситничари око терминологије, може бити и јесте православна, халкидонска. Разлике између Аполинаријеве и халкидонске христологије управо нису само термилошке, него баш концептуалне. Својим *de facto* поистовећењем ипостаси и природе, Аполинарије је много ближи монофизитској христологији, а није га погрешно видети ни као претечу монотелитства.

Летопис Православног богословског факултета академске 2012/2013. године.

Богословље 2013/2

[178] **Епископ Јован Пурић**, Поимање библијског израза $\sigma\omega\mu\alpha\tau\iota\kappa\acute{o}\varsigma$ — „телесно“

У контексту Светог Писма и Светог Предања Цркве Православне у раду је анализиран библијски појам $\sigma\omega\mu\alpha\tau\iota\kappa\acute{o}\varsigma$ — „телесно“ и истакнута су најбитнија места из светоотачких списа, како би био направљен преглед схватања овог појма. У библијском изразу „сва пуноћа Божија телесно“, видимо да Тројични Бог остварује тајну Логосовог оваплоћења, и да је Бог Логос средиште Домостроја спасења. Зато се рад бави Оваплоћењем Логоса и објашњењем како је кроз библијски текст и Предање текао процес уобличавања Халкидонског ороса. *Кључне речи*: телесно, Свето Писмо, Свето Предање, Апостол Павле, гностицизам.

[179] **Драган Радић**, Песма над песмама у егзегези Светог Григорија Ниског

У раду је у основним цртама указано на то како је *Песма над њесмама* ушла у канон старозавет-

них списа и како су је тумачили јеврејски равини и хришћански Оци егзегети. Посебан осврт је на егзегезу Светог Григорија Ниског, који је у 15 омилија протумачио *Песму над њесмама*, и то дело се сматра једним од његових најзначајнијих а истовремено и најлепших мистичких дела светоотачког тумачења.

Кључне речи: Песма над песмама, патристичка егзегеза, Григорије Ниски, Ориген, канон, алегорична, анагогија, теорија.

[180] **Здравко Јовановић**, Павлово разумевање апостолског служења.

Текст идентификује неколико фаза у развоју размишљања о апостолском служењу у раној Цркви са посебним освртом на сагледавање овог служења у теологији Апостола Павла. У овом контексту, разматрају се теме (не)постојања аналогичности појма $\alpha\pi\omicron\sigma\tau\omicron\lambda\omicron\varsigma$ са екстерним, нехришћанским установама, значаја есхатолошке перспективе у Павловом апостолском

саморазумевању, као и темељни критеријуми његовог раумевања аутентичног апостолског служења.

Кључне речи: служење, Дванаесторица, есхатолошка перспектива, преобраћење пагана, првенство Јерусалима, проповед Јеванђеља, харизме, страдање

[181] Иван Недић, Богослужбени и пастирски аспекти тумачења Књиге пророка Јоне.

У чланку се укратко разматра садржај („сценарио“) *Књиге пророка Јоне* као својеврсне старозаветне „бајке“, затим њена богослужбена рецепција у мињејском и октоишком химнографском материјалу, да би на крају били изложени предлози за савремено практично-пастирско тумачење лика пророка Јоне.

Кључне речи: пророк Јона, химнографија, тумачење.

[182] Илија Томић, Предесенски списи.

Списи представљени у овом раду различитог су карактера: једни су имали претензију постати делом званичног јудејског канона (нпр. Храмовни свитак); други, у себи немају ништа штетно по садржини (нпр. Набонидова молитва); други препричавају и проширују садржину неких дидлијских књига (нпр. апокрифна Књига постања); неки су поучног карактера, а неки од њих су праве апокалипсе са садржином која и данас буди знатижељу и размишљање над разлозима овакве литерарне обраде.

Кључне речи: Кумран, Вади Мураба, ат, Ен Фешха, Хирбет Мирд, Нахал Аругот, Нахал Хеввер, Нахал Мишмар, Нахал Се,елим, Насхал Хардоф, Нахал Давид

[183] Епископ Давид Перовић, Протопрезвитера Николаја Афанасјева виђење тајне Цркве (омаж оцу Николају Афанасјеву).

У раду се истичу појмови о којима је писао протопрезвитер Николај Афанасијев и стваљају се у контекст свремености и актуелности. На тај начин, умерају се границе тумачења дела Н. Афанасјева и шири се леза појмова о којима је писано, укључујући оне појмове који израстају из тумачења списка Н. Афанасјева.

Кључне речи: есхатологија, Црква и империја, Христос и император, хришћани и свет, помирење, космос, динамика времена, Civitas christianorum, Христова победа, нова твар.

[184] Александар Ђаковац, Теологија Цркве – проблем хришћанска рецепција јелинског појма теологија.

У чланку се истражује историјски развој појма теологија у јелинској философији и његова

рецепција од стране хришћанских мислилаца. Хришћанска теологија је одређена као докосошка, за разлику од дискурзивне и мистичке.

Кључне речи: Црква, дискурзивна теологија, мистичка теологија, партиципација.

[185] Дражен Н. Перић, Есхатолошке димензије антрополошких појмова код Светог Апостола Павла.

У раду се разматрају основне поставке теолошке антропологије Светог Апостола Павла, у вези са значењем теолошко-антрополошких појмова „καὶνός ἀνθρώπος“ и „ὁ ἔσχατος Ἀδάμ“. Први појам „καὶνός ἀνθρώπος“ (нови човек) не подразумева само нешто „ново“ у односу на оно пређашње „старо“, већ, пре свега, представља нешто „коначно“, нешто што припада крајњем тренутку развоја и усавршавања. Другачије речено, израз „καὶνός“ изгледа да има све време једну есхатолошку конотацију. Појам „καὶνός ἀνθρώπος“ зацело има једно дубље и свеобухватније значење у смислу новог, потпуног, довршеног, завршеног, коначног, савршеног и есхатолошког човека. Други појам „ὁ ἔσχατος Ἀδάμ“ представља Последњег, Есхатолошког и Другог Адама, који је Господ са Небеса, Сам Господ Исус Христос – Нови и Савршени Човек. Оба израза у антропологији Светог апостола Павла имају превасходно христолошко-есхатолошки карактер.

Кључне речи: Апостол Павле, антропологија, Христос, Дух Свети, есхатологија, Адам, нови човек.

[186] Зоран Деврња, Слободна воља као предуслов постојања хришћанског брака - мане воље као брачна сметња – кратко појашњење Брачних правила СПЦ.

Канонско-правне одредбе, Брачна правила СПЦ, литургијска пракса и државно брачно-правно законодавство дефинишу критеријуме који, што је могуће прецизније, одређују у којим случајевима се аутентичност изречене воље за брак може довести у питање и какве то последице производи по статус брака и самих брачника. Смисао прокламованих брачних сметњи које садрже ману воље јесте да допринесу очувању интегритета, одређују сваке личности, да афирмишу институцију брака, сачувају свештеност брачне заједнице која иколично изображава заједницу Христа и Цркве, и да не дозволе злоупотребу и манипулацију у тренутку изражавања слободне воље за брак као неопходног сведочења без којег нема брачне заједнице.

Кључне речи: хришћански брак, брачне сметње, Брачна правила, малолетство, душевна болест, неспособност за расуђивање, душевна заосталост, претња, принуда, заблуда.

[187] **Ивица Чаировић**, Утицај канона са сабора на Западу почетком IV века на одлуке донете на Првом васељенском сабору (325).

После великих гоњења Цркве Христове од I до почетка IV века, а услед доношења Миланског едикта (313), требало је да се новонастало стање употреби за дијагностиковање проблема и одговор на исте. Пре Првог васељенског сабора (325) на Истоку су у IV веку одржани сабори у Анкири 314; и у Неокесарији 315. године; а на Западу у Елвири (306), Риму (313) и Арлу (314). У раду су обрађени сабори – у Елвири и Арлу, и канони донети на њима, али у контексту канона Првог васељенског сабора. Посебно ће бити истакнут Осија Кордобски као могући заједнички чинилац за сва три сабора.

Кључне речи: Константин Велики, канони, сабор у Елвири (306), сабор у Арлу (314), сабор у Никеји (325), Осија Кордобски.

[188] **Илија Марчетић**, Пастирско-богословска сарадња цара Маркијана и Светог Лава Великог у чувању православне христолошке вероисповедне мисли Цркве.

У раду је описан однос између Цркве и световне царске власти о питању очувања православне хришћанске вере у времену одржавања Халкидонског васељенског сабора. Рад обрађује и тему хришћанског цара како се она тумачи у списима Светог Лава Римског и Светог Флавијана Цариградског. Препознавање еutihијанског кривоверја и духовно-богословска борба против монофизитског учења довела је до нарочитог зближавања на релацији Константинопољ – Рим, односно до изразите сарадње цара Источног римског царства Маркијана и епископа римско, папе Лава Великог.

Кључне речи: Црква, Халкидон, Логос, Богочовек, субјект, природа, Оваплоћење.

[189] **Предраг Пузовић**, Последњи дани патријарха Варнаве

У раду је укратко описан живот и рад патријарха Варнаве. Посебно је обрађена пажња на записнике Светог архијерејског сабора 1937. године, који до сада нису објављивани. Након увида у ове записнике смрт патријарха Варнаве и даље остаје загонетна.

Кључне речи: патријарх Варнава, Свети архијерејски сабор, Конкордат, митрополит Доситеј (Васић), митрополит Гаврило (Дожић).

[190] **Зоран Ранковић**, Словесна служба Свете Браће Ђирила и Методија.

У овоме раду је приказан црквено-просветни рад Св. Ђирила и Методија међу словенским народима. Циљ студије је да осветли значај

стварања словенског богослужења на народном језику пастве. Рад Свете Браће посматра се као рад на уцрковљењу словенског народа.

Кључне речи: Свети Ђирило и Методије, моравска мисија, старословенски језик, словенски народи, уцрковљење.

[191] **Петар Николић**, Наука о богослужењу у црквеним школама XIX века у Карловачкој митрополији.

У овом раду анализиран је рад клирикалних училишта у Карловачкој митрополији у вези са Научком о богослужењу која је имала свој континуирани развој, почев од тога да је предавана у оквиру Литургици сродних дисциплина, па све до њеног издавања у самосталну богословску науку. Нагласак је посебно стављен на Карловачку богословију с обзиром на чињеницу да је она најдуже постојала у временском раздобљу које је предмет нашег истраживања.

Кључне речи: црквена просвета, клирикалне школе, планови и извештаји, богослужбени живот, Литургика, литургицари, литургицки уџбеници.

[192] **Жељко Р. Ђурић**, Теолошке импликације сликарства Милана Туцовића.

Рад представља покушај анализе сликарског дела Милана Туцовића из теолошког аспекта. Расправља се о мноштву симбола, могућим тумачењима која су и лична, тичу се сваког појединца епохе у којој живимо, али и колективна. Значај овог сликарства лежи у томе да открива, жигоше, указује и лечи. Намера текста ја да осветли човека Туцовићеве слике као човека коме није довољна само хоризонтална раван, посебно ако се има у виду да је и сам сликар, додуше не на први поглед, што само даје квалитет његовом делу, указивао на човека који је биће зависно од Бога и свога ближњег.

Кључне речи: човек, лични однос, живот, тајна, радост игре, беспуће, истина.

[193] **Борис Милинковић**, Свештенослужитељи у манастирима према уставу Св. Венедикта Нурсијског.

У оквиру овог рада обрађен је детаљ из монашког устава Светог Венедикта Нурсијског, који говори о улози свештенослужитеља унутар монашких заједница устројених по том уставу. Посебан акценат се ставља на свештенослужитеље који као такви долазе у монашку заједницу, као и на свештенослужитеље који су на ту службу изабрани између монаха те заједнице. Наглашени су односи свештенослужитеља према манастирском поретку, манастирском настојатељу и сам начин стављања у поредак манастирских свештенослужитеља, како ђаконна и свештеника, тако и епископа. Поред тога,

обрађена је и веза оваквог монашког устава, као детаља из традиције западног монаштва, са источном монашком традицијом.

Кључне ријечи: Свети Венедикт Нурсијски, манастир, свештенослужитељи, древни монашки устав, манастирски свештеници.

[194] Драгана Јањић, Почеци оснивања западно-сиријске (јаковитске) цркве.

Христолошки спорови који су потресали Цркву у V веку довели су до поделе унутар сиријског хришћанства, што је за последицу имало догматско и институционално одвајање једног дела Сиријске цркве и формирања такозване западно-сиријске или јаковитске Цркве.

Кључне речи: хришћанство, Сиријци, црква, монофизити, паралелна хијерархија.

[195] Ивица Чаировић, Томас Џорџ Елиот, Хришћанство Константина Великог / *The Christianity of Constantine the Great*, University of Scranton Press, NY, 2005.

Приказ књиге *Хришћанство Константина Великог*, аутора Томаса Џорџа Елиота. Аутор питање излагања тезом да је Константинов живот био мисија и християнизација, те одмах на почетку указује да неће прићи пристрасно Константиновој личности и царевом верском опредељењу, али питање је колико је у иницијалној замисли успео. Аутор књиге дели Константинов верски живот у три етапе: до 312. године у опису његове личности су искључиво пагански прерогативи; детаљ Божијег Откривења Константину у 312. години описан код Евсевија је преломни тренутак; а последња фаза је период од 312. до крштења и упокојења, у којем се трудио да обнародује и устроји хришћанство као систем.

[196] Марко Јовановић, Greg K. Beale, *Handbook on the New Testament Use of the Old Testament: Exegesis and Interpretation*, Grand Rapids, Michigan: Baker Academic, 2012. стр. 192.

Приказ приручника који је плод вишегодишњег научног и педагошког рада једног од најистакнутијих истраживача у области истраживања херменеутичког и теолошког односа Старог и Новог завета, Грега Бејла, професора Новог завета и Библијске теологије на Вестминстерској теолошкој академији.

[197] Јован Станојевић, Nestle-Aland, *Novum Testamentum Graece*, 28 издање.

Приказ најновијег 28. издања грчког Новог Завета које је познато као Нестле-Аланд. Дана 13. септембра 2012. године јавности је свечано представљено ово критичко издање грчког Новог Завета. У новом издању критички апарат је

прерађен а каталози текстуалних извора су допуњени. Главни текст је остао исти осим у Службеним посланицама у којима је текст измењен на 34 места на основу резултата *Novum Testamentum Graece Editio Critica Maior*. Издање о којем је реч представља најновију фазу у текстолошким истраживањима текстуално-критичке традиције која у непрекинутом континуитету траје више од сто година односно од 1898. године када је објављено прво критичко издање које је приредио Ебергард Нестле – утемељивач тога издања.

[197] Раде Кисић, Klaus von Stosch, *Einführung in die Systematische Theologie, Ferdinand Schöningh / UTB, Paderborn / München / Wien / Zürich*, 2009, стр. 352.

Тематски посматрано дело Увод у систематску теологију аутора др Клауса фон Штоша, доцента на Католичком теолошком факултету Вестфалијског Вилхелмовог универзитета у Минстеру, представља још један у низу уџбеника основа систематске теологије, којих на немачком говорном подручју не мањка. Ипак ову књигу издваја јединствен методолошки приступ обради тематике.

[198] Марко Делић, Давид Перовић, *Мирмеколоија*, Службени гласник – Хришћански културни центар, Београд, 2011, стр. 138.

Приказ књиге, која нас враћа старом жанру византијске књижевности, стослову, али не пуком рестаурацијом овог древног вида казивања. Реч је о веома сложеној књижевној структури у којој сапостоје теоријски и књижевно-поетски језички систем, при чему овај други има функцију интенционалног објекта свега што је у овом првом језичком систему констатовано.

[199] Данило Михајловић, H. Weidemann (прир.), *Asceticism and Exegesis in Early Christianity – The Reception of New Testament Texts in Ancient Discourses*, Vandenhoeck and Ruprecht, Bristol, 2013, стр. 464.

Приказ зборника радова са научног скупа који се бавио темом: Аскетизам и егзегеза у раном хришћанству и био је одржан у периоду 26–28. октобра 2011. године на Универзитету у Зигену (Siegen). Зборник је подељен у три целине: 1) Новозаветни текстови и њихова аскетска рецепција (New Testament Texts and their Ascetic Reception); 2) Аскетски текстови и њихова рецепција Новог Завета – литература Источног медитерана (Ascetic Texts and their Reception of the New Testament – Literature of the Eastern Mediterranean); и 3) Аскетски текстови и њихова рецепција Новог завета – литература Западног медитерана (Ascetic Texts and their

Reception of the New Testament – Literature of the Western Mediterranean).

[200] **Милица Андрејевић**, Предраг Миодраг; *Огледи о српској црквеној музици*, Академија СПЦ за уметност и конзервацију (едиција Удбеници — књига 12), Београд, 2012.

Приказ зборника *Огледи о српској црквеној музици* који отвара разноврсна питања и проблеме у вези са духовном музиком, али и – уједно

– даје одговоре на дилеме које постоје у вези са црквеним појањем и црквеном музиком уопште и саопштава их језиком који је приступачан и стручњацима и лаицима. Ретки су богослови који су тако разноврсно и брижљиво неговали и сагледавали развој певане молитве на начин како је то учинио Предраг Миодраг, зато напор око уобличавања овог зборника заслужује пажњу.

Летопис Православног богословског факултета академске 2013. године.

Богословље 2014/1

[201] **Епископ Јован Пурић**, Оваплоћење – истинити Бог и истинити човек / Бог Логос у оквирума људске природе.

Рад говори о Тајни оваплоћења и очовечења Бога Логоса, што је у нераскидивој вези са тајном Свете Троице. Зато кроз призму тријадологије треба посматрати христологију и све теме које извиру из ње, јер не може се говорити о логосологији без христологије, нити о христологији без еклисиологије, јер не постоји Христос без Цркве, а ни Црква без Христа. Са друге стране, не можемо да говоримо нити о сотириологији без еклисиологије, јер све заједно сачињава једну живу и истинску стварност. Такође и хришћанска антропологија налази свој коначни циљ у христологији. Зато овај текст може бити иницијални у библијско-предањском истраживању христологије у контексту Оваплоћења и свега онога што тај догађај са собом носи.

Кључне речи: Оваплоћење, христологија, Логос, ипостас, природа.

[202] **Епископ Давид Перовић**, Човек – дете; биће игре (Омаж Гадамеру).

Пракса нас непрестано обавештава о томе да човек не може ништа да уради, а да у све не унесе свој ерос и етос игре. Догађаји прожети еросом игре саму игру подижу на степен догађаја живота и смрти. У животу се, дакле, живи на начин игре, чија је цена живот или смрт. Зато је дете једно живо, и животом управљано јуродиво биће, које игра за живот, док је дете одметнуто од игре дете-клоун, али и најциничнији убојица који игра за смрт.

Кључне речи: човек, дете, биће, игра, етос, ерос, Христос, Евхаристија.

[203] **Живко Илић**, *Тестаменти дванаесторице њаџријараха*.

Овај рад из области интертестаментарне књижевности подељен је у две целине. Првим поглављем представљен је Јаковљев опис карак-

тера својих синова, свакога понаособ, у којима он, сходно њиховим особинама, изриче очинске благослове, почев од Рувима закључно са Венијамином. Друго поглавље садржи *Тестаменти дванаесторице њаџријараха*, које они на самрти остављају својим потомцима у наслеђе. Јаковљеви благослови синовима тема су прве, а завештања или опроштајни говори тема друге целине рада. Иначе, *Завештања дванаесторице њаџријараха* јесте наслов дванаест међусобно повезаних докумената чији задатак је да забележе њихове последње речи. Предметни спис спада у категорију поучних апокрифа, а поучни апокрифи поседују особности апокалиптичке књижевности.

Кључне речи: патријарси, (из)међузаветни апокрифи, дватероканонски списи, апокалиптичка књижевност, псевдоепиграфи, интертестаментарна књижевност.

[204] **Марина Стојановић**, *Коментар Теодора Мопсуестијског на Књију њорока Јоне*.

Рад анализира рецепцију *Књије о Јони* у егзегези Теодора Мопсуестијског. Главни циљ јесте да се, пратећи сам текст Теодоровог Коментара, укаже на поједине делове његовог тумачења који су репрезентативни и који веродостојно одражавају целину егзегетског осврта, интенције аутора и његов приступ библијском тексту. Теодоров Коментар рефлектује антиохијску методологију тумачења светописамског текста, а као кључна особина издваја се његова везаност за језичку анализу, те вербални и невербални контекст. Откривање контекста омогућава реконструкцију историјске наративе — *istoria*, базичног нивоа рецепције текста у антиохијској егзегези. За реконструкцију контекста везани су парафраза и *akolouthia*, поступци које Теодор примењује у језичкој анализи. Уз то, делови Коментара предочавају тумачење неких момената *Књије о Јони* из типолошке перспективе.

Кључне речи: Теодор Мопсуестијски, *Књига о Јони*, антиохијска егзегеза, значење, типологија, контекст, парафраза.

[205] Љиљана Јовановић, Библијски рукописи у Кумрану – *Псалтир*.

Откривени библијски рукописи у Кумрану допринели су бољем разумевању историје текста, превода и канона нарочито уколико се има у виду откривени *Псалтир* који је показао несллагање са званичном верзијом. Осим што је обимнији и што садржи псалме до тада непознате садржине, примећује се и одступање у редоследу химни. Циљ истраживања јесте да се уоче токови који су довели до формирања јединствене збирке односно да се одговори на питање да ли је Кумрански *Псалтир*, осим што је у Кумрану откривен, у Кумрану и настао.

Кључне речи: Кумран, библијски рукописи, *Псалтир*, кумрански *Псалтир*, апокрифни псалми.

[206] Марко Јовановић, Рецепција Старог Завета у Еванђељу по Матеју: наводи испуњења.

Рад се бави рецепцијом Старог Завета у Еванђељу по Матеју преко истраживања порекла, улоге и смисла навода испуњења. Полази се од претпоставке да је Матеј својој приповести додао светописамске наводе, како би подвукао њен континуитет са библијском историјом спасења и остварења обећања о вечном заједништву Бога са својим народом у личности Исуса Христа. Истраживање је усредсређено на једанаест таквих навода, на облик њиховог текста и комуникативну улогу у еванђелској приповести.

Кључне речи: Еванђеље по Матеју, Стари Завет, наводи испуњења, комуникативна сврха.

[207] Предраг Пузовић, Рад митрополита Павла Ненадовића на завођењу монашке дисциплине у фрушкогорским манастирима.

У раду је укратко изложено шта је све предузимао митрополит Павле (Ненадовић) на завођењу монашке дисциплине у фрушкогорским манастирима.

Кључне речи: митрополит Павле Ненадовић, монашка настирски извештаји, материјално стање монаха

[208] Саша Антонијевић, Једна непризната хиротонија у Српској Православној Цркви.

Текст о једној, највероватније и јединој, хиротонији коју су извршили епископи Српске Православне Цркве, а да је Свети архијерејски синод није признао. Црквена историја први пут се сусреће са подацима о овом догађају у овом

раду. Непризната хиротонија није оставила негативне последице по заједницу у Цркви, а како је у обрнутом случају могло да изгледа, можемо само да нагађамо. Текст је добар основ за многа питања, не само историјске већ и литургијске и канонске природе.

Кључне речи: митрополит Доситеј, епископ Горазд, Јован Терек, хиротонија.

[209] Јелена Поповић, Положај Српске Православне Цркве у последњим деценијама Српске Деспотовине.

Османлијски освајачки походи су озбиљно нарушили црквени поредак у Српској Деспотовини: Црква је материјано и финансијски ослабљена, у ратним окршајима страдају цркве, манастири, расељају се монашке заједнице. Црква није била угрожена само од исламског освајача већ и од Римокатоличке Цркве. Папа је водио активну унијатску политику, уцељујући византијског цара поводом пружања војне помоћи. Међутим, ни деспот Ђурађ, као ни пећки патријарси, нису подлегли утицајима римокатолика.

Кључне речи: Српска патријаршија, митрополија, деспот Ђурађ Бранковић, Цариградска патријаршија, Охридска архиепископија, Османлијско царство.

[210] Игнатије Марковић, Прота др Радослав Грујић у свом и нашем времену — поводом рехабилитације.

Представљајући проту академика др Радослава Грујића нашем времену намера аутора текста је да га кроз његове биографске податке не ограничимо, него да људе данашњег времена упознамо са његовим радом и да им помогнемо да се сретну са њиме у Цркви Бога Живог и да кроз Христа останемо сведоци и настављачи његовога рада.

Кључне речи: Карловачка богословија, Богословија Светог Саве, Скопско научно друштво, Музеј Јужне Србије, Српска Краљевска Академија, Православни Богословски факултет у Београду.

[211] Ивица Чаировић, *Црквена историја енглеског народа* Беде Венерабилиса као историјски извор.

Научна методологија у домену историјских наука почиње са проучавањем историјских извора, као основног средства за анализу друштвених догађаја једног времена или народа. Петотомно дело *Црквена историја енглеског народа* од Беде Венерабилиса основ је за сва истраживања историје англо-саксонских племена и Цркве. Овај рад приказује ово значајно дело и личност Беде Венерабилиса, са посебним освртима на нека достигнућа савремених

историографа у вези са поменутиим делом, као и на последице које је ово дело извршило у потонјим временима.

Кључне речи: Беда Венерабилис, дело Црквена историја енилеској народа.

[212] Марко Шукунда, Однос цара Константина према Цркви након I Васељенског Сабора.

На почетку рада аутор износи чињеницу да су се на самом Сабору у Никеји, као и после њега, епископи као представници својих локалних црквама усагласили са одлуком како Сабора, тако и цара, да се прихвати израз „једносуштни“. У наставку се говори о томе како је цар, да би одржао мир и ред у Цркви, прогнао главне противнике овог исповедања и мислио да је са њиховим прогонством овај случај завршен. У другом делу рада се говори управо о већ поменутиим присталицама аријанске јереси који на све начине покушавају да оптужбама пред царем дискредитују истинске поборнике православља, док своје присталице оправдавају и наговештавају цару да их треба вратити из прогонства. У закључку се истиче да су после I Васељенског Сабора аријанци били ближи цару, што потврђује и његово крштење пред смрт од полуаријанског епископа Јевсевија Никомидијског.

Кључне речи: Цар Константин, државна власт, Свети Атанасије, Арије, аријанство, Сабор, Јевсевије Никомидијски, Јевсевије Кесаријски.

[213] Александар Ђаковац, Неке напомене о христологији Аполинарија Лаодикијског
Чланак разматра утицаје учења Аполинарија Лаодикијског на дефинисање христологије древне Цркве. Посебно је обрађено питање да ли појмови *ум* и *разумна душа* код Аполинарија Лаодикијског могу бити схваћени као аналогни појму *Иисус* код Кападокијских Отаца, пошто одговор на ово питање представља и одговор на питање о православној Аполинаријеве христологије.

Кључне речи: Аполинарије Лаодикијски, христологија, ум, душа.

[214] Здравко Пено, Интелектуализам као богословски проблем.

Кратак преглед главних токова интелектуализма кроз историју Цркве даје могућност сагледавања његових негативних последица на сотириолошком плану. Бављење теолошким проблемима које је руковођено само философским дискурсом остаје без плодова Дрвета живота, док духовно сагледавање, изнедрено из светотајинске атмосфере Откривења, доноси спасење, а у склопу њега, ничим до чистом љубављу условљено, познање Бога.

Кључне речи: интелектуализам, ум, срце, тело, богословље, Предање, теорија, пракса, неоплатонизам, рационализам, исихазам

[215] Славиша Костић, Дијалогом и толеранцијом против говора мржње на верској основи.

Циљ рада је да изложи отвореност православља према дијалогу и уважавању припадника других религија. Отвореност према дијалогу од стране Православне Цркве долази из начела љубави, што представља саму суштину Бога, као и функционисања савршене заједнице божанских личности: Свете Тројице.

Кључне речи: православље, међурелигијски дијалог, толеранција, врлинска етика, људско достојанство, миротворство, верски фундаментализам.

[216] Ана Лупуловић, Представе о Богу у српским народним бајкама и легендама

У раду се разматра на који начин је религиозно присутно у народним бајкама и легендарним причама Вукове збирке, са посебним акцентом на представљање Бога и Божијег присуства у овим прозним облицима.

Кључне речи: Бог, бајка, легендарна прича, усмена проза.

[217] Зоран Ранковић / Драган Ашковић, О једном античком елементу у православном богослужењу (*χορός* — ликъ).

Циљ рада је да се, на основу еквивалентних алтернативних термина, а посебно на основу старијих извора, укаже на изворно значење појма хор и улогу старијег и већ заборављеног црквенословенског израза лик. У савременом црквеном животу неизоставна појава са којом се срећемо јесте хор. Данас се значење улоге и смисла хора у литургијском, евхаристијском сабрању, али и у сваком другом социолошком и културном контексту увелико подразумева. Стога се указује на поимање хора, како у антици, тако и у православном богослужењу.

Кључне речи: музикологија, црквенословенски језик, богослужење, трагедија, жртва, хор, лик, ликоване, хорско певање, вишегласје.

[218] Илија Томић, Свето Писмо у делу (/ делима) Светога Сава.

У раду се наводе све библијске референце у делима Светог Сава, првенствено у типичима, који су били и остали главно мерило живота хришћана у времену у коме се пишу таква дела.

Кључне речи: Свето Писмо, Карејски типик, Студенички типик, Хиландарски типик, Свети Сава.

[219] **Славиша Костић**, Lešek Kolakovski *Da li je Gospod Bog srećan*, Alef, Градац, prevela sa poljskog Biserka Rajajić, 2013, str. 275.

Приказ књиге у којој Колаковски својим британским мислима даје аманет за будуће генерације и даје смернице савременом филозофу и теологу како да се ухвати у коштац са савременим проблемима, како да преброде своје страхове приликом третирања постмодерног друштва, као и како да њихов дискурс буде прихватљив за савременог човека. Уосталом, зашто да тежимо ка срећи када можемо бити интересантни, како је то приметно Жижек.

[220] **Растко Јовић**, Pantelis Kalaitzidis, *Orthodoxy and Political Theology*, Doxa & Praxis, WCC, Geneva 2012, стр. 148.

У својој новој књизи *Православље и политичка теологија* др Панделис Калецидис представља православну теологију и проблеме са којима се она суочава данас. Анализирајући могућност дијалога модерног друштва и православне теологије, студија је усмерена ка томе да теологе учини додатно осетљивим да разумеју свет у којем живе, као и законитости политике. Суочавајући богословље са актуелним приликама аутор га истовремено суочава са опасношћу самоизолације. Књига је корисна не само за православне хришћане него за све оне који су искрено заинтересовани за теологију и њене потенцијале да се преведе у активан политички језик.

[221] **Раде Кисић**, Franz Xaver Bischof, Thomas Bremer, Giancarlo Collet und Alfons Fürst, *Einführung in die Geschichte des Christentums*, Herder, Freiburg/Basel/Wien 2012, стр. 636.

Дело *Einführung in die Geschichte des Christentums* четворице – некадашњих и садашњих – професора Католичког теолошког факултета Вестфалијског Вилхелмовог универзитета у Минстеру, представља увод у општу историју хришћанства, намењен пре свега студентима немачких теолошких факултета. Централни део књиге тематски је подељен у три целине. При оцени овог дела неопходно је поменути једноставност описа и анализе идеја. Та једноставност се рефлектује на више нивоа; почевши од лаганог, не претерано научног, језика потом и одсуства фуснота које често умеју да оптерете текст, а које би опет у овој врсти дела биле сувишне, па све до слога књиге који је веома угодан за читање.

[222] **Ксенија Кончаревић**, *Богословская антропология. Русско-православный / римско-католический словарь*, Ред. А. Лоргус, Б. Штубенраух, Москва: «Паломник» — «Никея», 2013, стр. 731.

Овај речник је објављен 2013. године у редакцији ректора, протојереја Андреја Лоргуса из Москве и проф. Бертрама Штубенрауха из Минхена, у облику двојезичног (немачко-руског) речника у коме је представљен широк круг појмова из аутентичних хришћанских антрополошких система.

[223] **Предраг Пипер**, проф. др Ксенија Кончаревић, *Сакрална комуникација: Норме, Традиције, Средства*.

Књига проф. др Ксеније Кончаревић *Сакрална комуникација: норме, традиције, средства* настала је на основу истраживања у оквиру међународног пројекта „Комуникативно понашање словенских народа“ у организацији Центра за комуникативна истраживања Универзитета у Вороњежу (Русија), под руководством проф. др Јосифа Абрамовича Стерњина и проф. др Предрага Пипера (период од 2004-2009), као и у оквиру пројекта Православног богословског факултета Универзитета у Београду „Српска теологија у XX веку: фундаменталне претпоставке теолошких дисциплина у европском контексту — историјска и савремена перспектива“. Књига се одликује научном релевантношћу предмета. Када се има у виду велики број верујућих људи у савременом свету (упркос извесном опадању броја припадника неких од највећих религија), јасно је да у њиховом животу сакрална комуникација има важно место. Њени многобројни аспекти тек последњих деценија добијају шире и научно добро утемељене описе и тумачења, чему и Ксенија Кончаревић овом књигом даје вредан прилог.

[224] **Раде Кисић**, Sorocceanu, Alina: *Niceta von Remesiana. Seelsorge und Kirchenpolitik im spätantiken unteren Donaauraum — Frankfurt am Main: Peter Lang 2013 (Zivilisationen & Geschichte, књига 23), 281. ISBN: 978-3-631-62157-8.*

Ово дело представља прерађену дисертацију која је у летњем семестру 2008. године одбрањена на Слободном универзитету у Берлину (Одсек за историју и културу). Као циљ свог истраживања ауторка у предговору (стр. 7) наводи проучавање Никите Ремезијанског, како његове личности тако и његовог деловања у црквено-политичком окружењу друге половине IV односно прве половине V века. Ауторка истражује личност Никите Ремезијанског, а као један од узрока постојећих заблуда у досадашњим истраживањима она наводи мешање Никите Ремезијанског са Никитом Аквилејским († 485) и Никетијем Трирским († 566); друга околност која усложњава истраживање о Никити Ремезијанском јесте чињеница да је он поштован као светитељ и у Православној и у Римокатоличкој Цркви, при чему у Православној Цркви

поседну улогу играју етничке разлике. Задржавајући критичку дистанцу Сороцеану стога представља историјски пресек истраживања о Никити Ремезијанском код румунских научника, код којих се често провлачи теза о Никити као „Апостолу Румуна“, иако то претпоставља — историјски недоказиво — ширење Никитине мисије на пределе северно од доњег Дунава.

[225] Никола Јоцић, Криза савремених језика теологије, Зборник радова, Институт за културу сакралног МОНС ХЕМУС, ур. Владимир Вукашиновић, Београд 2013, 213 стр. ISBN: 978-86-89567-00-7.

Приказ врло важног зборника, где је сваки аутор својим чланком допринео развоју теоло-

шке мисли у дисциплини за коју је стручан, али је и одговорио на опште питање саображавања Предања(у) које пред нас поставља савремено друштво. Интердисциплинарност, интерконфесионалност и интернационалност овог Зборника, дају му нарочит значај. Висок степен научне вредности је неупитан. Употребна вредност књиге обавезује сваког ангажованог теолога и пастира да је прочита. Сваки рад из овог Зборника може постати обавезна литература у богословским училиштима. Јасна и прегледна структура радова доприноси лакој усвајању садржаја. Може се слободно рећи да овај Зборник представља један нов модел теолошког старања о успешнијој мисији Цркве у савременим условима.

Богословље 2014/2

[226] Епископ Јован Пурић, Свети Јован Златоусти као библијски егзегета.

Овај рад има за циљ да кроз житијске слике опише време у коме је делао један од највећих учитеља и проповедника Цркве Христове, а затим и да кроз анализу беседа одреди његов утицај на касније богослове, посебно са српског подручја. Златоусти јесте био и остао један од најчитанијих хришћанских писаца и мислиоца, а његове беседе, богате истинским начином живљења, још су у V веку биле преведене на сиријски, арапски и јерменски језик, а касније на латински и друге језике. На крају овог прегледног рада дат је приказ превода дела Светог Јована Златоуста на српски језик, од XIX до XXI века.

Кључне речи: Јован Златоуст, беседе, егзегеза.

[227] Епископ Давид Перовић, Да нам буде јасније још једно питање наше вере (Посвећено блаженопочившем патријарху српском кир-Павлу).

О могућим траговима римо-католичког петроцентрично-папоцентричног примата, присутним у другој хвалитној стихири Службе светим славним и свехваљеним и првоврховним апостолима Петру и Павлу, која се редовно и све до сад употребљава у богослужбеној православној химнографији Српске Православне Цркве, патријарх Павле је као епископ рашко-призренски почетком осамдесетих година 20. века у Призрену сазнао први, па је ту стихиру на јутрењу и даље задржао у богослужбеној употреби, али је изостављао њену последњу, петроцентрично-папоцентричну фразу.

Кључне речи: Патријарх Павле, Служба светим апостолима Петру и Павлу, папски примат.

[228] Мирко Ђ. Томасовић, Сотириолошки карактер православне хришћанске педагогике.

Аутор у овом раду, на основу библијско-светотачких извора и Светога Предања, истражује сотириолошки карактер православне хришћанске педагогике. У том циљу аутор гледа на човека као боголико биће заједнице створено „по лику и по обличју Божијем“, што значи да човек има Бога у себи, да га је Бог осмислио, ологосио и дао му назначење и смер кретања ка његовом коначном циљу – ка човекољубивом Богу Творцу. Аутор покушава да проникне у тајну процеса православне хришћанске педагогије, која је непосредно повезана са истином о човеку и човековом односу ка Тројичном Богу. Коначно, аутор износећи једно битијно тумачење тајне Божанске педагогије, смисао човековог постојања доводи у везу са начином човековог благодатног васпитања и образовања.

Кључне речи: Бог, Црква, човек, благодат, Литургија, саборност, икона, обличје, подобје, Заједница, подвиг, педагогија, сарадник, спасење, светотајински живот, Евхаристија, обожење, освећење, саслуживање, Оваплоћење, Васкрсење, Дух Свети, личност, педагог

[229] Радомир В. Поповић, Фотин Сирмијумски јеретик.

У историји хришћанске Цркве IV век је прошао у знаку борбе против Аријеве јереси и њој сродних учења. Место и улога Фотина, епископа у Сирмијуму у римској провинцији Панонија, једној о четири престонице Римског царства, била је велика, наравно у негативном смислу речи јер он важи за једног од највећих јеретика свога доба. О овом јеретику и његовој

јереси релативно добро смо обавештени с обзиром на то да савремени хришћански писци о њему остављају прилично богата обавештења.

Кључне речи: аријанство, Маркел Анкирски, фотинијани, сирмијумски сабори.

[230] Предраг Пузовић, Стотину осамдесет година Тимочке епархије.

Тимочка епархија са седиштем у Зајечару обележава важан јубилеј — стотину осамдесет година постојања. Основана је 1834. године и обухвата црквене општине и парохије у североисточној Србији. До оснивања Тимочке епархије 1834. године њена територија је била у саставу Јустинијане Прве, затим Охридске архиепископије, повремено Трновске, Пећке и Цариградске патријаршије, Вршачке епархије.

Кључне речи: Српска Православна Црква, Тимочка епархија, Зајечар, Јустинијана Прва, Охридска архиепископија, Пећка Патријаршија, Цариградска патријаршија.

[231] Ивица Чаировић, Вероисповедање у Енглеској у VII и VIII веку.

Овај рад представља осврт на неколико вероисповедних формулација и неколико најзначајних личности из англо-саксонског хришћанског света (Теодор из Тарса, Бонифације, Лул, итд), у сагледавању прихватања филиоквистичке интерполације међу богословима у Енглеској у VII и VIII веку. Уједно, ово истраживање може да буде иницијално за опширније испитивање вероисповедања на Западу, до Великог раскола 1054. године; како би се одредили стварни узроци употребе поменуте интерполације, која је до данас камен спотицања у дијалогу између Истока и Запада.

Кључне речи: Символ вере, *filioque*, Црква у Енглеској, сабор у Отену (с. 662/676), сабор у Хетфилду (679), Теодор из Тарса, Бонифације, Лул, Етелхерд, архиепископ Кентербериски; Едулф, архиепископ Јорка; Тидфред, епископ Данвича; Денеберт, епископ Ворчестера.

[232] Зоран Крстић, Вера као услов за ступање у клир – средњошколско црквено образовање у савременом друштвеном контексту.

У раду аутор разматра неке, по његовом мишљењу, од кључних аспеката и проблема црквеног средњошколског образовања о коме се већ скоро две деценије расправља, али се још није дошло до задовољавајућих резултата. Аутор сматра да је основни проблем овог начина образовања његов искључиво клерикални карактер, односно да се већ самим опредељењем и уписом ученици сматрају свештеничким кандидатима и да њихово школовање представља само пут до готово извесног ступања у клир, на шта

се они и обавезују приликом уписа у богословије. Кроз разматрање одређених карактеристичних канона, аутор најпре подсећа на веру као основни услов за ступање у клир, истичући карактер и снагу те вере, а затим разматра специфично значење и функционисање вере у савременом друштвеном контексту. Нарочито је скренута пажња на две карактеристике савременог менталитета – економизам и прагматизам, који значајно утичу на квалитет вере сваког хришћанина, па самим тим и пастира. У закључку, аутор разматра и предлаже начине побољшања средњег црквеног образовања у Србији, који се пре свега састоје у променама приступу и схватању црквеног образовања.

Кључне речи: богословије, вера, свештени канони, постмодерно друштво, менталитети.

[233] Предраг Драгутиновић, „Не више од онога што је писано“ Ерминевтички значај 1Кор 4,6б.

У раду се разматрају различити егзегетски аспекти формулације из 1Кор 4,6б „не више од онога што је писано“. После формалног тумачења стиха, његове граматичке конструкције и положаја у литерарном контексту, укратко се износи неколико предлога за његово разумевање који се срећу у истраживањима Новог Завета. Надовезујући се на тумачење које у наведеној формулацији види позивање на цитате из Старог Завета које је апостол управо навео, прилог надаље нуди сопствену тезу која у формулацији 1Кор 4,6б, поред позивања на Стари Завет, види и неку врсту канонског захтева његовог апостолског тумачења у конкретном животном контексту заједнице. Тако, 1Кор 4,6б представља неку врсту двосмерног ерминевтичког начела: животне ситуације црквених заједница сагледавају се кроз од стране апостола Павла христолошки протумачено Писмо, које даје смернице за дијахроно тумачење Писма у Цркви.

Кључне речи: апостол Павле, Стари Завет, ерминевтика, Црква у Коринту.

[234] Предраг Петровић / Томислав Пауновић, Еклисиологија, генетика и политика настајања „нација“.

Идеолошки национализам јесте феномен који је у значајној мери обележио историју европске и светске цивилизације у последња два века. Савремени социолози обично деле оне који покушавају да дефинишу национализам на две групе: модернисте и примордијалисте. Међутим, реална слика постојања људи у историји, и у виду „људске врсте“, а не конкретних личности, непристрасно сведочи о трагедији људског бића као личности у овом свету, а трагедија оставља простор, често и вапи за есхатологи-

јом, коју као хришћани већ сада окушавамо у Цркви. С друге стране, национализам је квази-есхатологија, феномен који не изражава реалност на начин на који она заиста јесте, већ покушава да (као „аналгетиком“) елиминира сваку потребу за есхатологијом.

Кључне речи: есхатологија, хромозоми, идеолошки национализам.

[235] Александар Ђаковац, Апокатастаза и онтологија.

У чланку аутор разматра питање апокатастазе у светлу хришћанске онтологије. У студији се испитују могућности теолошког решења питања апокатастазе које би било у складу са христолошком онтологијом раних Отаца Цркве, са посебним освртом на допринос св. Максима Исповедника.

Кључне речи: апокатастаза, христологија, онтологија, есхатологија, св. Максим Исповедник.

[236] Жељко Р. Ђурић, Канонско-правни аспекти хиротоније презвитера и улога стаљежа у српској средњовековној пракси.

У раду је донет историјски приказ феномена наследности свештеничке службе у средњовековној Србији. Постављено је и разматрано питање ваљаности хиротоније ако је она условљена наследним фактором, а у вези са тим разматрана је подела државе на стаљеже, која на себи својствен начин утиче и на црквени клир. На крају се помиње улога владара — ктитора и његов утицај на постављање игумана у својој ктиторији, где ће умањити утицај локалног епископа на управу манастиром који поклања владар.

Кључне речи: Владар, епископи, игумани, свештеници, наследност, немањићка држава

[237] Мирко Сајловић, Мотивација религијске толеранције у Миланском едикту.

У раду се актуелизују следећа питања: да ли је могуће и у којој мери у одлукама Миланског едикта тражити хришћанску платформу савремене религијске толеранције, односно да ли је античко-хришћански појам религијске толеранције могуће довести у контекст савремених друштвено-политичких и религијских прилика? Одговор на постављена питања тражен је кроз текстуално и контекстуално ишчитавање одлука Миланског едикта, кроз сагледавање основних теолошких претпоставки хришћанства и римских религија о питању религијског плурализма, реалних друштвених, политичких и религијских прилика у Царству, те из аспекта преобраћене личности првог хришћанског цара и његове религијске политике.

Кључне речи: Милански едикт, цар Константин, хришћанство, антички свет, римске религије,

религијска толеранција, плурализам, слободе, Црква, држава, царство, вредносни систем, онтологија.

[238] Сава Милин, Проблем креативности у савременом проповедништву.

У раду се анализирају мишљења угледних професора омитике о стваралачкој кризи у проповедништву. Истичу се библијске основе божанског призива и указује се на велику одговорност проповедника. Рад треба да понуди решење како да се стваралачка криза преброди и да прикаже на који начин би се мотивисали проповедници да озбиљније приступе изради проповеди.

Кључне речи: проповедништво, креативност, стваралачка криза, божански призив.

[239] Василије Вранић, Еклисиолошки корен патријарашког права ставропигије према Теодору Валсамону.

Предмет разматрања у овом раду је патријарашко ставропигијално право као еклисиолошки феномен и његова улога у животу и канонском поретку Православне Цркве. У чланку се приступа ставропигијалном праву са становишта историјско-критичке анализе. Најпре ће бити разматрана појава ставропигијалног права, затим место које оно заузима у правном и канонском поретку Православне цркве, а према учењу древног ауторитативног тумача свештеника канона Теодора Валсамона. На послетку, ставропигија ће бити анализирана у односу на еклисиолошко богословље, које Валсамон сматра темељем и потврдом постојања ставропигијалног права провојерараха аутокефалних цркава. Намера овог рада је да покаже да, као што Валсамон сведочи, ставропигија није привилегија патријараха (у смислу арбитрарног дара патријарсима), већ да је она интринзичко право које произлази из светотајинске природе патријарашког служења у поретку Православне цркве.

Кључне речи: Канонско право, Црквена историја, ставропигија, еклисиологија, православна дијаспора, Теодор Валсамон.

[240] Небојша Тумара, Из тела мог видећу Бога (Јов 19.26): Обрезање, мартрија, Боговиђење и херменеутика у рабинском јудаизму.

У раду аутор настоји да испита везу која постоји између откривених делова тела, било да се ради о обреду обрезања или ранама мартрије и Боговиђења. Другим речима, у овом раду, поставља се питање које је улога тела у процесу Богопознања у рабинском јудаизму, и да ли херменеутички процес структурално репродукује откривање тела, где откривање дела тела обрезањем или пак ранама мартрије, води от-

кривању Бога, односно откривању (тела) текста Торе.

Кључне речи: обрезање, маририја, рабински јудаизам, херменеутика, Боговиђење, тело.

[241] Бошко Ерић, Утицаји културног амбијента на формирање богословских исказа светог Јефрема Сиријског.

У овом раду аутор се бави факторима који су утицали на настанак, форму и садржај богословских исказа Светог Јефрема Сиријског, а који долазе из културно-историјског амбијента у којем он живи и дела. Смештајући Јефрема у његов историјски контекст, аутор ће кроз примере из Јефремових дела показати како је тај културни амбијент утицао на његове богословске исказе.

Кључне речи: Свети Јефрем Сиријски, фактори спољни фактори, богословски искази, културно-историјски амбијент, месопотамијска традиција, грчко-римски свет.

[242] Слободан Јаковљевић, Српска Православна Црква у конкордатској борби 1937. године – покушај нове синтезе.

У новом сагледавању Конкордатској феномена, први пут је коришћена грађа из Архива Светог архијерејског синода СПЦ, иако су се многи историчари, који су се раније бавили овим питањем, надали да ће она разрешити сва загонетна места, до тога није дошло. Ипак, ова грађа, свакако, служи склапању јаснијег мозаика конкордатске кризе, нарочито учешћа СПЦ у њој. Такође, посебно пажњу обраћамо на текст конкордата као корен целокупног проблема.

Кључне речи: Конкордат, Закон о СПЦ из 1929, Српска Православна Црква, држава, Свети архијерејски синод, патријарх Варнава, Милан Стојадиновић.

[243] Данило Михајловић, Схватање подвига у посланицама Апостола Павла — анализа појмова и мотива.

Присутност аскетских аспирација у Павловим посланицама представља поље које у православној свету још увек није употпуности истражено. Рад се бави истраживањем елементарног аскетизма у аутентичним посланицама Апостола Павла базирајући се на терминима и мотивима који су у вези са аскетизмом. После нотирања фреквентнијих термина и мотива прелази се на анализу и поређење добијених резултата са православним поимањем аскетизма данас.

Кључне речи: аскетизам, подвиг, Апостол Павле.

[244] Марина Стојановић, Нивои тумачења текста у Коментару на псалме Диодора Тарсијског.

Циљ рада је да истражи нивое значења библијског текста и методологију његовог тумачења на основу Коментара на псалме Диодора Тарсијског. Сви пронађени елементи тумачења текста дати су као покушај изналажењења систематичног и узрочно-последично уређеног редоследа правила кретања кроз текст. Поменута правила представљају парадигму антихијског тумачења текста и класификована су у две категорије: 1) методе тумачења и 2) нивои тумачења. Методе тумачења јесу поступци које би тумач требало да примени да би Писмо правилно разумео. Поред овога, тумачење се одвија на два нивоа која антихијска школа, односно Диодор, дефинишу појмовима историја и теорија. Под поменутиим појмовима подразумевају се нивои историјског и типолошког смисла текста.

Кључне речи: Коментар, Псалми, Писмо, Диодор Тарсијски, текст, тумачење, методе, историја, теорија.

[245] Ивица Чаировић, Тамара Джерманович, *Достоевскии между Россиеи и Западом*, Центри книги Рудомино, Москва 2013. ИСБН 978-5-905626-74-6.

Приказ књиге објављене 2013. године у издању московског центра Рудомино, проф. др Тамаре Ђермановић Достоевски између Русије и Запада, као превод овог дела са шпанског језика. Књига је обимна анализа комплексних и вишеструких односа Русије и Запада кроз призму великог руског писца Достоевског. На почетку дела налазимо историјски приказ доба централизације власти у Москви, са посебним освртом на дешавања у Цркви у Русији. Затим је описана европеизација у Санкт Петербургу у периоду Петра Великог, али уз коришћење речи самог Достоевског. Истакнуте су историјске чињенице из раздобља са краја 17. и почетка 18. века, у Русији, али кроз призму дешавања у Европи.

[246] Никола Јоцић, *Edinost in dialog*, Revija za ekumensko teologijo in medreligijski dialog, Nova serija, Letnik 1 (68), Številka 1-2, Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta, Enota v Mariboru, Inštitut Stanka Janežiča za Ekumensko teologijo in medreligijski dijalog, Maribor 2013, 250 стр, ISSN 2335-4127.

Јединство и дијалог је научни часопис Института Станка Јанежича за екуменски и међурелигијски дијалог Теолошког факултета Универзитета у Љубљани. Ова свеска је први број нове серије часописа који сада по други пут мења свој назив. Покренут је 1924. године под називом *Kraljevstvo Božje*, да би од 1970. до 2012. године носио назив *V edinosti*. Излази два пута годишње и објављује оригиналне радове. По-

кретањем нове серије часописа *Edinost in dialog* отвара се широк простор за развој међурелигијског дијалога у нашем региону. Садржај овог броја вредан је пажње јер показује у којој мери мисија Кирила и Методија заузима пажњу теолога у Словенији. Управо су научни скупови посвећени словенским апостолима прошле године обновили сарадњу Православног богословског факултета у Београду и Теолошког факултета из Љубљане.

[247] **Илија Ромић**, *Православни љиручник о екуменизму: Извори за богословско образовање: Orthodox Handbook on Ecumenism. Resources for theological education*, P. Kalaitzidis, Th. FitzGerald, C. Novorun, Aik. Pekridou, N. Asproulis, G. Liagre, D. Werner eds., WCC/Volos Academy Publications, Geneva, 2013.

На страницама овог изворно енглеског издања, обрађен је феномен Екуменског покрета од стране православних богослова, широм света. Са благословом Патријарха константинопољског Г. Вартоломеја, чије се поздравно слово налази у уводу књиге, следе текстови потписаних уредника овог издања, а то су богословској јавности позната имена: Пантелис Калаизидис, Томас Фицџералд, Кирил Хојоран, Екатерини Пекриду, Николаос Аспрулис, Дитрих Вернер, Гај Лиagre. Потом зборник чине радови око 140 православних богослова на приближно 900 страна текста, кроз девет поглавља ове књиге, што указује на импозантност овог дела.

[248] **Александар Ђаковац**, Benjamin Gleede, *The Development of the Term ἐννύστατος From Origen to John of Damascus*, Supplements to *Vigiliae Christianae* 113, Brill 2012, 210 стр. ISBN:978-9-0-04-22419-3.

Појам ἐννύστατος, је један од важнијих техничких термина у Христологији који се везује за период после Сабора у Халкидону. Његов развој био је дуг и сложен, док своју најдоследнију примену није пронашао у делу Св. Максима Исповедника. Књига која је пред нама представља изврсну анализу употребе овог појма од Оригена до Јована Дамаскина. Поседна вредност овог дела је у приљекности аутора да поброји и анализира сва релевантна места у патристици где се овај појам користи.

[249] **Жељко Ђурић**, Игњатије Мидић, *Да нам дрзо дође Госјод*, Одбор за просвету и културу епархије Пожаревачко-браничевске, Пожаревац 2014.

Књига под називом *Да нам дрзо дође Госјод*, епископа др Игњатија Мидића, објављена је године 2014. у издању Одбора за просвету и културу епархије Пожаревачко-браничевске. Књига беседа *Да нам дрзо дође Госјод* може да послужи не само свештенству и монаштву, него пре свега верном народу, који би читањем ове књиге могли и сами да стекну увид у теологију Епископа Игњатија, пошто је сам текст богат искуством, настао спонтано, изговорен из срца, и могу да се увере колика је брига њиховог првојерарха за поверену му паству и Цркву уопште. Владика Игњатије увек говори о Цркви; па и онда када помиње савремени свет, његову философију и културу, његову уметност и политику, вазда има у виду темеље Цркве и њену улогу у овоме свету. Отуда је његов допринос немерљив пре свега у домену начина како Црква испољава и манифестује своју веру.

[250] **Никола Јоцић**, *Очување националној иденитетитетитетитет захваљујући љрожимању културитетитетитет*, зборник радова, Институт за културу сакралног МОНС ХЕМУС, ур. Владимир Вукашиновић, Београд 2013, 117 стр. ISBN: 978-86-89567-01-4.

Приказ зборника *Очување националној иденитетитетитетитет захваљујући љрожимању културитетитетитет*, који свој шири наслов може да има: *Очување националној иденитетитетитетитет захваљујући љрожимању културитетитетитет: Дојринос љрвих универзитетитетитетски школованих Срба на Истјоку и Зајпаду Евројте у 18. веку*. Реч је о другом Зборнику у издању Института за културу сакралног МОНС ХЕМУС.

[251] **Ивица Чаировић**, Јован Пурић: *Бој се јави у шелу, Христјолошке љтете љајирисјитетичке књижевностји*; Одељење Патристичког института Епархије нишке и Институт за теолошка истраживања Православног богословског факултета Универзитета у Београду, ИСБН 978-86-7405-137-5.

Приказ књиге – *Бој се јави у шелу* (Христолошке теме патристичке књижевности), која је подељена у две целине: *Свејуноћа Божанствитетитетитетитетитет* и *Овајлоћење Бојта Лојоса као осјиварење љајне Домосјроја сјасења љо шелу*. Аутор књиге приступио је огромној и неисцрпној теми са много аспеката. Одговарајући на свевремене проблеме и питања у вези са личношћу Исуса Христа, Богочовека, Јован Пурић користећи светоотачку књижевност, предањску праксу и савремену богословску мисао, сажима све одговоре у једну Истину.

Летопис Православног богословског факултета за 2014. годину.

Богословље 2015/1

[252] Епископ Давид (Перовић) Владар по образу и по подобију – Свети Стефан Владислав I.

Намера да овај хагиографски текст о владару, благоверном српском краљу Владиславу I, буде објављен у означеном жанру укрепљена је чињеницом да је наше доба, трећи миленијум хришћанства, осиромашило присуством благоверних хришћанских владара до те мере, да је у нас сећање на њих као такве, готово ишчезло. Ипак, у православним хришћанским земљама и у овом нашем миленијуму, сећање на такве народне владаре и Божје помазанике не ишчезава. Штавише, црте и нијансе владара вољних да се уподобљавају светлим ликовима претходника, богољубивих царева и краљева, дају се запазити и код неких православних лидера, наших савременика, упркос њиховој бројчаној занемарљивости.

Кључне речи: благоверни краљ, владарско доба, хагиографије и биографије, мошти, ктиторски лик, химнографија.

[253] Митрополит Јован (Зизиулас) Релациона онтологија: Увиди из светоотачке мисли.

Појам „релациона онтологија“ производи из споја или синтезе идеје бића и идеје односа, релације. Спајање ове две идеје у форму јединственог концепта никако није једноставно. Према логици коју је наш западњачки ум наследио из класичне грчке мисли, „бити“ увек претходи ономе „односити се“. Ове две идеје се не могу никада мислити истовремено. Најпре јесте, а потом се односите. Док је биће неопходан услов онтологије, нпр. било ког упућивања на биће, дотле то однос није. Камен или, за ову сврху, појединачни човек може се замислити као постојећи, самим тим јер јесте, а да не мора бити нужно у односу према нечем другом. Заправо, што је више издвојен и индивидуализован, то се његово постојање јасније представља нашем уму.

Кључне речи: онтологија, бити, однос, човек, Црква.

[254] Митрополит Порфирије (Перић) Новозаветне основе пастирског богословља

Црква је живи организам, а њено устројство је дар Духа Светога. Све функције Цркве па самим тим и пастирско вођење и старање о повереном јој народу су благодатне функције. Сваки вид пастирског деловања незамислив је ван контекста дејства Духа Светога у оквирима светотајинских граница Цркве. Сходно томе, пастирско деловање има потребу за холистич-

ким приступом тако што се сагледава у контексту свеопште црквене историје и динамике црквеног живота. Овакво стање неопходно истражује ужу сарадњу Пастирског богословља са Новозаветном теологијом као једним од фундаменталних богословских предмета. Новозаветно учење о Цркви, као и сведочанства о динамици црквеног живота, пружају изобиље информација и модела који представљају смернице у савременом пастирском деловању Цркве.

Кључне речи: пастирска служба, пастирско старање, новозаветна теологија, историјско устројство Цркве.

[255] Илија Томић, Апокрифна Књига Постања (1QGenesis Апокрифон) (1QGenAp/1QApGen) (1Q20).

У овом раду су приложена истраживања фрагментарних остатака апокрифне Књига постања (1Q20), списка који је откривен у првој кумранској пећини (1Q) негде у рано пролеће 1947. године. Спис је био у групи првих откривених рукописа са подручја Кумрана, и они су одмах узбудили научну јавност, пре свега, дигности. Иако су данас сви кумрански рукописи већ публиковани, њихова истраживања трају и даље, како оних само публикованих, тако и већ истраживаних, па и овога списка, посебно с обзиром на појаву нових технологија у погледу рашчитавања њихових фрагментарних остатака. На нашем језику овај спис је објавио поч. Eugen Verber, користећи се при припреми свога издања радовима тада, заиста, најугледнијих истраживача Кумрана. Како су се у међувремену појавила нова издања, истраживања и снимци филмова са IC-технологијом, у нашем раду узета су у обзир и ова нова издања која су омогућила њихову квалитетнију реконструкцију и рашчитавање.

Кључне речи: Кумран (списи, истраживачи, и др.): Avigad N., Аврамово виђење, апокрифна Књига постања (1QGenAp – 1Q20), Albright William F., Bearman Gregory, Burrows Millar, Garbini G.

[256] Епископ Јован (Пурић), О Златоустом као егзегети.

Овај рад представља анализу списка Светога Јована Златоуста, уз посебан осврт на евалуацију његових јединствених тумачења и објашњења Светога Писма. У раду ће бити истакнута и Јованова ерминевтичка начела и методе које је користио у тумачењу Светога Писма, али у литургијском контексту. Анализа Јованових беседа на одређене библијске одломке и мисли

најбољи је показатељ његове егзегезе и израз његове жеље да представи Свето Писмо као једини фактор човековог спасења. Овај рад има за циљ да нагласи чињеницу да познавање библијског тумачења Отаца Цркве и њихове богословске мисли доприноси живој обнови православног богословља.

Кључне речи: Свети Јован Златоуст, Свето Писмо, Јеванђеље, егзегеза, беседе.

[257] Мирко Ђ. Томасовић, Теодорит Кирски као тумач Светог Писма.

Епископ Кирски Теодорит један је од најобразованијих теолога древне Цркве и изузетно плононосан егзегета. Тумачење богонадахнутог Светог Писма за њега је света дужност сваког истинског теолога. Свето Предање и наслеђе Црквених Отаца су у основи његовог егзегетског рада, у коме је заступљен и алегориски и буквални начин тумачења. Најчешће се користи историјско-филолошким методом, али је обраћао пажњу и на садржај и дубљи смисао речи Писма, за чије правилно тумачење је неопходно озарење Духа Светога. Стари Завет неодојив је од Новог Завета, али он је праобраз, сенка истине, док је Нови Завет сама Истина. За овог талентованог библиту Бог уз помоћ Светог Писма приводи човека спасењу.

Кључне речи: Теодорит Кирски, Свето Писмо, егзегеза, богонадахнутост, Дух Свети, метод тумачења, Стари Завет, Нови Завет.

[258] Горан Младеновић, Исаијино прошто о страдању Слуге Господњег — тумачење 52. и 53. поглавља.

Повест страдања и прослављања Слуге Господњег — Месије опевана је у четири песме (Ис 42, 1–4; 49, 1–6; 50, 4–11; 52, 13–53, 12). Најдетаљнији опис пророк Исаија је предказао у четвртој химни у којој Месија након понижења и патње бива од Бога узвишен и прослављан. Међутим, Божија љубав није више ограничена на старозаветни Израил; читав свет и сваки човек понаособ постају предмет Божије бриге и пажње.

Кључне речи: Слуга Господњи, Месија, Христос, пророк, прошто.

[259] Наталија Сухова, Архимандрит Кипријан (Керн) – теоретик и практик ученог монашества (по материјалам архива Свято-Сергиевског богословског института в Париже).

Овај рад је посвећен архимандриту Кипријану Керну (1899–1960), православном богослову, професору и монаху. Ауторка говори о његовом животу и деловању углавном на пољу духовности и православног монаштва, на основу архивског материјала Светосергијевског богословског института у Паризу.

Кључне речи: архимандрит Кипријан (Керн), Универзитет у Београду, Битољска богословија Св. Јована Богослова, монаштво.

[260] Љиљана Јовановић, „Енох, личност или метафора“.

У раду се испитује доживљај Енохове личности у јудаизму из времена Другог храма освртом на Кумранске списе и у хришћанству анализом новозаветних и ранохришћанских текстова. Циљ рада је да се утврди постоје ли трагови који евентуално могу да укажу да је Енох као историјска личност временом израстао у симбол праведности и метафору за преезистентног Сина Човечијег. Осим тога, треба да укаже на присутност и значај енохистичке традиције у раном хришћанству.

Кључне речи: Енох, праведник, пророк, син човечији.

[261] Родољуб Кубат, Митске и старосавезне претпоставке типологије.

Циљ рада је да укаже на митске и старосавезне претпоставке каснијег типолошког разумевања Писма, то јест међусобног односа Старог и Новог Савеза. Митска свест је стварност доживљавала на цикличком и ритмичком схватању историје. До таквог разумевања дошли су на основу видивих образаца који постоје у видивом свету. То су биолошки образац рађања и умирања, као и кружно кретање небеских тела. Ти циклични и видиви обрасци су схваћени као израз свеопштег постојања, које је у својој основи циклично. У Старом Савезу не постоји такво разумевање историје. Она се схватала линеарно, док је циличност сведена на унутаристоријски оквир, који се не одражава на дубљу стварност. Бог је господар историје, која се не сагледава кроз ритмове годишњих доба, него кроз Божије деловање у свету. У том деловању присутни су извесни обрасци који чине историју смисленом и руковођеном од стране Бога.

Кључне речи: Типологија, понављање, митолошко разумевање стварности, космички поредак, ритам годишњих доба, циклични ток, историја, Савез, линеарно схватање времена.

[262] Александар Ђаковац, Антрополошки и христолошки узроци и последице афтартодокетизма Јулијана Халикарнашког.

Христологија Јулијана Халикарнашког утемељена је на монофизитском схватању односа божанске и човечанске природе у Христу. Упркос настојањима Севира Антиохијског да побије Јулијанове аргументе, то није могуће учинити на основу монофизитске Христологије. Управо супротно — Јулијанови закључци предста-

вљају доследну примену начела које је монофизитство утврдило. Веза Јулијаног учења са Аполинаријем Лаодикијским није случајна. Све христологије које нису успеле да примене разликовање ипостаси и природе које су увели Велики Кападокијци, неизоставно су водиле ка неприхватљивим закључцима. Избегавање Севира да прихвати Јулијанове закључке је мотивисано спољним разлозима и недостаје му унутрашња консеквентност.

Кључне речи: афтартодокетизам, христологија, Халкидон, Јулијан Халикарнашки, Севир Антиохијски, Максим Исповедник.

[263] Мирко Сајловић, Забрана уласка женама на Свету Гору Атонску.

У раду су на аналитичан начин представљена нека питања из савременог живота Свете Горе, као што су: да ли и у којој мери европске интеграције Републике Грчке утичу на правни положај монашке републике Свете Горе Атонске; да ли ће Света Гора бити принуђена да усагласи своје законодавство са европским, тј. да измени неке одредбе свога Типика и сходно одредбама Шенгенског споразума да отвори своје границе туристима из Европске уније?

Кључне речи: Света Гора, Атонско полуострво, канони, право, манастири, забрана, Грчка, Европска унија.

[264] Радомир В. Поповић, Етеријин спис *Поклоњење Свѣтѣм месѣима — Peregrinatio ad loca sancta* о монаштву на Истоку.

Овај рад представља осврт на Етеријин спис *Поклоњење Свѣтѣм месѣима*, односно анализу самог текста, чија је садржина стављена у историјски контекст. Њене путописачке белешке су непосредне, директне, писане су спонтано у маниру дневника. Спис строго прати библијску топографију Старог и Новог Завета, свако место које је посетила обавезно повезује са одговарајућим библијским догађајем. Путовање је пропраћено описом молитви, служењем Свете Литургије и причешћем, обавезним читањем оног одељка из Светог Писма који је у вези са местом посете. Ано се има у виду да не постоји много савремених обавештења о монаштву на Истоку у другој половини 4. века, онда је јасно колико су Етеријина запажања о монаштву драгоцене.

Кључне речи: Етерија, монаштво, Египат, Света места, Стари и Нови Завет.

[265] Владислав Пузовић, Формирање Руске заграничне цркве у светлости канона о правима избеглих архијереја.

Канонске одредбе о правима избеглих архијереја разматрају се у историјском контексту везаном за формирање прве емигрантске Цркве

у хришћанској историји. Указује се на еклисиолошки смисао канона који се баве правима архијереја који су, без сопствене кривице, спречени да управљају својом Црквом. Посебна пажња обраћа се на јединствени канон за Цркву у егзилу — 39. канон Пето-шестог „Трулског“ сабора. На бази канонског предања Цркве и уз уважавање историјских околности, анализирају се ставови присталица и противника формирања Руске заграничне Цркве, у сегменту који се тиче права избеглих руских архијереја.

Кључне речи: избегли архијереји, Руска загранична Црква, 39. канон Пето-шестог сабора, јединство Цркве.

[266] Предраг Пузовић, Пострадали свештеници током Првог светског рата са простора Тимочке епархије.

У раду су саопштене кратке биографије дванаесторице свештеника из Тимочке епархије убијених или од последица интернације умрлих током Првог светског рата.

Кључне речи: Први светски рат, интернација, свештеници мученици, Бугари.

[267] Слободан Јаковљевић, Српска Православна Црква у Конкордатској борби 1937. године – покушај нове синтезе (II део).

Власт је започела напад на Цркву у страначком листу Југословенске радикалне заједнице, под називом *Самоуправа*, у којем је објављен један чланак у којем су критиковани патријарх Вранава и његова новогодишња беседа. То је изазвало одговор Цркве, те су почеле да се штампају непотписане књижице у којима је критикован конкордат. Најпознатије су „Примедбе и приговори на пројекат конкордата написаног 25. 7. 1935. године“ или и „Опет о конкордату“, за чијим је аутором власт једно време трагала, закључивши на крају да је у питању епископ Платон.

Кључне речи: Конкордат, Српска Православна Црква, епископ Платон.

[268] Тихон Ракићевић, Заповести Светог Саве монасима Студенице (1206/7) у односу на узор.

Свети Сава је у Манастиру Студеници 1206/7. године написао *Житије Свѣтѣоа Симеона*. У раду који следи показујемо чији му је текст послужио као узор за неке делове Житија. Завршетак Житија Светога Симеона (листови 115б-117а рукописа IX Н 8 [§ 10]) састоји се од комбинације Савиних поука са деловима беседе Теодора Студита. Овим поукама, које су, у ствари, заповести монасима, игуман Сава направио је кратку и јасну монашку идеологију живота у Студеници. Осим што имамо доказ које је све-

тоотачко дело игуман Сава у Студеници поседовао и читао, упоредна анализа ових текстова води ка бољем разумевању његових духовничких и богословских замисли у вези са својим братством и монашким животом у целини.

Кључне речи: Житије Светог Симеона, Свети Сава, Теодор Студит, упоредна места, комбинација, поуке монасима, есхатолошка визија, Студеница.

[269] **Ивица Чаировић**, Аутентичност преписа тзв. *Аџанасијевој вероисповедања* у Србији у XVII и XVIII веку.

Када се упореде са оригиналним текстом тзв. Атанасијевог вероисповедања евидентно је да је у српскословенским рукописима XVII и XVIII века избачена филиоквистичка интерполација, која постоји у оригиналном латинском тексту. Дакле, утицај на српскословенске преписиваче поменутог вероисповедања — ма одакле да је долазио: Русија или Грчка, а можда и Запад — није био усмерен на развој филиоквистичких тежњи у областима где су живели православни Срби, већ је поменуто вероисповедање имало више апологетски значај. Ако се претпостави да је утицај долазио са Запада, онда може да се констатује да су српски преписивачи били правилно догматски утврђени и да су препознали и избегавали сваку филиоквистичку назнаку, која је у периоду када настају српскословенски преписи широко распрострањена на Западу.

Кључне речи: Атанасијево вероисповедање, Filioque, манастир Врдник, Карловачка митрополија.

[270] **Драгомир Сандо**, Светосавска беседа 2015. године.

Ономе коме је јасна педагогија светосавска, тај ће наћи одговоре на најзахтевнија питања у савременом времену. Утемељеност и ослањање на њу и њену визију, као и реалност, могу се срести у форми данашње али и будуће концепције просвете. Одговор ће се наћи и о питањима педагошке евалуације, егземпларизма, валоризације, докимологије, инклузије... Овој се просвећености Свети Сава научио и њу је стекао од Духа Утешитеља, кроз личне подвиге свецелог телесног, умног и духовног делања, кроз подвижничко и свеумно уживљење у читаву традицију православну какву је Света Гора оваплоћавала у себи, речју, кроз живо и животвореће Јеванђеље. Зато се у његовом тропару и каже за њега: „Био си учитељ пута који води у живот, јер када си дошао ти си Духом Божјим просветио твоју отаџбину, и препородио си чеда твоја Духом Светим, и као младице маслинове насадио си их у духовни врт“, — у онај врт божански, богочовечански, у коме у средини расте Дрво Живота, а свете и просве-

тљене људске личности плодови су на том Дрвету Живота, како би нас умудрио Свети еп. Николај Охридски и Жички.

[271] **Растко Јовић**, *Хришћанство у 21. веку*, Приредили: Драгољуб Б. Ђорђевић, Предраг Стајић, Драган Тодоровић, Прометеј – Лесковачки културни центар –ЈУНИР, Нови Сад – Лесковац – Ниш, 2014.

У току прошле године, у заједничком издавачком подухвату Прометеја из Новог Сада, Лесковачког културног центра и ЈУНИР-а из Ниша, објављена је изузетно занимљива књига *Хришћанство у 21. веку*. Управо овако биле су насловљене четири трибине у организацији Лесковачког културног центра које су претходиле уобличењу текста – оно што је на њима речено преточено је у ову књигу.

[272] **Александар Ђаковац**, Јарослав Пеликан: *Чија је Библија? Историја Писма кроз векове*, Превод: Иван Неђић, Стручна редактура др Родољуб Кубат, Каленић, Крагујевац, 2013, стр. 263.

Књига Јарослава Пеликана, истовремено представља истанчани и вискостручни текст намењен посвећеним проучаваоцима Библије, али и добру прирему за читање Писма за свакога ко жели да стекне исправне основе за његово разумевање. Наслов *Чија је Библија* донекле је провокативан, док мање звучан поднаслов „Историја Писма кроз векове“ боље одсликава укупан садржај књиге.

[273] **Александар Ђаковац**, David A. Michelson, *The Practical Christology of Philoxenos of Mabbug*, Oxford Early Christian Studies, Oxford University Press 2014, стр. XVI + 272.

О Филоксену Мабушком није много писано, иако постоји неколико врских студија. Сама та чињеница је већ добар разлог да се топло поздравити нова монографија о овом аутору чије дело није у довољној мери истражено, и чија теологија је релативно непозната чак и стручњацима. Реч је о веома исцрпној монографији. Јасно је да је аутор темељно проучио не само секундарну литературу која није претерано обимна, већ пре свега Филоксенове радове који су се протеклих деценија појављивали у различитим критичким издањима и преводима. Монографија је опремљена добром библиографијом која ће свакако бити од непроцењиве користи онима који се убудуће буду бавили овом проблематиком.

[274] **Раде Кисић**, Dirk Ansonge, *Das Zweite Vatikanische Konzil. Impulse und Perspektiven*, Aschendorff Verlag (Frankfurter theologische Studien, Band 70), Münster, 2013, стр. 473.

Ова књига представља једно у низу многобројних дела изашлих поводом 50. годишњице Другог ватиканског сабора (1962–1965), који несумњиво представља прекретницу (позитивну или негативну – супростављена гледишта су још увек актуелна) у римокатоличкој теологији XX века. Интересовање које овај Сабор изазива не почива само на усвојеним одлукама односно документима, од којих поједини још увек чекају на потпуну рецепцију. Поред докумената у теолошким дискусијама се често помиње и тзв. „дух сабора“ на који се заговорници „осавременевања“ (*aggiornamento*) унутар Римокатоличке Цркве радо позивају. Уредник овог дела Дирк Ансорге (*Dirk Ansorge*), професор догматике на Философско-теолошкој школи Светог Георга у Франкфурту на Мајни, у предговору примећује да су се непосредно пре и за време понтификата папе Фрања раздруктале дебате о неким саборским темама, као што су однос локалне и универзалне Цркве и однос Цркве према савременом свету.

[275] **Ненад Божовић**, Драган Милин, *Сабрани сјиси*, Институт за теолошка истраживања, Београд, 2014, стр. 400.

Почетком 2015. године православна библистика обogaћена је још једним значајним делом. У издању Института за теолошка истраживања ПБФ објављени су *Сабрани сјиси* умировљеног професора др Драгана Милина. Они пред-

стављају плод вишегодишњег научног и педагошког рада на катедри за Свето Писмо Старог Завета Православног богословског факултета. Издање *Сабраних сјиса* у великој мери је олакшало приступ теолошком опусу проф. Милина. Сабрани списи по свом садржају и обиму намењени су пре свега студентима теологије, али могу их користити сви који желе да се озбиљније баве Старим Заветом. Високи стил писања и његова ерудиција остају узор млађим нараштајима, а јасноћа и конзистентност чине његово дело изванредним, педагошки осмишљеним приручником. Његов научни рад проширио је хоризонт православне библистике и заинтересовао многе нараштаје за марљивије бављење библистиком.

[276] **Ивица Чаировић**, Протојереј-ставрофор др Радомир Милошевић, *Србија у вртлогу Првој свейској рата*.

Приказ књиге која представља свеукупну историју Првог светског рата, са посебним освртом на српске земље у овом светском сукобу. Дакле, др Милошевић као свештеник и теолог, у својеврсном уводу, истиче хришћански поглед на рат и морал, и на убиство у току ратних дејстава. Затим је дат историјски контекст предисторије Првог светског рата, са нагласком на државе чланице Тројног савеза и Антанте; аутор се определио да изнесе узроке и повод Првог светског рата.

Богословље 2015/2

[277] **Жељко Р. Ђурић**, Кратак прилог за изучавање живота и дела Светог Атанасија Александријског

У раду је изнета анализа животописа Светог Атанасија Великог у историјском контексту, односно приликом формирања основних догматских постулата православне вере. Циљ рада је сагледавање живота овог светог мужа у контексту писања дела која су настајала у оквиру полемика и политичких превирања у IV веку хришћанске ере. Ово је важно јер су његова теолошка начела постала камен темељац за формирање православног учења у каснијем историјском периоду.

Кључне речи: Атанасије Велики, мелитијанци, аријанци, Син Божији, једносуштан.

[278] **Илија Марчетић**, Теолингвистичка корелација термина *ὁλοστας*, *subsistentia* и *substantia* у догматско-богословској књижевности халкидонског богословског учења Цркве

У раду се анализира веза између богословских термина *ὁλοστας*, *subsistentia* и *substantia*. Тема која је пред нама осветљава на јаснији начин богословско-лингвистичку употребу напред наведених лексичких термина у контексту њихове употребе у вези са учењем Цркве о Богочовеку, Господу Исусу Христу, као јединственој Личности и Носиоцу двеју природа (божанске и човечанске).

Кључне речи: Личност, *subsistentia*, *substantia*.

[279] **Александар Ђаковац**, *Christus Medicus – Christus Mediator – Christus Totus* Аспекти Августинове христологије.

У раду се говори о Августиновој христологији тако да анализа указује да је његова христолошка интерпретација блиско повезана и зависна од његовог учења о првородном греху, предестинацији и благодати. Христос је за њега Педагог, Исцелитељ (*Christus Medicus*) и Посредник (*Christus Mediator*), а са својим Телом које је Црква, пројављује се као Целосни

Христос (Christus Totus). Августиново учење о искупљењу и васпостављењу палог човештва у стање пре Адамовог пада детерминише његову христологију из које непосредно извире његова еклисиологија. Схватања Блаженог Августина су у највећој мери утицала на развој хришћанске теологије и на Западу и на Истоку, тако да проучавање његовог дела представља неопходан предуслов за разумевање развоја различитих теолошких концепција, што је од нарочито важности у процесу екуменског дијалога.

Кључне речи: Августин, христологија, Christus Medicus, Christus Mediator, Christus Totus, предестинација, благодат.

[280] Радомир Поповић, За и против Халкидона – Севир Антиохијски (+538).

У раду се решава питање богословских тема из V века, односно разоткрива се свештена тајна – шта јесте Богочовек Господ Христос? Одговоре на ово питање најдубље тајне хришћанске вере и живота давала су два сабора, Ефески (431) и Халкидонски (451). Богословље Светих Отаца које је на Васељенским саборима формулисано, Црква је примила не само као тренутни, већ дијахронични, вечни израз вере о начину постојања, или боље рећи сапостојања две природе у једној Богочовечанској Христовој личности. Међутим, усвајање или рецепција Халкидона споро је текла, и од многих никада и у потпуности није прихваћена. У пост-саборском периоду више од једне стотине година вођене су дуге, променљиве и, понекад, до крајности супротстављене богословске расправе које су на површину избациле многа имена. Међу њима је свакао незаобилазно име Севира Антиохијског патријарха (512–518).

Кључне речи: Севир Антиохијски, оваплоћење, христологија, природа, ипостас, јединство, монофизити, диофизити.

[281] Горан Младеновић, Месијански и есхатолошки карактер 2. Давидовог псалма.

Овај рад се састоји из два дела. У првом, у једној сажетој форми, аутор се бави општим напоменама које се односе на месијанске псалме, док у другом, који и чини главни део ове кратке научне студије, егзегетски обрађује 2. Давидов псалм као један од најбитнијих псалма са месијанском и есхатолошком тематиком. Наиме, долазак Месије и успостављање Његовог будућег Царства главна су поетска тема у овом псалму. Пророчки стихови 2. псалма једино се и могу разумети ако се прихвати њихов месијански и есхатолошки карактер.

Кључне речи: Давид, псалм, Месија, народ, Бог, Христос.

[282] Александар М. Обрадовић, Еклисиолошки контекст параболе о Јовановом Добром пастиру (Јн. 10, 1–18)

Циљ рада је да у перикопи Јн. 10, 1–18 Јеванђеља по Јовану уочи еклисиолошке елементе ради што успешнијег постављања његовог учења о Цркви. Иако није користио реч Црква, изрази овце, овчији тор, упућују на њу. Њена глава је Господ Христос најављен као Пастир код пророка Језекиља и у Псалмима. Благословеном тору Израела биће придодате нове овце које ће веровати у Христа као Сина Божијег. Црква се на крају времена појављује као један Пастир и једно стадо.

Кључне речи: Црква, Пастир, Месија, Израел, тор, стадо, тор, овце, есхатологија, старозаветна пророчтва.

[283] Епископ Давид (Перовић), Одношења Седме уметности према хришћанском етосу.

У раду се говори о односу филма и хришћанског етоса, са посебним освртом на естетски и теолошки концепт Луиса Буњuela. Захваљујући камери, филмски гледалац има осећање личне испарцелисане свудаприсутности. Многи су теоретичари који су писали о чудесној моћи филмске камере која ствара тоталну илузију живота у покрету и која понире у душу ствари.

Кључне речи: филм, камера, Бог, хришћанство.

[284] Мирко Ђ. Томасовић, Благодаћу Божијом јесам што јесам.

Библијски извори и Свето Предање сведоче да је благодат стварност која је историјски откривена у месијанској Личности Богочовека Исуса Христа. До доласка Христа у свет, у Старом Завету је важио и царевао Закон, грех и смрт, а доласком Христовим зацарили су се благодат, живот и истина. Остати без благодати Божије значи исто што и остати изван Цркве Христове, и остати изван заједнице са Тројичним Богом, односно, остати у трулежи, смрти и небићу. Благодат бисмо могли окарактерисати као тајну искупљења, спасења и обожења човека и васцеле Божије творевине. Појмити тајну нетварне Божије благодати могуће је само у сили облагодате православне вере.

Кључне речи: Света Тројица, Христос, Дух Свети, Црква, грех, смрт, човек, Стари Завет, Нови Завет, благодат, слобода, дар, живот, Нови Адам, Царство Божије, спасење.

[285] Драган Ашковић / Зоран Ранковић, Богослужбено песништво и памћење: прилог поимању рефрена.

У раду се тумачи смисао, значење и улога припева, односно рефрена у богослужбеном песничству и певању. Песничтво је најстарији облик памћења и преношења историјске свети и искуства. Иако сам начин извођења песме, место и прилика на свој начин доприносе стварању осећања и памћења, у песничкој пракси позната је појава припевања или допевања одређене песничке целине која се увек појављује у истом облику и на истом месту.

Кључне речи: музикологија, црквенословенски језик, црквено певање, поезика, богослужбено песничство, припев – рефрен.

[286] Ивица Чаировић, Опис Карла Великог у Ајнхардовом делу *Живот Карла Великог*.

Читањем Ајнхардовог дела *Vita Karoli Magni* аутор покушава да истакне све особине – мане и врлине – франачког цара, који је својим животном филозофијом и радом променио Западну Европу. Овај спис је веома вредан за политичку и историју Цркве на географском простору којим је владао Карло Велики, па је сам по себи врло значајан за истраживања личности цара и његовог свестраног деловања. Однос писца дела и самог владара врло је интересантан за истраживање, тако да овај рад може да послужи као иницијални за шире разумевање историјског контекста и за анализу деловања цара Карла у ширењу територија Франачке државе, његовог односа са Црквом у Риму и доприноса у стварању новог менталитета германског народа у средњем веку.

Кључне речи: Карло Велики, Ајнхард, *Vita Karoli Magni*.

[287] Предраг Пузовић, Страдање свештеника током Првог светског рата на подручју Цетињске, Пећске и Никшићке епархије.

У раду су укратко изнети подаци о страдалим свештеницима током Првог светског рата на територијама епархија: Цетињске, Пећске и Никшићке. Податке саопштавамо на основу сачуваних извештаја у Архиву Светог архијерејског синода.

Кључне речи: Први светски рат, Аустро-Угарска, интернација, свештеници, логори.

[288] Предраг Пузовић, Страдање свештеника током Првог светског рата на подручју Шабачко-Ваљевске епархије.

У раду су изнети кратки подаци о страдању свештеника, цркава и манастира током Првог светског рата на подручју Шабачко-Ваљевске епархије на основу грађе која се чува у Архиву Светог архијерејског синода.

Кључне речи: Први светски рат, Аустро-Угарска, интернација, логори, свештеници.

[289] Јелена Глушац, Задужбине духовних лица у Српској Деспотовини.

Поред владара и богате властеле, у периоду Деспотовине наилазимо на значајне прилоге од стране клира. У складу са могућностима, они оснивају храмове, поклањају им поседе или прилажу богослужбене књиге или сасуде. У раду ће бити разматрана позната прилагања духовних лица: монаха, монахиња, епископа и патријараха на простору Деспотовине.

Кључне речи: манастир, црква, прилог, патријарх, епископ, деспот, повеља.

[290] Славиша Костић, Симфонија између Цркве и државе некада и сада.

У чланку се излаже схватање симфоније између Цркве и државе у Византији, а затим се акценат ставља на савремено виђење могућег функционисања Цркве у друштву. Симфонија између Цркве и државе у Византији започиње са царем Константином I и завршава са њеним падом под Османлије, али на неки начин се обнавља у православним земљама након ослобађања од отоманског ропства. Симфонија је укорењена у православној мисли, тако да су неки савремени православни теолози попут Ендрју Лаута, Пантелиса Калцидиса и Стенлија Харакаса покушали да је редефинишу и да понуде ново значење симфоније у контексту савременог секуларног друштва.

Кључне речи: цар, патријарх, симфонија, Црква, држава, цезаропапизам, државна религија, секуларно друштво.

[291] Fanika Krajnc-Vrečko, Eтичност језика v kulturni, narodni in verski pogojenosti.

Ауторка у раду истиче да је проблем данашње отуђености човека пре свега проблем комуникације. Расправа тражи одговоре на постављена питања и показује могућност праве комуникације човека, наглашава правилно изражавање унутрашњег духовног света и учешће у њему, које је могуће само речима које имају своје одређено значење, смисао и садржај. Као личност и етичко биће, човек је условљен могућношћу дијалога и разговор између ја и ти, и то га чини бићем односа.

Кључне речи: језик, систем симбола, средство комуникације, језична етичност, теолошка антропологија, културна антропологија

[292] Сава Милин, Беседа мајора Драгутина Гавриловића.

У раду је анализирана беседа мајора Гавриловића, која се и дан-данас налази у најважнијим зборницима беседа, а беседа је узета у обзир због стогодишњег јубилеја, јер је одлучност коју је тада испојио мајор охрабрила цео његов пук да се неустрашиво бори против неу-

поредиво надмоћнијег непријатеља, а одбрана Београда успорила је аустроугарску и немачку армију у освајању Србије и омогућила је главници српске војске да се повуче на Крф.

Кључне речи: мајор Драгутин Гавриловић, војничке беседе, вођа, бомбардовање Београда, окупација Србије 1915. године.

[293] Дарко М. Савић, Савремени српски језик као средство литургијске комуникације.

Рад је настао после вишегодишње праксе за певницом. У овом истраживању дошло се до могућег и прихватљивог превода Св. Литургије, трудећи се притом, што је могуће више, да буде задржана изворна мелодија по Ст. Мокрањцу, али ипак да се акцентом и метром усагласи са савременим српским језиком. Имајући у виду да Црква још увек нема разрађене критеријуме и препоруке о саодносима два језика који се користе у богослужењу, сматрамо оправданим страх да ће доћи до маргинализације и постепеног губљења традиционалног црквенословенског језика, који је вековима главни литургијски израз наше Цркве. Ипак, са друге стране, постоји потреба Цркве за активним учествовањем свих верника на богослужењима. То је незаустављив процес који већ траје и уочава се код све већег броја појаца, који самостално и индивидуално користе преведене текстове.

Кључне речи: језик, превод, традиција, текст, мелодија.

[294] Ивица Чаировић, *Православни свети и Први светски рати*, Зборник радова са Међународног научног скупа, Православни богословски факултет Универзитета у Београду.

Рецензија зборника радова са Међународног научног скупа *Православни свети и Први светски рати* у организацији Православног богословског факултета Универзитета у Београду. Овај зборник је веома значајан имајући на уму далекосежне последице које је Први светски рат оставио на целокупан православни свет, а посебно на Српску Православну Цркву, српски народ и државу, који су у рату претрпели огромна страдања. У светлости чињенице да се 2014. године навршило стотину година од почетка поменутог сукоба, научни скуп и – на крају – зборник који је описан, заједно показују спремност професора Православног богословског факултета да ангажовано одговоре на сва евентуална историјско-богословска питања, која би неко ново тумачење Првог светског рата у будућности могло да изнедри.

[295] Зоран Крстић, Едиција Хришћанска проза у издању епархије Шумадијске.

Са пројектом издавања прозе са хришћанским садржајем епархија Шумадијска почиње 2012. године објављујући роман *Несливено и нераздељиво* свештеника Николе Миловића, који свог романескног јунака и приповедача смешта у екстремно неповољне друштвене околности апокалиптичких времена, желећи да на том оштром фону покаже како је без обзира на (не)прилике човеку могуће да буде истински хришћанин. Године 2013. објављени су - збирка *Три џриче* Николаја Љескова, и историјски романи *Сенка Галилејца* Герда Тајсена, *Јован Дамаскин* Николаја Агатонова, и *Калистиа* Џона Хенрија Њумана. Потом, 2014. године, објављен је роман *Пој* Александра Сегења, савременог руског прозаисте. Реч је о књизи која је у Русији од 2006. до 2013. године доживела девет издања. Године 2015, из штампе је изашао роман *Хочочашће*, Ивана Сергејевича Шмељова (1873-1950), једног од најзначајнијих руских писаца прве половине XX века. У овом приказу најављене су *Пријовейке* Николе Миловића и роман *Жене мироносице* Николаја Агатонова, затим и романи *Лейто Госјодње* Ивана Шмељова и *Фабиола* Николаса Патрика Вајсмана.

[296] Александар Ђаковац, Vasilije Vranic, *The Constancy and Development in the Christology of Theodoret of Cyrrhus*, (Supplements to Vigiliae Christianae 129), Brill 2015, стр. 239.

У познатој Бриловој едицији *Supplements to Vigiliae Christianae* појавила се недавно књига вредна пажње која се бави анализом христологије блаженог Теодорита Кирског. Поред чињенице да вредних монографија из области древне христологије нема превише, пажњу на ову књигу скреће и чињеница да је реч о аутору пореклом са наших простора. Није, нажалост, честа појава да се студије наших аутора појављују у еминентним издањима најзначајнијих издавача, па им стога треба посветити одговарајућу пажњу. Резултат читаве анализе је да се Теодоритова Христологија не може прогласити несторијанском у класичном смислу. На тај начин његова Христологија јесте дала свој допринос и утицала на формулисање Халкидонског ороса. У том смислу Теодориту и читавој антиохијској традицији треба одати признање, што аутор и чини.

[297] Александар Ђаковац, *Acta Conciliorum Oecumenicorum*, Ed. Schwartz, Eduard / Straub, Johannes, Multi-volumed work, De Gruyter.

Приказ најновијег издања монументалног дела *Acta Conciliorum Oecumenicorum* у електронском облику за познату издавачку кућу De Gruyter. На овај начин ова веома важна колекција историјских извора постала је доступ-

на и ван библиотека. Дело представља збирку докумената Васељенских Сабора, засновану на грчким и латинским рукописима. Као што је познато, документа прва два Сабора нису сачувана. Тешко је проценити значај који ово дело има за разумевање епохе Васељенских Сабора, историјског развоја догмата и црквеног учења, али и за проучавање политичке историје тог периода.

[298] Вук Јовановић, Славиша Костић, Гостовање Жан-Лик Мариона у Београду.

Српска интелектуална јавност је имала велику част да почетком децембра 2015. године угости једног од најзначајнијих филозофа и теолога данашњице Жан-Лик Мариона. Повод његовог гостовања је публиковање превода његове књиге *Еројски феномен*. Том приликом Марион је учествовао на Округлом столу поводом објављивања књиге *Еројски феномен* у Институту за философију и друштвену теорију, а одржао је и предавање на тему „Границе феноменологије“ у Коларчевој народној задужбини у Београду.

[299] Зоран Ранковић, Илија Томић, *Предесенски сјиси*, Београд: Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, 2015. стр. 509.

Књига *Предесенски сјиси* аутора др Илије Томића представља пажње вредну студију за историју текста и текстологију списа откривених у пећинама око Кумрана. Монографска публикација др Илије Томића под насловом *Предесенски сјиси* представља први приказ и презентовање за српско – а можемо рећи и словенско уопште – говорно подручје ових списа, за истраживаче јудејских античких заједница занимљиве и пажње вредне садржине. Стога је ова публикација, по свим научним параметрима конципирана, за препоруку свим библестима и истраживачима јудејске културе, али и другима заинтересованима за упознавање са једним сегментом изворне монотеистичке мисли.

Летопис Православног богословског факултета за 2015. годину.

